

MAY, 1978

WATNO DUR — 60c

P.O. Box 67681, Station 'O', Vancouver, B.C. V6W 3V2

A lot of people like the Royal Bank for Bonus Savings Accounts

(It's an interesting proposition)

ROYAL BANK
serving
British Columbia

KINGSGATE BODY SHOP LIMITED

**BODYSHOP & MECHANICAL SERVICES
FOR ALL MAKES & MODELS**

We handle ICBC Claims
Courtesy Cars Available (incl. Age Under 25)
Full Inventory of All Parts
For Fast & Efficient Service.

434-6608
24 Hrs.

Call Amir Dhanani

Urdu, Punjabi & English, Gujrati
& Hindi Languages Spoken

6856 Palm Ave., Burnaby B.C.
One Block Fr. Royal Oak & Imperial
USED & REBUILT HONDAS Available

**AMIR'S JAPANESE AUTO SERVICE &
PARTS SUPPLIES LIMITED**

**SERVICE & TUNE UP SHOP FOR
ALL MAKES & MODELS**

Complete Auto Service - Electronic Tune Ups,
Brakes, Valves, Etc.

USED, EXCHANGE & REBUILT

Transmission (std./Auto) Motors,
Carburetors, Starters, Alternators,

Courtesy Cars Available

434 - 6608
24 Hrs.

Call Amir Dhanani

Urdu, Punjabi, English, Gujrati,
& Hindi Languages Spoken

6870 Palm Avenue, BURNABY, B.C.
One Block Fr. Royal Oak & Imperial

BOMBAY GROCERY STORE

3950 MAIN STREET, VANCOUVER
874-3711

We are open 7 days a week
from 9:30 a.m. to 10 p.m.

*Special Discount for
Weddings, Akhand Paths and
other bulk orders!*

Bombay Curry Restaurant

Licensed Premises

3934 MAIN STREET, (23rd Ave.)
VANCOUVER
874-5722

Opens Mon. to Fri. 11:00 a.m. to 10:30 p.m.
Sat. and Sun. 10:00 a.m. to 10:00 p.m.

*Special Arrangements
for Wedding Parties and other occasions!*

A DIVISION OF

SHUKLA ENTERPRISES LTD.

Res. Phone: 685-2633

Giffin INSURANCE

AGENCIES

#205-4381 FRASER ST.

Tel: 874-4241

SPECIALIST
GENERAL INSURANCE
HOME OWNER - BUSINESS

T. S. DHALI WAL

ਘਰਾਂ ਦੀ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਦੇ ਸੇਵੇ ਵਰਤਣ ਵੇ
ਲੇ। ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਦੇ
ਸੇਵੇ ਜਾਨਣ ਲਈ ਅੱਜ ਹੀ ਤੇਜ਼
ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ। ਫੋਨ ਨੰ. 874-4241

24 hrs. service

call 522-3907 (Pager 307)

Leave your phone No.

Res 584-1596 Office: 874-4241

12961 92A Ave - Surrey

INTERNATIONAL UNISEX HAIRSTYLING

INTRODUCES
ANOTHER SERVICE TO OUR CUSTOMERS
AND FRIENDS'

SPECIALIZING IN

- ★ ELECTROLYSIS
- ★ PERMANENT HAIR
REMOVAL

ਗੈਲਰੀ ਪੇਂਟਿੰਗ ਵਿਚ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ!

Phone 736-4727

2582 Alma St. Vancouver

OPEN 5 DAYS A WEEK TUES. THRU SAT.

FOR

LIFE INSURANCE

EDUCATION PLAN

MORTGAGE PLAN

Retirement registered Saving Plan
and all other kinds of insurance

Contact

DALJIT SANDHU

OF

National Life of Canada

Suite 501, 1155—West Pender Street
Vancouver, B.C. Phone: 685-7231

ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬੀਮੇ ਭਾਰੀ ਤਰਾਤੇ ਸੁਖਮ
ਅਤੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਯਥਾਇਕ:-

ਦਲਜੀਤ ਸੰਧੂ

OFFICE:
685-7231

RESIDENCE:
278-0491

ਨਰਵਾਲ
ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ
ਟਰੈਵਲਜ਼

8163 MAIN STREET
VANCOUVER, B. C.

Cheapest fare to India, Fiji and Pakistan

Also we have experience to help you
and advise you on the following subjects:

1. ਬੇਕਾਰੀ (Unemployment)
2. ਵੇਲਫੇਅਰ (Welfare)
3. ਕਰਾਏਦਾਰੀ ਮਸਲੇ (Landlord & tenants grievances)
4. ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ (Immigration & Citizenship)
5. ਪਾਸਪੋਰਟ ਤੇ ਦੋਭਾਸ਼ (Passport & Interpretation)

ਫੋਨ ਕਰੋ -

● ਜਸਵੀਰ ਨਰਵਾਲ, ਬੀ ਏ

● ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਨਰਵਾਲ

ਬੀ ਏ, ਐਲ ਐਲ ਬੀ

ਘਰ ਦਾ ਫੋਨ -

: 324-8989

Buying, selling or trading berry farms,
homes, and for any other type of real
estate need contact:

Block Bros. Realty Ltd.

32641 South Fraser Way, Abbotsford
853-6411 - Direct Line 524-2215

PAUL GILL

RES.: 826-9942

WATNO DUR
 P.O. Box 67681
 Postal Str. 'O'
 Vancouver, B.C.
 V5W 3V2

Vol. 6, No. 58   MAY, 1978
 2nd Class Mail Reg. No. 3233
 ANNUAL SUBSCRIPTION: Canada-U.S.A. \$ 7.00
 Other SEA \$ 7.00
 Countries AIR \$10.00

EDITORIAL BOARD:
 Surinder Dhanjal, 256-1067
 Ajmer Rodey, 438-7793
 Amarjit Chahal, 892-3085

MANAGING EDITORS:
 Raghbir Mand, 325-9564
 Paul Binning, 879-3339

EDITOR:
 Sadhu, 437-9014

ADVERTISING EDITORS:
 Rupinder Azad M.A., 430-1924 - 438-9146
 Karamjit Ghuman, 321-6081

WATNO DUR REPRESENTATIVES:
 Iqbal Ramuwalia, Waterloo (884-7131)
 Sarwan Boal, Montreal (679-8132)
 Latt Bhinder, Edmonton (462-6431)
 Gurcharan Tallewalia, Richmond (271-4742)
 K. S. Chaman, Calgary (248-2841)
 Gill Avtar, Calgary (279-6510)
 Dave Jatana, Prince Rupert 627-7209
 Harnek Mann, Pr. George (564-6245)
 G. S. Bains, Williams Lake (392-3698)
 J. S. Aulakh, Mission (826-4888)
 Avtar Rodey, Quesnel (992-7578)
 Tej Sandhu, Quesnel (992-6775)
 Jasbir Chahal, Victoria (385-4996)

All officeholders and members of
 WATNO DUR PUBLICATIONS
 (Reg'd.) past and present have been
 and are honorary associates of
 WATNO DUR.

* ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਵਿੱਚੋਂ ਜਦੋਂ ਸਾਮਰਾਜੀ ਲੋੜ 'ਸੱਤ ਸੌ ਤਿੰਨ - 14 ਤੋਂ 16
 ਪਿੰਟ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ' ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਥੋੜੇ ਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ
 ਸਨ) ਦੀ ਖੱਲ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ; ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਕੁਝ ਸੂਬਿਆਂ ਨੇ 1886
 ਵਿੱਚ '8 ਪਿੰਟ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਤੇ 5 ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਹਫ਼ਤਾ' ਦਾ ਹੱਕੀ ਨਾਹਰਾ ਲਾਕੇ
 'ਇਕ ਮਈ' ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਇਸ਼ਾਲ ਹੜਤਾਲ ਆਰੰਭੀ ਅਤੇ ਇਹ
 ਕੁਝ ਆਰਥੀਕਾਂ ਦਾ ਬਿਖੜਾ ਪੱਤਾ ਸ਼ਾਗਰੇ ਇਕ ਨਵੀਂ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਚੇਤਨਤਾ
 ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਮਈ ਦਿਨ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਜਥੇਬੰਦ **AUGUST SPIES**
 ਨੇ 11 ਨਵੰਬਰ 1887 ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਸਾਥੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਸਮੇਤ ਕਾਂਗੀ
 ਦੇ ਅਖੌਤੇ 'ਤੇ ਪੁਕਾਰਿਆ ਸੀ: "ਇਕ ਸਮਾਂ ਆਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਚੁੱਪ
 ਦਿੱਤੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੱਜ ਅੱਜ
 ਗਲ ਪੁੱਟ ਰਹੇ ਹੋ।" - ਅੱਜ ਉਹ 'ਚੁੱਪ' ਨਿਰਮਲ 'ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਆਵਾਜ਼'
 ਬਣ ਗਈ ਹੈ।

- ਬੁਰਿੰਦਰ ਚੰਜਲ

ਇਸ ਅੰਕ ਵਿਚ ਮੈਂਟੀਟੋਰੀਅਲ 6

ਕਵਿਤਾ

ਇਕਬਾਲ ਰਾਮਵਾਲੀਆ	8
ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਗਿਰਮਾਣੀ	8
ਹਰਜੀਤ ਚੋਪਰੀਆ	9
ਨਾਜਰ ਸਿੰਘ ਤਰਮ	9
ਗੁਰਬਖਸ਼ ਨਸ	10
ਸੁਰਜੀਤ ਥਰਾਤ	10
ਗੰਦਮ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ	10
ਅਜਾਇਬ ਕਮਲ	11
ਰੇਵੀ ਮੈਲੀ	16
ਸਾਮਰ ਅੱਤਾਰ	18

ਲੇਖ

ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਗ	29
ਜਗਜੀਤ	32
ਸਥਾਈ ਕਲਮ	
ਦਰਪਣ	20
ਇੰਦੂ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ	21

ਕਹਾਣੀਆਂ

ਦਰਸ਼ਨ ਧੀਰ	12
ਲੱਛੋਤਰ	23
ਜਗਦੀਸ਼ ਕਮਲ	28
ਮੈਂ ਮੈਂ ਆਈ	28

ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਵਿਚ ਕੁਪੀਆਂ ਰਚਣਾਵਾਂ ਨਾਲ
 ਵਤੋਨੋ ਦੂਰ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ।
 ਵਿਚਾਰ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਹਨ।

ਮੈਂਡੀਟੋਰੀਅਲ

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਅਪਰੈਲ-ਮਈ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਵਤੋਨੇ ਦੂਰ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ C ਭਾਗ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਤਜਰਬੇ ਵਜੋਂ ਭੇਜਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਈਥੇ ਵਜੋਂ ਇਹ ਮਿਸ਼ਿਅਨ ਸੀ ਕਿ ਵਤੋਨੇ ਦੂਰ ਭਾਗੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧ ਗੂੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ 'ਵਤੋਨੇ ਦੂਰ' ਦੀ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਭਾਗੀ ਉਪਰ ਉੱਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਕਿ ਹਰ ਪੱਧਰ ਦੇ ਪਾਠਕ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ ਮੌਜੂਦ ਹੋਵੇ। ਹੁਣ ਪੂਰੇ ਇਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੇ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਨਜ਼ਰ ਕਾਲ ਇਕ ਸ਼ਾਤ ਮਾਹਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਜਿਥੇ ਤੱਕ ਲੇਖਕਾਂ ਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਵਤੋਨੇ ਦੂਰ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਲੇਖਕ ਤੇ ਪਾਠਕ ਵਤੋਨੇ ਦੂਰ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਏ ਆਏ ਹਨ ਉਹ ਚਾਹੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਚੱਲਦੇ ਹੋਏ ਇੰਗਲੈਂਡ, ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵਤੋਨੇ ਦੂਰ ਭਾਗੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਕੇਰੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦਰਖਤ ਵਿਚ ਛਪੇ ਖੱਤਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਵਤੋਨੇ ਦੂਰ ਦੀ ਪੱਧਰ ਵਾਰੇ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਹੈ ਕਿ ਭਾਗ ਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚਲੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ (ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੇਖਕ ਹੀ ਹਨ) ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਮੌਲਿਕ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਖਿਚ ਸਕੇ। ਸਗੋਂ 'ਸਥਾਨ ਤੇ ਸਮੇਂ' ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੜ੍ਹੇ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਬਣਾਇਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਿਆ।

ਇਕ ਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਤੇ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਹੁਣ ਤਾਂ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਬਾਹਰਲੇ (ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ) ਲੇਖਕਾਂ ਤੋਂ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਦੂਜਾ ਜਿਹਨਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਭੇਜੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਕਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਨਵੰਬਰ-ਦਸੰਬਰ ਵਿਚ ਕੰਪੋਜ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਮੈਂਟਰ ਤਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਹੜੇ ਅਜਿਹਾ ਹਿੱਸਾ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਅਪਰੈਲ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤਾ ਮੌਲਿਕ ਮੈਂਟਰ ਸਾਨੂੰ ਹੱਥ ਕਾਲ ਹੀ ਲਿਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਲੇਖਕ ਤੇ ਪਾਠਕ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਅਸੀਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਵੀ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦਿੱਲੀ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਵਿਚ ਅਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਛੱਪ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ 'ਵਤੋਨੇ ਦੂਰ' ਨੂੰ ਉਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਭੇਜ ਕੇ ਕਿਉਂ ਕਾਰ ਮਾਰਨ।

ਦੂਜੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਕੜਕਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਕੈਨੇਡਾ 'ਚ ਵਸਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ 'ਵਤੋਨੇ ਦੂਰ' ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ। ਇਹ ਕੁਦਰਤੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਥੋੜੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਵਿਚ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਆਸ ਕਰੇਗਾ। ਜਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਾਰੇ ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ, ਕਦਮ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਇਥੋਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਵਾਰੇ ਜਾਣ ਸਕੇ। ਪਰ 'ਵਤੋਨੇ ਦੂਰ' ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵੀ ਸਦਾ ਘਾਟ ਹੀ ਹੋ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਥੋੜੇ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਇਸ ਨੇ ਕੋਈ ਤਕਲੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ। ਖੋਜਕ ਸਾਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਖੱਤਾਂ ਵਿਚ ਪਾਠਕਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ 'ਵਤੋਨੇ ਦੂਰ' ਨੂੰ ਸਲਾਹਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਜਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਅਤੇ ਇਹੋ ਹੀ ਗੱਲ ਸਾਡੇ ਇਸ ਕੋਰ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਚ ਬਦਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤੇ ਪਾਠਕ (ਲੇਖਕ) 'ਵਤੋਨੇ ਦੂਰ' ਦੀ ਹੱਦ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਨ ਕਿ ਚੁੱਲੇ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਗੱਲ ਤਾਂ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਮੌਲਿਕ ਰਚਨਾਵਾਂ (ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਬਿਨਾਂ) ਵੀ ਅਣਹੋਂਦ ਹੀ 'ਵਤੋਨੇ ਦੂਰ' ਦਾ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਹੈ।

ਇਹ ਕੰਮ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਾਰੇ ਚਾਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਅਸੇ ਕੁੱਝ ਕੀਤਾ

ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸੰਬੰਧ 'ਦੁਤਰੇ ਦੂਰ' ਜਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਇਥੋਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ
 ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਜੇਕੋਂ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਛੱਡ ਕੇ ਨਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਘਰ
 ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਵਧੇਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ
 ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਜਾਂ ਸਥਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਬਦਲੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਨਾਲ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ
 ਬਦਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਆਰੋਲ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਬਣਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਦਲੀ ਦੇ ਸਮੇਂ
 ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲੋਂ ਤਬਰੀਬਨ ਫੁੱਟਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ 'ਚ
 ਫਿੱਟ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿੱਥ ਹੋਣ ਲਈ ਈਸੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਚੋੜ੍ਹੇ ਹੈ। ਤੇ ਜੇਕੋਂ ਕੋਈ ਵੀ
 ਲੇਖਕ ਇਸ ਬਦਲੀ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਬਦਿਤਾਵਾਂ ਜਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤਾਂ
 ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੁਤਾਲਿਆ ਕਰਕੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਉਹਦੇ ਕੋਲ
 ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਤੇ ਕੁੱਝ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ
 ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਹੈ।

ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵਿਸ਼ਮ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਵਿਸ਼ਮ ਵਿਚ ਉਹ ਲੇਖਕ
 ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਇਥੇ ਕਾਫੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਟਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ
 ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਆਪੇ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹਦੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸਮੁੱਚੇ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਕਾਸ
 ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਦੂਜੀ ਵਿਸ਼ਮ ਵਿਚ ਉਹ ਲੇਖਕ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਪਿਛਲੇ ਸੱਤਾਂ ਅੱਠਾਂ ਸਾਲਾਂ
 ਵਿਚ ਇਥੇ ਆਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ (ਮਾਮ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ) ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਆਕਾਰ ਫਰੀ ਹੋਏ
 ਹਨ। ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਤੋਂ ਫਰੀ ਹੋਣ ਲਈ ਤਬਰੀਬਨ, ਬੌਧੇ ਬਹੁਤੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਹੋ ਤੇ ਚਾਹ
 ਸਾਲ ਤੱਕ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਲੇਖਕ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਛੱਡੇ ਹੋਏ ਕਿਤੇ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਨੂੰ
 ਵਧਾਉਣ ਪਰ ਕੁਝ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਇਥੇ 'ਸੈਟਲ ਹੋਣ' ਦੇ ਪਰਾਸਿੱਧ
 ਵਿਚ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਸ਼ਮ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਕੋਲੋਂ c ਨੇ ਉਹ ਇਸ ਬਦਲੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੀ
 ਲਗਨ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ) ਤਵਿੱਖ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਆਸਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੇ
 ਤੀਜੀ ਵਿਸ਼ਮ ਵਿਚ ਉਹ ਲੇਖਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਹੀ ਲਿਖਣ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ।
 ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤੇ ਪਿਛਲੇ ਦਸਾਂ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਥੇ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ
 ਕਈ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਨਵੇਂ ਆਏ ਹੋਏ ਵੀ ਲਿਖਣ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਸ਼ਮ ਦੇ
 ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ਼ੁਰੂ ਸੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਹੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ
 ਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਪੱਛਮੀ ਤੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸ਼ਾਇਰੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਾਹ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ,
 ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜੋ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਉਸ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਹੀ ਹੈ।

ਉੱਪਰੋਂ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ
 ਵਿਚ ਅਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਉਹ ਗਿਣਤੀ ਪੈਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜਿਹੜੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜਥਾਨ ਨੂੰ
 ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੇ ਸਕੇ ਜਿਹੇ ਜਿਹਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ 'ਚੋਂ
 ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਠੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਵਿਚਾਰ ਹਨ, ਇਥੋਂ ਦੇ ਸ਼ਾਇਰੀ ਆਰੋਲ ਵਾਰੇ,
 ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਗਲਤ ਹੋਵਾਂ ਤੇ ਇਥੇ ਅਜਿਹੇ ਲੇਖਕ ਹੋਣ ਜੋ ਕੋਠੇ ਕੀਤੇ
 ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿਚ ਫਿੱਟ ਨਾ ਆਉਂਦੇ ਹੋਣ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਦੁਤਰੇ ਦੂਰ ਦੀ ਬਦ-
 ਵਿਸ਼ਮਤੀ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਿਭਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆਂ ਰਹਿਣਾ
 ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਤਾਵ 'ਦੁਤਰੇ ਦੂਰ' ਦੀ ਪੜ੍ਹੇ-ਲੇਖ ਤੇ
 ਹਾਲਤ ਦਾ ਜ਼ਾਇਕਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਸੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਆਏ ਬਹੁਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਜੇ ਬਦਲੀ
 ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚੋਂ ਗਜ਼ਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਹਾਲਤ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿੱਥ ਹੋਣਾ ਉੱਥੇ ਹੀ ਕਾਫੀ ਮੌਖਾ
 ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਥੇ ਕਸਬਦਾਰ ਵਰਗੇ ਜੀਵੀਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ 'ਚ' ਵਿਖੇਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ ਤੇ
 ਜਿਥੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਕੁੱਝ ਤੇ ਜੁਲਮ ਹੋਏ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵੱਖ ਸੀਲਿਆਂ 'ਚ ਸੀਲਿਆਂ
 ਛੱਡੀ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇ। ਉਥੇ ਇਹ ਕੰਮ ਹੋਣ ਦੀ ਮੌਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਕਤੀ
 ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਇਹ ਬਹਿਣ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵੱਲ
 ਦੇਖ ਕੇ ਇਲ ਨਹੀਂ ਚਾਹ ਕੇ ਵੈਠਾ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਾਲਤ ਤੇ ਚੁੱਕਾ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਵੱਖ ਨਹੀਂ
 ਵਿਉਂਤਿ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰੀ ਆਸ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ
 ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਭਾਂਡਿਆਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਗਿਣ ਕੇਮ ਬਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ਲੜਾਈ
 ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਰੀ ਫਰੀ ਤੇ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਵਾਂਗੇ।

— ਸ਼ਾਪ

ਯਾਰ ਗਿਲਾ ਕਰਦੇ ਨੇ

ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੁਵਾਲੀਆ

ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਫੁੱਟੇ ਪਾਥ

ਸੌਂ ਗਏ ਨੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਓੜ ਕੇ !

ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਸਤਿਆਂ ਮੌੜਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਬਾਵਰਦ ਡਾਂਗਾਂ

ਫਿਰਦੀਆਂ ਨੇ ਨਾਹਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁੰਘਦੀਆਂ !

ਕੌਈ ਵੀ ਕੰਧ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ

ਜਿਹੜੀ ਇਸਤਿਹਾਰਾਂ ਦੀ ਜਲਾਲਤ ਤੋਂ ਬਚੀ ਹੋਵੇ !

ਕੱਟੀ ਜ਼ੋਬ ਵਰਗੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੋਂ

ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਕੌਈ ਹੁੰਗਾਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ

ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ

ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਗੀਤ ਵਰਗੀ ਲੈਅ ਜਿਹੀ ਹੋਵੇ

ਪਰ ਮੇਰੇ ਯਾਰ ਗਿਲਾ ਕਰਦੇ ਨੇ

ਕਿ ਮੇਰੀ ਕਵਿਤਾ ਜਿੰਦਗੀ ਵਾਂਗੂੰ ਕੁਰੱਖਤ ਹੈ !

ਅਤੇ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ

ਕਿ ਜਦੋਂ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਫੈਲੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ

ਮਲਕੜੇ ਜਿਹੇ ਹੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅੰਗਿਆਰਾਂ ਦਾ ਬੁੱਕ

ਤੇ ਕਾਰਤੂਸਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਜਾਵਣ

ਪਾਤਿਆਂ ਦੇ ਮੱਥਿਆਂ ਤੇ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਦੇ ਦਰਜੇ !

ਜਦੋਂ ਮੰਡੀਆਂ 'ਚ ਦਿਨ ਦੀਵੀਂ ਲੁਟ ਲਈ ਜਾਵੇ

ਧੀਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਪੱਤ ।

ਤੇ ਡੀਜ਼ਲ ਦੀਆਂ ਚੁਲੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਲੁੰ ਵਿਲੁੰ ਕਰਦੀਆਂ

ਪ੍ਰਣੀਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਦਾੜੀਆਂ

ਹੱਥ ਕੜੀਆਂ ਦੀ ਮਾਹਲ ਨਾਲ

ਡਾਂਗਾਂ ਦੇ ਤੱਕਲੇ ਉਤੇ ਸੂਤ ਵਾਂਗੂੰ ਕੱਤੀਆਂ ਜਾਵਣ !

ਜਦੋਂ ਪੁੱਤਾਂ ਵਾਂਗ ਪਾਲੀਆਂ ਮਝਾਂ ਦੇ ਲੋਵੇ

ਡੋਅਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਧਾਣੀਆਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਪੂਹ 'ਚ ਹੀ

ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਵਣ !

ਤੇ ਸਿਗਰਟਾਂ ਵਾਂਗ ਸੂਟ ਲਿਆ ਜਾਵੇ

ਵੱਟਾਂ 'ਚ ਲਪੇਟ ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਭਾਰਤ ।

ਜਦੋਂ ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਹਰਿਆਵਲ ਦੇ ਗੀਤਾਂ 'ਚ ਉਡੇ ਮਖੌਲ

ਸੀਰੀਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ 'ਚ ਭੁਜਦੀ ਭੰਗ ਦਾ !

ਤਾਂ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਜਿੰਦਗੀ ਵਾਂਗੂੰ ਕੁਰੱਖਤ ਹੋਣਾ

ਬੜਾ ਹੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਮਿਤਰੋਂ !!

(WATERLOO, ONT.)

ਦੋ ਕਵਿਤਾਵਾਂ

ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ

ਮਲਾਯਾ-ਪੀਨਾਂਗ ਟਾਪੂ,
ਫਰਵਰੀ 1942

ਚੰਨ ਫੁਪਦਾ ਹੈ ਮੁੜ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ,
ਸੂਰਜ ਫੁਪਦਾ ਹੈ ਮੁੜ ਮੁੜਨ ਲਈ,
ਉਂ ਫੁਪਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ।
ਨਿਕਿਆਂ ਹੁੰਦਿਆਂ
ਲੁਕਣ-ਮੀਟੀ ਵਿਚ
ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ
ਛੋਹ ਲੈਂਦੇ ਸਾਂ ।
ਤੂੰ ਸਾਡੀ ਛੋਹ ਤੋਂ ਵੀ ਦੂਰ ।
ਕੀ ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੀ ਛੋਹ ਤੋਂ ਡਰ ਲਗਦਾ ਹੈ ?
ਕੀ ਸਾਡੇ ਕਿਰਤੀ ਮੈਲੇ ਹਥਾਂ ਦੀ,
ਛੋਹ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੈਂ ?
ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਹੁਣੇ ਈ !
ਸਭ ਸਿਆਣੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ—
ਤੂੰ ਸੁਜਾਖਾ ਹੈਂ,
ਤੇਰੀਆਂ ਲੱਖਾਂ ਅੱਖਾਂ ਹਨ ।
ਤੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਵਿਹੰਦਾ ਹੈਂ
ਤੇ ਫਿਰ
ਮਜ਼ਲੂਮ ਉਤੇ ਹੁੰਦੇ ਜ਼ੁਲਮ
ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ?
ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ—
ਤੇਰੇ ਅਣਗਣਿਤ ਕੰਨ ਹਨ ।
ਫਿਰ ਤੂੰ
ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਕਾਂ
ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ?
ਤੂੰ ਘੋਗਲ-ਕੰਨਾ ਕਿਉਂ ਬਣਿਆ ਬੰਠਾ ਹੈਂ ?
ਆ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਜ਼ਰਾ ਗੱਲ ਕਰ ।
ਜੇ ਤੂੰ ਫੁਪ ਫੁਪ ਕੇ ਰਹਿਣੈਂ,
ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਮੇਰਾ
ਕੌਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ।

1943-ਥਾਈਲੈਂਡ ਤੇ ਬਰਮਾ ਦੀ
ਹਦ ਉਤੇ ਜੰਗੀ ਕੈਦੀਆਂ ਦਾ ਕੈਂਪ

ਸੂਰਤੀ ਦੇ ਹਥ ਪਿੱਛੇ ਬਧੇ ਹੋਏ ਸਨ ।
ਤੇੜ ਉਸਦੇ ਨਿਕਰ ਸੀ ।
ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡਾ ਨੰਗਾ ਸੀ ।
ਪੈਰ ਨੰਗੇ ਸਨ,
ਸਿਰ ਨੰਗਾ ਸੀ ।
ਕਸੂਰ ਉਸਦਾ ਇਹ ਸੀ—
ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਮਿਤਰ 'ਜਾਗਰ—
ਮਲਰੀਏ ਨਾਲ ਤੜਫ ਰਿਹਾ ਸੀ
ਤੇ ਉਸ ਨੇ 'ਜਾਗਰ ਲਈ—
ਕੁਨੈਨ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਚੁਰਾਈਆਂ ਸਨ—
ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਚੁਰਾਈਆਂ ਸਨ—
ਕਾਨਡੋਨਸਡ ਮਿਲਕ ਦੀਆਂ ਦੋ ਡਬੀਆਂ
'ਜਾਗਰ ਨੂੰ ਪਿਆਉਣ ਲਈ ।
ਏਥੇ-ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ—
ਉਸਨੇ ਦੋ ਡਬਲ-ਰੋਟੀਆਂ ਵੀ ਚੁਰਾਈਆਂ ਸਨ
ਆਪਣੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਜਣਾਂ ਦੇ ਸੁੱਕੇ ਪਿੰਜਰਾਂ ਨੂੰ
ਝੁਲਕਾ ਦੇਣ ਉਈ ।
ਇਕ ਠੁੱਸ ਹੋਈ—
ਸੂਰਤੀ ਲੜਖੜਾ ਕੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ।
ਨੰਗੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਤੜਫਦਾ
ਉਹ ਅਜੇ ਜੀਉਂਦਾ ਸੀ ।
ਦੂਜੀ ਠੁੱਸ ਹੋਈ,
ਉਹ ਸਦਾ ਲਈ ਰੁਪ ਹੋ ਗਿਆ ।
ਕੁਨੈਨ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ,
ਦੁਧ ਦੀਆਂ ਡਬੀਆਂ,
ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਡਬਲ-ਰੋਟੀਆਂ
ਉਸਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਖਿਲਰੀਆਂ ।
ਉਸਦਾ ਮਾਤਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ।

(EDMONTON ALTA.)

ਤੂੰ ਸੋਚਦਾ ਹੋਵੇਂ ਗਾ

(ਵਤਨੋਂ ਇਕ ਚਿੱਠੀ)

ਹਰਜੀਤ ਦੌਦਰੀਆ

ਤੂੰ ਸੋਚਦਾ ਹੋਵੇਂਗਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੇਸੋਂ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ
ਸਾਡਾ ਕੱਚਾ ਖੋਲਾ ਦੁਹਾਸਵਾਂ ਨਿਵਾਸ ਬਣਕੇ ਪੱਕੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਆਣ
ਲੱਗਾ ਹੋਵੇਗਾ

ਜਾਂ ਅਸੀਂ ਭਗੋਤੀ ਸਿਮਰ ਕੇ ਆਤਮ ਨਿਰਭਰ ਹੋ ਗਏ ਹੋਵਾਂਗੇ
ਜਾਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਹੀਣਤਾ ਦੇ ਗੰਦੇ ਦਾਗ ਧੋ ਲੀਤੇ ਹੋਣਗੇ
ਜਾਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪਾ ਛੱਡਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਭੋਗ ਉਚ-ਨੀਚਤਾ ਦਾ—
ਤੂੰ ਸੋਚਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲਾਏ ਦੁਸਹਿਰੀ ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਪੇੜ ਫਲਾਂ
'ਤੇ ਆ ਗਏ ਹੋਣਗੇ

ਤੇ ਤੂੰ ਪ੍ਰਵਾਰ ਸਮੇਤ ਚੀਪ ਫਲਾਈਟ ਲੈ ਕੇ ਅੰਬ ਚੂਸਣ ਆਵੇਂਗਾ—
ਤੂੰ ਸੋਚਦਾ ਹੋਵੇਂ ਗਾ ਕਿ ਠੰਢਾਂ ਉਤਰਨ 'ਤੇ ਕਮਾਦ 'ਚ ਰਸ ਭਰ
ਆਇਆ ਹੋਵੇਗਾ

ਤੇ ਤੂੰ ਧੁੱਪੇ ਮੰਜਾ ਡੁਆ ਕੇ ਪੋਲੇ ਪੋਲੇ ਗੰਨੇ ਚੂਪੇਂਗਾ—
ਤੂੰ ਸੋਚਦਾ ਹੋਵੇਂਗਾ ਕਿ ਤੀਹ ਸਾਲ ਦੇ ਲੰਮੇ ਅਰਸੇ ਮਗਰੋਂ ਪਿੰਡ
'ਚੋਂ ਗੰਦੇ ਢੇਰ ਚੁੱਕ ਲੀਤੇ ਹੋਣਗੇ
ਤੇ ਰੂੜੀਆਂ 'ਤੇ ਚੁਗਦੀਆਂ ਟਰੜ ਮੁਰਗੀਆਂ ਹੁਣ ਸੋਨੇ ਦੇ ਆਂਡੇ
ਦਿੰਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ—

ਤੂੰ ਸੋਚਦਾ ਹੋਵੇਂਗਾ ਕਿ ਚਿੱਟੇ ਖੱਦਰ ਦੀ ਟੋਪੀ ਵਰਗੇ ਨੌਕਦਾਰ
ਰਾਜ ਵਿਚ ਹੁਣ ਦੇਸ ਪਰਤ ਜਾਵਾਂ

ਜਿੱਥੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਸੋਨਚਿੜੀਆਂ ਚਹਿਚਹਾ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ ਗੀਆਂ—
ਤੂੰ ਸੋਚ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣੀਂ ! ਇਥੇ ਉਵੇਂ ਈ ਜਾਤਾਂ ਕੁਜਾਤਾਂ

ਬਕਦੇ ਨੇ ਅਜੇ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਧੌਣਾਂ 'ਚ ਸਰਦਾਰੀ ਦੀ ਉੱਚਤਾ ਦੇ ਕਿੱਲੇ ਗੱਡੇ ਹੋਏ ਨੇ
ਸਗੋਂ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸਵੈਹੀਣਤਾ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ

ਸ਼ਰਨ ਬੁਢੇ ਬੋਧ ਰਾਜ ਦੀ—

ਤੂੰ ਸੋਚਦਾ ਹੋਵੇਂ ਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ਗਵਾਰ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਘੁੰਗ ਵਸਦੇ
ਹੋਵਾਂ ਗੇ—

ਤੂੰ ਸੋਚ ਮਨੀਂ ਮੇਰੇ ਵੀਰ !

ਬੁਰਜਾ ਸੇਠ ਹਲਕਿਆ ਫਿਰਦੈ ਅਜੇ ਵੀ
ਮਚਦੀ ਹੈ ਕਾਵਾਂ ਰੋਲੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜੇ ਵੀ
ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਧੀ ਦੀ...ਮਾਂ ਦੀ...ਆਬਣ ਉੱਗਣ ਅਜੇ ਵੀ
ਜਗਾਂਦੇ ਨੇ ਵਿਹਲੜ ਸੁਾਨ ਅਲਖ ਘਰੇ ਘਰੀਂ ਅਜੇ ਵੀ
ਪਾਂਦੇ ਨੇ ਬ੍ਰਾਮਣ ਤਿਲਚੋਲੀ ਕੀੜਿਆਂ ਦੇ ਭੋਣ 'ਤੇ ਅਜੇ ਵੀ —
ਲਿੱਪਦੀਆਂ ਨੇ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਪਥਕਣਾਂ 'ਚ ਗ੍ਰੀਰੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਕੀਤੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੱਖਣੀਆਂ ਨਿੱਜਤਾ ਦੇ ਪੀਰ ਨੇ—
ਕੱਲ੍ਹ ਭਰੀ ਸੱਥ ਵਿਚ ਟੂਣੇ ਹਾਰੀ ਅਕਾਸ਼ਬਾਣੀ ਨੇ ਫੇਰ ਖੋਖਨ ਕੀਤਾ ਹੈ
ਵਡੀ ਰਕਾਨ ਨਹੀਂ ਟਲਦੀ ਬੜੇਣੋਂ ਲੋਅ ਦੀਵੇ ਦੀ ਅਜੇ ਵੀ—

ਵਡੀ ਉਮਰੇ ਹੁਣ ਲੱਗੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਅਠੋਣ ਹੁਣ ਅੱਖਰ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਵੀ
ਘਾਹ ਖੱਤਦਿਆਂ ਤੇ ਆਡਾਂ ਟੱਪਦਿਆਂ

ਅਧਿਆਰੇ 'ਤੇ ਲਈ ਨਵੇਂ ਦੁਧ ਹੋਈ ਝੋਟੀ ਦੇ ਦਿਨ ਗਿਣਦੇ ਹਾਂ
ਤੇ ਸੂਣ 'ਤੇ ਆਈ ਦਾ ਮੁੱਲ ਵੀ ਮਿਥਦੇ ਹਾਂ—

ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਬੇਹਾਂ 'ਤੇ ਉੱਸਰੀ ਮਾਇਆ
ਦੇ ਪਸਾਰ ਦਾ ਵੀ

ਲੱਗੇ ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਅਸਮਾਨ 'ਤੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਮਨਫੀਆਂ ਦੇ ਟਕਰਾ ਕਾਰਨ
ਕੜਕਦੀਆਂ ਬਿਜਲੀਆਂ ਨੂੰ

ਤੇ ਸਾਗਰਾਂ ਦੇ ਵਿਡਾਂ 'ਚ ਉਠਦਿਆਂ ਤੂਫਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ—

ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸੋਚਦਾ ਹੋਵੇਂ ਗਾ

ਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ ਸੋਚਦਾ ਹੋਵੇਂ ਗਾ—

o

[ਯੂ. ਕੇ]

ਗਜਲ

ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ਤਰਸ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਉਮਰ ਭਰ ਭੱਜੜ ਭੱਜੜ ਭੁਘਾਉਂਦਾ ਮਰ ਗਿਆ ।

ਕੁੱਲੀ 'ਚ ਉਮਰਾਂ ਲੰਘੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਪਕਾਉਂਦਾ ਮਰ ਗਿਆ ।

ਭੁੱਖੇ ਨਿਆਣੇ ਵਿਲਕਦੇ ਰੋਟੀ ਨਾ ਮਿਲਦੀ ਰੱਜਵੀਂ,

ਉੱਜ ਮੰਡੀਆਂ 'ਚ ਦਾਣਿਆਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਾਉਂਦਾ ਮਰ ਗਿਆ ।

ਬੱਚਾ ਜੇ ਚੀਜੀ ਮੰਗਦਾ, ਕਹਿ ਕੇ ਨਿਕੰਮੀ ਟਾਲਿਆ,

ਅੰਬਾਂ ਅਨਾਰਾਂ ਲੀਚੀਆਂ ਦੇ ਬਾਗ ਲਾਉਂਦਾ ਮਰ ਗਿਆ ।

ਆਹਾਂ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸੇਕ ਭੀ ਪੱਥਰ ਇਹ ਪੱਥਰ ਹੀ ਰਹੇ,

ਸੀਨੇ ਤੇ ਪੱਥਰ ਰੱਖ ਕੇ ਪੱਥਰ ਉਠਾਉਂਦਾ ਮਰ ਗਿਆ ।

ਹਾਸਾ ਗਮਾਂ ਨੇ ਖਾ ਲਿਆ ਲਾਲੀ ਪਿਲੱਤਣ ਪੀ ਗਈ,

ਚਿੰਤਾ ਚਿਖਾ ਦੀ ਅੱਗ 'ਚ ਗੁਖਦਾ ਗੁਖਾਉਂਦਾ ਮਰ ਗਿਆ ।

ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਕਾਂ ਵੰਡੀਆਂ ਕੰਡੇ ਚੁਭੋ ਕੇ ਆਪਣੇ,

ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰਾਹਾਂ ਵਿਚ ਦੇ ਕੰਡੇ ਹਟਾਉਂਦਾ ਮਰ ਗਿਆ ।

ਲੱਖਾਂ ਲਗਾਏ ਰੁੱਖੜੇ ਛਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਣ ਵਾਸਤੇ,

ਗੈਰਾਂ ਨੇ ਛਾਵਾਂ ਮਾਣੀਆਂ ਰੁੱਖੜੇ ਲਗਾਉਂਦਾ ਮਰ ਗਿਆ ।

ਡੋਲੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਹੀਰ ਦੀ ਖੇੜੋ ਉਠਾ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ।

ਤੇ ਬੋਲਿਆਂ 'ਚ ਰਾਂਝਣਾਂ ਮੰਗੂ ਚਰਾਉਂਦਾ ਮਰ ਗਿਆ ।

ਆਖਰ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਤਕ ਭੀ ਹੋਇਆ ਨਸੀਬਾਂ ਵਿਚ ਨਾ,

ਉਹ ਕਪੜੇ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਮਰ ਗਿਆ ।

ਮਰ ਗਿਆ ਜਾਂ 'ਤਰਸ' ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਏਦਾਂ ਆਖਣਾ,

ਕੀ ਭਲਾ ਉਹ ਕਰ ਗਿਆ ਕਵਿਤਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਮਰ ਗਿਆ ।

o

(ਪ.ਕ)

ਇਕ ਸਰਧਾਂਜਲੀ
(ਬਾਬਾ ਬੁਝਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ)

ਤਾਂ ਕਿ ਫਿਰ ਕਦੇ ਨਾਂ
— ਸੁਰਜੀਤ ਬਰਾੜ

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਜੱਸ

ਖੂਨ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਸਿਆਹੀ
ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਰੰਗ ਕੇ
ਤੂੰ ਉਲੀਕੇ ਸਨ ਜੋ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਕਸ਼
ਤੂੰ ਅਰੰਭਿਆ ਸੀ
ਜਿਹੜਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਨਵਾਂ ਕਾਂਡ
ਅਫਸੋਸ ਇਹ ਨਹੀਂ
ਕਿ ਇਹ ਨਕਸ਼ ਅਧੂਰੇ ਹਨ
ਅਫਸੋਸ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ
ਕਿ ਇਹ ਕਾਂਡ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ
ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ ਅਫਸੋਸ ਇਹ ਹੈ
ਉਹ ਲੋਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ
ਮੁੱਲ ਤੇਰੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ
ਤੂੰ ਹੱਸ ਕੇ ਸੁਲੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ
ਇਕ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਇਹ ਸਾਥੀ
ਇਹ ਤਾਂ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ
ਏਹੀ ਤਾਂ ਹੈ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ
ਜਿਥੇ ਇਕ ਨਹੀਂ ਕਈ ਲੋਕ
ਮਨਸੂਰ ਤਾਂ ਬਣੇ
ਪਰ ਮਨਸੂਰ ਨਹੀਂ ਕਹਿਲਾਏ ।

ਨਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਕਾਰਡ

ਗੰਦਮ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ

ਮੇਰੇ ਦੂਰ ਵਸੇਂਦੇ ਮਿਤਰਾ
ਤੇਰਾ ਨਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਕਾਰਡ
ਲੱਖ ਰੰਗਾਂ ਸੰਗ ਸਜਿਆ
ਲੈ ਕੇ ਸੁਭ ਇਛਾਵਾਂ
ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਇਆ ਹੈ ।
ਘਰ !
ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਦਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ
ਕੱਚੀਆਂ ਕੰਧਾਂ
ਲਿਓੜ ਉਖੜੇ ਨੇ,
ਘਰ !
ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਇਕ ਅੰਦਰ ਹੈ
ਇਕ ਬਾਹਰ ਹੈ
ਠੰਡੀ ਯੱਖ ਹਵਾ ਨੂੰ ਆਉਣੋਂ
ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ
ਤਪਦੀ ਲੂ ਦਾ
ਅੰਦਰ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ
ਆਮ ਜਿਹਾ ਹੈ ।

ਇਹ ਤਾਂ ਉਹੀ ਜਿਹਰ ਦੀ ਪੁਕੀ ਹੈ
ਜਿਸ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਖੰਡ ਦਾ ਗਲਾਫ
ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਨਰਕ ਜੋ, ਪੂਠਾ ਲਾਗਾ - ਕੋਕਾਫ
ਜਾਠੀ ਭਾਵੇਂ ਪੁੱਛ ਲਠ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਵਾਂ ਦੇ ਵੇਣਾਂ ਤੋਂ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤ 'ਦਾਲੀਆਜ਼ਹਾਰੇ' ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਦ ਹੋ ਗਏ
ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਭੁੰਨੇ ਗਏ ਹਨ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਿਸਕ ਆਏ ਵਾਂਗੀ ਗੁੰਨੇ ਗਏ ਹਨ,
ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਡੈਂਡੇ ਤੋਂ ਨਾਂ ਪੁੱਛਣਾ ਕੁੱਝ
ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਡੈਂਡੇ ਦੀ ਗੱਈ ਤੇ ਸੁਸ਼ੋਭਤ ਹੈ।
ਦੋਨੋਂ ਫਟੇਕੁਣੀਆਂ; ਦੋਨੋਂ ਕੱਕਾਰੀ ਈਆਂ ਜਗ੍ਹਾਂ
ਦੋਨੋਂ ਫਰੋਬਣਾਂ, ਨਕਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਖੂਨ ਪਇ ਵਾਲੀਆਂ
ਬਿੜੀਆਂ ਈਆਂ ਕੋਤਾਂ ਤੇ ਹੱਸ ਕੇ ਜੀਵ ਵਾਲੀਆਂ -
ਤਾਂ ਫਿਰ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੋਇਆ ਵੇਸਤੋ
ਫਰਕ ਕਿਹੜਾ ਏਨਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਵਾਲੀ ਡੈਂਡੇ ਨੇ
ਮੂੰਹ 'ਚ ਗਮ ਗਮ
ਤੇ ਕੁਝ ਇਹ ਛੁਰਾ ਹੈ ਲਕੋਇਆ ਵੇਸਤੋ
ਇਹ ਅੰਤਾਧਾਰੀ ਡੈਂਡੇ ਕੁੜੀ ਮਿੱਤਰ ਕੋਲਕੀ
ਜਿਸਨੇ ਯਾਰੀਆਂ ਪੁਕੀਆਂ ਨੂੰ
ਪੜ੍ਹੇ ਲੁਕਵੇਂ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਨਾਲ ਹੈ ਪਹੋਇਆ ਵੇਸਤੋ
ਹੁਣ ਤਾਂ 'ਕੁੱਝ' ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਤਲੀ ਤੇ ਇਲ ਧਰਨਾ ਪਵੇਗਾ,
ਕੁੜੀ ਮਿਲਣੀ ਕੁਲਕਣ ਚੁੱਪ ਆਪ ਕੇ
ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਨਜ਼ਾਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਘੋਲ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ,
ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੁਹੁਤ ਘੀਨੋਂ - ਛੁਲਣੀ ਮਾਵਾਂ - ਤੋੜੀ ਦੇ
ਗਠੀਆਂ ਦੇ ਜਿਸਕਾਂ ਤੇ ਜਖਮ ਵਧਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ
ਜਿਹੜੇ ਟੁੱਕੇ ਨੇ ਜਾਣਕ ਕਾਲਿਆਂ ਕਾਵਾਂ ਦੇ -
ਆਠੀ ਚੋਰੋਕੀ ਚੁੱਪ ਦਾ ਕਾਯਾ ਤੋੜੀਏ
ਦੋਹਾਂ ਡੈਂਡੇ ਈਆਂ ਧੋਣਾਂ ਮਰੋੜੀਏ
ਆਪਸ ਵਿਚ ਟਕਰਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਆਪਾਂ ਡੋੜੀਏ
ਤਾਂ ਕਿ ਫਿਰ ਕਦੇ ਨਾਂ ਭੁਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ
ਗੁਲਕੰਠ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਰੰਗ -
ਤਾਂ ਕਿ ਫਿਰ ਕਦੇ ਨਾਂ ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਸਕੇ ਰੇਹੀ,
ਆਠੀ ਆਪਾਂ 'ਰੋਕ' ਕੁਕਾ ਏਈਏ
ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਕੱਲਰਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਲਈਏ
ਏਸੇ ਵਿਚ ਭਲਾ ਹੈ ਕਰਕਤ ਦਾ ਵੇਸਤੋ ।

○ ਘੋੜੀਆਂ

→ ਮੇਰੇ ਮਿਤਰਾ !
ਇਹ ਕੋਹਾ ਘਰ ਹੈ ?
ਮੇਰੇ ਮਿਤਰਾ,
ਇਹ ਮੇਰਾ ਘਰ ਹੈ ।
ਮੇਰੇ ਮਿਤਰਾ
ਤੇਰਾ ਨਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਕਾਰਡ
ਲੱਖ ਰੰਗਾਂ ਸੰਗ ਸਜਿਆ
ਲੈ ਕੇ ਸੁਭ ਇਛਾਵਾਂ
ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਇਆ ਹੈ

ਲੱਖ ਲੱਖ ਪੰਨਵਾਦ ਭੇਜਦਾਂ
ਕਬੂਲ ਕਰੀਂ ਇਹ ।
ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੈਂ ਕੁਝ ਵੀ
ਤੈਨੂੰ ਭੇਜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ
ਕਿਉਂਕਿ
ਮੇਰੇ ਲਈ ਤੇ
ਨਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਅਰਥ
ਕੈਲੰਡਰ ਦੇ ਬਦਲਣ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹਨ ।
○ ਫਗਵਾੜ

ਅੱਠ ਕਾਸਮਿਕ ਕਵਿਤਾਵਾਂ

ਅਜਾਇਬ ਕਮਲ

1

ਇਸ ਬੇਹ ਹੇਠ ਪੱਥਰ ਨਹੀਂ
 ਤੈਹ ਦਰ ਤੈਹ
 ਹਉਂਕਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦੱਬੇ ਪਏ ਨੇ
 ਇਕ ਪੱਥਰ ਪੁੱਟੋ
 ਹੇਠੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨਿਕਲ ਆਵੇ ਗਾ
 ਇਕ ਹੋਰ ਪੁੱਟੋ ਬਲਿਓਂ
 ਸਿਰ ਖੁਰਕਦਾ ਉਬਾਸੀਆਂ ਲੈਂਦਾ
 ਇਕ ਹੋਰ ਭਲਾਮਾਣਸ ਨਿਕਲ ਆਵੇ ਗਾ ।

2

ਐਟਮ ਤੇ ਹਾਈਡਰੋਜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ
 ਮਨੁੱਖੀ ਨਸਲ ਦੇ ਰਖਸ਼ਕ
 ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਹੁਣ ਨੀਉਟਰੋਨ ਬੰਬ ਚਲਾਉਣੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ
 ਇਹ ਦਾਨਸਮੰਦ
 ਜੀਉਂਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਨਸਲ ਤਹਿਸ ਨਹਿਸ ਕਰਕੇ
 ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਭੂਤਨਿਆਂ ਦੇ ਵਸੇਬੇ ਲਈ
 ਖਾਲੀ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਮਲਬੇ ਬਚਾਉਣੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ ।

3

ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਫ਼ਰ
 ਗੁਸਲਖਾਨੇ ਤੋਂ ਬਿਸਤਰ ਤਕ ਦਾ ਹੈ
 ਐਰਤਾਂ ਦੇ ਅੰਗਾਂ 'ਚ ਖੁੱਭੇ ਵੀ
 ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਕੁਟਲ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ
 ਵਿਗੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ?
 ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਗੁਸਲਖਾਨੇ ਤੋਂ ਬਿਸਤਰ ਤਕ ਵਾਪਸ ਪਰਤਦੇ
 ਬਿਸਤਰ 'ਚ ਕੀਤੀਆਂ
 ਕਿਹੜੀਆਂ ਇਤਹਾਸਕ ਖੁਨਾਮੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ?

4

ਜਿਹਨੀ ਤਣਾਅ 'ਚ
 ਰੇਤ ਵਾਂਗ ਮੇਰੇ ਅੰਗ ਝੜੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ
 ਮੈਨੂੰ ਟਪਲਾ ਲਗਦਾ
 ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਹਰ ਪਲ ਡੁੱਡਾ ਹੋਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ
 ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਵਾਗਤਮ ਕਹਿਣ ਲਈ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਲਾ ਮਨੁੱਖ
 ਕਈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਨਟ-ਰਾਜ ਵਾਂਗ
 ਇਕ ਲਤ ਭਾਰ ਖਲੋਤਾ ਹੈ
 ਤੁਹਾਡੇ ਜੰਮਣ ਦੀ ਉਡੀਕ 'ਚ, ਸਰਦਲ ਤੇ ਬੈਠਾ
 ਮੈਂ ਹਰ ਪਲ ਬੁੱਢਾ ਹੋਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ।

5

ਇਕ ਦੋਗਲੀ ਬਿੱਲੀ ਦੇ ਸਫ਼ੈਦ ਪੰਜੇ
 ਮੇਰੇ ਕਪਾਲ 'ਚ
 ਇਕ ਉਡਦੇ ਅਗਨ ਘੋੜੇ ਦੇ ਸੁਲਗਦੇ ਪੌੜ
 ਮੇਰੀ ਪਿੱਠ 'ਚ ਖੁੱਭੇ ਪਏ ਸਨ
 ਮੈਂ ਬੋਲ-ਹੀਣ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ, ਪੈਰਾਂ ਹੇਠਲੀ ਜ਼ਮੀਨ
 ਸਿਰ ਉਪਰਲੇ ਅਸਮਾਨ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ
 ਫੂਤ ਭਵਿੱਖ ਤੇ ਭਵਾਨ
 ਮੇਰੀ ਹਥੇਲੀ 'ਤੇ ਪਏ ਸੀਸ਼ੇ 'ਚ ਡੁੱਬੇ ਪਏ ਸਨ ।

6

ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਸਹਾਨਭੂਤੀ ਲਈ ਆਏ ਪਾਤਰ
 ਰਾਮਾਇਣ ਮਹਾਂਭਾਰਤ 'ਚ—ਤੁਹਾਨੂੰ
 ਅਪਣੀ ਹਫ਼ੀਠੀ ਦੇ ਅਧਿਆਏ ਸੁਣਾਂਦੇ ਰਹੇ
 ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਸੰਜੀਦਾ ਬੈਠੇ, ਹੂੰ ਹੂੰ ਕਰਦੇ
 ਡੱਕੇ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਲਕੀਰਾਂ ਵਾਹੁੰਦੇ ਰਹੇ
 ਉਹ ਅਪਣਾ ਸਾਰਾ ਇਤਿਹਾਸ
 ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਨਾਂ 'ਚ ਡੌਲ੍ਹ ਬੈਠੇ
 ਪਰ ਖਿਆਲਾਂ ਹੀ ਖਿਆਲਾਂ 'ਚ ਤੁਸੀਂ
 ਅਪਣੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਕਬੂਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ
 ਪੁਲਾੜ 'ਚ ਬਣਾਂਦੇ ਰਹੇ ।

7

ਉਸ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਨੇ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸਤੋਂ
 ਉਧਾਰਾ ਅਸਤਿਤ੍ਵ ਮੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ
 ਦੋ ਲੱਕੜ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ 'ਤੇ
 ਮਸਾਲੇ ਦਾ ਧੜ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ
 ਬਦਨ ਤੇ ਗੱਤੇ ਦੇ ਜਰਾਬਕਤਰ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ
 ਹਥ ਵਿਚ ਪਕੜੇ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਤੇ
 ਪੈਰਬਰੀ ਸਿਰ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ।

8

ਮੇਰਾ ਸੁਲਗਦਾ ਅਸਤਿਤ੍ਵ
 ਸੁਲਗਦੇ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਤਪਦੀ ਫੁੱਬਲ ਉਹਲੇ ਸੀ
 ਮੇਰੀ ਨੰਗੀ ਧੜੀ ਹੋਂਦ ਦੁਆਲੇ
 ਵਰਜਤ ਫਲ ਵਾਲਾ ਰੁਖ ਸੱਪ ਬਣਕੇ ਪਲਮਿਆ ਸੀ
 ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਜਨਮ ਤੋਂ
 ਢੇਰ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਜਨਮ ਚੁੱਕਾ ਸੀ
 ਪਰ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਇਤਿਹਾਸ
 ਮੇਰੇ ਸਰਾਪੇ ਜਨਮ ਨਾਲ ਹੀ ਜਨਮਿਆ ਸੀ ।

ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਆਮ ਸਿਆਲ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਰਗਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਅੰਬਰ ਭੂਰੇ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਮੀਂਹ, ਗੜ੍ਹੇ ਜਾਂ ਸਨੌਅ ਪੈਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਐਤਵਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਾਫੀ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਆਸ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਸਿੱਧੀ ਥਾਂ ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਏ ਸਨ। ਸੋ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਟੋਲੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ, ਜਦ ਅਸੀਂ ਤੁਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਦਾਨ ਘਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੇ।"

ਉਹਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਹਰੇਕ ਟੋਲੀ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਆਏ ਇਲਾਕੇ ਲਈ ਤੁਰ ਪਈ। ਟੋਲੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗਿਆਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਟੋਲੀ 'ਚ ਘਟੋ ਘਟ ਇਕ ਚੁਸਤ ਗੱਲਕਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇ। ਕਰਮਜੀਤ, ਸਾਡੀ ਟੋਲੀ ਦਾ ਗੱਲਕਾਰ, ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਚੁਸਤ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੰਪਰਕ 'ਚ ਆਏ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਕਰ ਲੈਣ ਦਾ ਉਹਨੂੰ ਅਭਿਮਾਨ ਜਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀ ਟੋਲੀ ਤੋਂ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਕੰਮ ਦੀ ਆਸ ਸੀ।

ਸਾਡੀ ਟੋਲੀ ਨੇ ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਸੀ ਜਿਥੇ ਖੜਕੇ ਟੋਲੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਤੇ ਇਲਾਕੇ ਵੰਡੇ ਸਨ। ਬਾਹਰਲੀ ਬਾਰੀ ਥਾਣੀ ਇਕ ਘਰ ਦੇ ਫਰੰਟ ਰੂਮ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਨਾਲ ਟੰਗੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਫਰੇਮਾਂ 'ਚੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ, ਜਵਾਹਰ ਨਾਲ ਨਹਿਰੂ, ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ, ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਝਾਕਦੇ ਲੀਡਰ, ਜਦ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਉਸ ਉਤਸਾਹਿਤ ਹੋਏ ਨੇ ਉਸ ਘਰ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ। ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਦੇਰ ਮਗਰੋਂ, ਸਾਊ ਲਗਦੇ ਇਕ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ, ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਬੜੇ ਲਾਡ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, "ਕਾਕੇ ਤੇਰਾ ਡੈਡੀ?"

"ਘਰੇ ਈ ਆ", ਉਹ ਹੇਕ ਜਿਹੀ ਲਾਉਂਦਾ ਆਪਣੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਘਰ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਸਾਊ ਲਗਦਾ ਵੇਖ ਕੇ, ਕਰਮਜੀਤ ਨੇ ਆਪ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਗਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ, "ਬੁੱਦਰ ਅਸੀਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਭਾ ਵਲੋਂ ਆਏ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਦੋਹ ਸਾਲੀਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ 'ਚ — ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਉਣ, ਜੋ ਬਣੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਰੀਨਿਊ ਕਰਨ ਲਈ — ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਇਦ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਸਰਕਾਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਵਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਹਰ ਸੰਭਵ ਜਤਨ ਕਰਨਾ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦੀ ਏ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ: ਰੰਗ ਦੀ ਬਿਨਾਅ ਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੰਮਾਂ-ਕਾਰਾਂ 'ਚ ਹੁੰਦੇ ਵਿਤਕਰੇ, ਐਂਟਰੀਆਂ ਲਈ ਦੇਰੀ ਤੇ ਖੱਜਲ ਖੁਆਰੀ ਅਤੇ ਮਰਦ ਮੰਗੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਪਾਬੰਦੀ ਹਟਾਉਣ ਆਦਿ ਤਕਲੀਫਾਂ ਲਈ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਸੰਸਥਾ, ਜਿਹਦੀਆਂ ਦੇਸ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰ 'ਚ ਬਰਾਂਚਾਂ ਹਨ, ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਲੰਦਨ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਠੋਸ ਵਿਖਾਵੇ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਹਟਾਉਣ 'ਚ ਯੋਗ ਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਇਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਇਹ ਸਭਾ ਆਪਣੇ ਕਲਚਰ ਤੇ ਦੇਸ ਨਾਲ ਨਾਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਸ ਮਨਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸਤਿਹਾਰਾਂ, ਹਾਲਾਂ ਤੇ ਕੋਚਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਖਰਚ ਲਈ.....।"

ਸੰਸਥਾ ਵਲੋਂ ਨਰਸਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਦੋਂਜਹਿਦ ਦੱਸਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸੋਚ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਕਿਹਾ, "ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬੱਚੇ ਰੈਂਡੀਕੈਂਪਟ ਨੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਸਭਾ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਤੇ ਲੋਕਲ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜਦੋਂਜਹਿਦ ਕਰਕੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ 'ਚ ਆਪਣੀ ਵਸੋਂ ਸੰਘਣੀ ਹੈ, ਕਈ ਨਰਸਰੀ ਸਕੂਲ ਖੁਲ੍ਹਵਾਏ ਨੇ ਤਾਂਕਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਾਡੇ ਨਿਆਣਿਆਂ ਲਈ ਹੋਊਆ ਨਾ ਰਹੇ। ਇਹ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਅਨੇਕ ਹੋਰ ਕੰਮ ਤੁਹਾਡੇ

ਮਾਮ

ਦਰਸ਼ਨ ਧੀਰ

ਵਰਗੇ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦਾ ਹੀ ਸਿੱਟਾ ਨੇ।" ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਕਰਮਜੀਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਕਰਮਜੀਤ ਨੇ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਦੀ ਲੜੀ ਫੜਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਏਦਾਂ ਕੋਚਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਖਰਚ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹਰ ਮੈਂਬਰ ਭਰਾ ਤੋਂ ਦਸ ਸਲਿੰਗਾਂ ਫੀਸ ਵਜੋਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ ਆਪਣੇ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ 'ਕੱਲਾ ਐਨਾ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਝਲ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਂਝੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਆਸ ਦੇ, ਤੁਸੀਂ.....।"

"ਭਾਈ ਸਾਹਬ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਏਦਾਂ ਦੇ ਪੰਗੇ ਲੈਣ ਲਈ ਸਮਾਂ ਕਿੱਥੇ? ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ 'ਚ ਸਿਰ ਖੁਰਕਣ ਦੀ ਵਿਹਲ ਬੀ ਨਈਂ।"

"ਵੀਰ ਜੀ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਐਕਟਿਵ ਭਾਗ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਆਸ ਜ਼ਰੂਰ ਰਖਦੇ ਹਾਂ", ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਤੱਕਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

"ਏਦਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਨੇ," ਉਹਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਹੁਕਮਰਾਨ ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸੁਣ ਕੇ, ਕਰਮਜੀਤ ਨੇ ਉਹਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵਲ ਇੰਜ ਤੱਕਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਡੋਰ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ।

"ਦੇਸ 'ਚ ਵੀ ਹੋਣੀਆਂ ਨੇ, ਪਰ ਇਥੇ ਵੀ ਤਾਂ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਸ਼ਰੀਕ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦੇ", ਕਰਮਜੀਤ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਕਿਹਾ।

"ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਰੋਜ਼ੀ ਕਮਾਉਣ ਆਏ ਆਂ, ਲੜਨ-ਭਿੜਨ ਨਈਂ। ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਦੇਓ।"

"ਵੀਰ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਵਤੀਰੇ ਦਾ ਪਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਲੱਗਦੇ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਨੇ ਸਾਡੇ 'ਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ 'ਚ ਹੀਜੜੇ ਦਾ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇੰਜ ਅਸੀਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੀ ਜੁਆਨ ਹੁੰਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵੀ ਦੇਸ ਦੀ ਮੇਨ ਸਟਰੀਮ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੇ ਜੜ੍ਹੋਂ ਟੁਟੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ, ਖਿਲਾਅ 'ਚ ਲਟਕਦੇ ਆਦਮੀ ਵਰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਸਮੇਂ ਡਿਗੂੰ ਡਿਗੂੰ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਉਹਤੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਏ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਚੋਦਾਂ ਚੋਦਾਂ, ਪੰਦਰਾਂ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਨਿਆਣੇ ਚੋਰੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਭੈੜੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਨੇ। ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਸਟਰੀਟ 'ਚ ਹੀ ਪਰਸੋਂ ਤੇਰਾਂ ਚੋਦਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਨਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਗੁਆਢੀਆਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਗਹਿਣੇ ਤੇ ਪੈਸੇ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲਏ।"

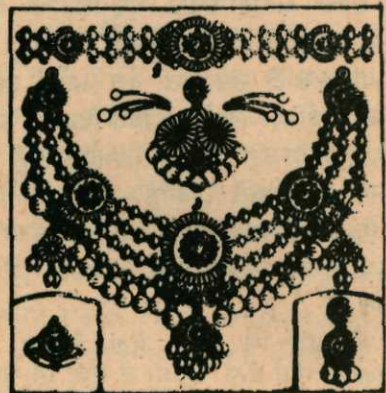
"ਏਦਾਂ ਦੀਆਂ ਫਲਾਸਫੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰੱਖੋ। ਹੂੰਅ, ਆਏ ਨੇ ਫਲਾਸਫੀਆਂ ਘੱਲਣ", ਉਸ ਨਾਸਾਂ ਫੁਲਾਉਂਦਿਆਂ, ਫੂਕਰ ਮਾਰ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਢੇਹ ਲਿਆ।

"ਕਰ ਲੈ, ਬਈ ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਗੇ ਘਰ ਤੋਂ ਬੋਣੀ", ਰਸੀਦ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ ਕੇਹਰ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕੱਸਿਆ।

"ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ", ਕਹਿੰਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਘਰ ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੜਕਾਉਣ ਤੁਰ ਪਿਆ।

ਉਸ ਸਟਰੀਟ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਡੋਰਾਂ ਕਰ ਕਰ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਅਸੀਂ ਗਲੀ ਦੇ ਸਿਰੇ ਗਏ ਹੀ ਸਾਂ ਕਿ ਮੌਸਮ ਕਾਫੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਗਲੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਾਸਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸਨੌਅ ਪੈਣ ਲਗ ਪਈ। ਪੈਣ ਕਾਹਦੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਪੰਡ ਬੋਲ੍ਹ ਦਿਤੀ ਹੋਵੇ। ਪੰਦਰਾਂ ਵੀਹਾਂ ਮਿੰਟਾਂ 'ਚ ਹੀ ਚੱਪਾ-ਚੱਪਾ ਚੜ੍ਹ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕੰਨ ਵਲੋਂ ਏਕ ਘਰ ਦੇ ਵਾਦਰੇ ਹੇਠ ਖਲੋਤੇ ਸਨੌਅ ਬੰਮਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂ, ਪਰ ਨਿਆਣੇ ਉਸੇ ਬਰਫ ਦੇ ਗੋਲੇ ਬਣਾ ਬਣਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਮਾਰਦੇ ਹੱਸ ਟਪ ਰਹੇ ਸਨ।

ਬਰਫ ਪੈਣੋਂ ਹਟੀ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਲਗ ਪਏ। ਬੋੜੀ ਜਿਹੀ ਦੇਰ ਮਗਰੋਂ, ਮੀਂਹ ਤੇ ਜ਼ੋਰਾਂ ਦੀ ਹਵਾ ਵਗਣ ਲਗ ਪਈ। ਗਲੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਗੋਰਾ ਬੜੀ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਕਿੱਲੇ ਵਾਂਗ ਧੌਣ ਅਕੜਾਈ,

ਸੋਨੇ ਦੇ ਲੈਟੈਸਟ ਡੀਜ਼ਾਈਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗਹਿਣੇ
ਭਵਿੱਖ ਲਈ

ਸੋਨੀ ਸੌਂਡ ਸਨਜ

SONI & SONS
JEWELLERS

Specialist in East Indian Jewellery

6524 MAIN ST. (AT 49th. Ave.)

VANCOUVER, B.C.

PHONE 324-1012

RES. 327-0783

ਆਪਣੇ ਤੇ ਛਤਰੀ ਲਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੂਕਦੀ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ ਹਵਾ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਚੈਲੰਜ ਸਮਝ ਲਿਆ। ਸੌ ਉਸ ਰੋਹ 'ਚ ਆ ਕੇ ਇਕੋ ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਉਹਦੀ ਛਤਰੀ ਦੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਬਾਹਰ ਕਢ ਦਿਤੀਆਂ। ਉਹਦੇ ਹੈਟ ਨੂੰ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਵਾਂਗ ਪੁਲਾੜ 'ਚ ਘੁਮਾਉਂਦੀ ਜਿੱਤ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ 'ਚ ਸੀਟੀਆਂ ਮਾਰਨ ਲਗ ਪਈ। ਛਾਂਗੇ ਰੁੱਖ ਵਾਂਗ ਹੁੰਡ ਮਰੁੰਡ ਹੋਏ ਗੋਰੇ ਨੂੰ, ਜਦ ਖੇਤ ਦੇ ਨਿਆਣਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਖਿੜ ਖਿੜਾ ਕੇ ਹੱਸ ਪਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਸਦੇ, ਵੇਖ ਕੇ, ਬੂਠੇ ਹੋਏ ਉਸ ਗੋਰੇ ਨੇ ਨਿਆਣਿਆਂ ਨੂੰ ਹਲਕੀ ਜਿਹੀ ਤੇ ਹਵਾ ਨੂੰ ਮੋਟੀ ਸਾਰੀ ਗਾਲ੍ਹ ਕੱਚੀ। ਸਾਨੂੰ 'ਕਾਲੇ ਹਰਾਮੀ ਐਸੇ ਮੌਸਮ 'ਚ ਵੀ ਘਰ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਸਕਦੇ' ਕਹਿਣ ਵਾਂਗ ਘੂਰਦੇ ਨੇ ਬਰਫ ਨਾਲ ਲੁੱਥ ਪੁੱਥ ਹੋਈ ਟੋਪੀ ਹੱਥ ਨਾਲ ਝਾੜੀ, ਬੁੜ ਬੁੜ ਕਰਦੇ ਨੇ ਛਤਰੀ ਠੀਕ ਕੀਤੀ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਪੈ ਗਿਆ।

"ਐਨੇ ਠੱਕੇ 'ਚ ਕਿਧਰ ਸੈਰਾਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ?" ਗੋਰੇ ਦੇ ਡਰਾਮੇ ਨੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਦੇ ਸਾਡੇ ਕੰਨਾਂ 'ਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਜਾਣੂੰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਪਈ।

"ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਭਾ ਦੀ ਭਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।" ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਉੱਤਰ 'ਚ ਕਿਹਾ।

"ਲੱਗਦਿਆਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਭਾ ਦਿਆ, ਕਿਤੇ ਨਮੂਨੀਆ ਨਾ ਕਰਾਂ ਲਈ। ਆ ਤੈਨੂੰ ਬੀਅਰ ਦਾ ਗਲਾਸ ਪਿਲਾਈਏ।" ਉਹਨੇ ਪੱਥ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦੇ ਡਰੋਂ, ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਪੱਥ ਵਲ ਜਾਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

'ਕਿਉਂ ਤੇਰੀ ਵੀ ਹੱਟੀ ਪਾਉਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਹੋ ਗਈ ਏ?' ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਦੂਜੇ ਵਾਕਫ ਨੇ ਵਿਅੰਗ ਨਾਲ ਕਿਹਾ।

"ਆ ਜਾ, ਤੂੰ ਪਾ ਲਈਂ।" ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਮੌੜਵਾਂ ਵਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

"ਇਹ ਬਈ ਥੋਨੂੰ ਈ ਮੁਬਾਰਕ ਨੇ", ਤੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਕੁੱਤੇ ਹਾਸੀ ਹੱਸਦੇ ਪੱਥ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ।

ਗੋਰਿਆਂ, ਜਮੀਕਨਾਂ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਛੱਡਦੇ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਲੱਗਦੇ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਡੋਰਾਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਉਹ ਸਟਰੀਟ ਮੁਕਾ ਕੇ, ਅਸੀਂ ਦੂਜੀ ਸਟਰੀਟ ਆਰੰਭ ਦਿਤੀ। ਲੋਕੀਂ ਪੱਥਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਲਗ ਪਏ ਸਨ। ਇਕ ਘਰ 'ਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਆ ਜਾਣ ਵਾਂਗ ਸਿਰ ਸੰਕੋਤ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਘਰ ਦੀ ਜਾ ਡੋਰ ਕੀਤੀ। ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਫਰੰਟ ਰੂਮ 'ਚ ਬੈਠਾ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਸਨੌਹੀ ਨਾਲ ਸੋਮ ਰਸ ਛਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਟੇਪ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪੁਰਾਣਾ ਗਾਣਾ : "ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ 'ਚ ਪਾ ਕੇ ਹੱਟੀ....." ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਕਰਮਜੀਤ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਆਉਣ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਦਸਿਆ।

"ਮੈਂਬਰ ਮੁੰਬਰ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਬਣਨਾ ਨੀਂ, ਜੇ ਘੁੱਟ ਪੀਣੀ ਆਂ, ਤਾਂ ਗੱਲ ਕਰੋ", ਉਸ ਅਗੋਂ ਕਿਹਾ।

"ਭਾ ਜੀ ਗਲਾਸੀ ਗਲਾਸੀ ਨਾਲ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਚਹੁ ਪੌਂਡਾਂ ਦੀ ਲਗ ਜਾਣੀ ਏ। ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਇਹੀ ਏ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਦਸ ਸ਼ਲਿੰਗਾਂ ਦੇ ਕੇ ਤੋਰਦੇ ਕਰੋ", ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਚੁਸਤੀ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀ।

"ਆਪਾਂ ਕਿਹੜੀ ਕਿਤੋਂ ਲੈਣ ਜਾਣੀ ਆ। ਅਹੁ ਦੇਖੋ ਸਾਹਮਣੇ ਤਿੰਨ ਬੋਤਲਾਂ ਭਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਨੇ। ਪੀਓ ਜਿੰਨੀ ਦਿਲ ਕਰਦੇ।"

"ਮਿਹਰਬਾਨੀ, ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਕੰਮ ਕਰਨੈਂ", ਕਹਿੰਦੇ ਅਸੀਂ ਉਥੋਂ ਤੁਰ ਪਏ। ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ, ਇਕ ਭਾਰਤੀ ਲਗਦਾ ਘਰ ਦਾ ਬੂਹਾ ਜਾ ਖੜਕਾਇਆ। ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਦੇਰ ਮਗਥੋਂ, ਘਰ ਵਾਲੇ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਨਸ਼ੇ 'ਚ ਝੂਮਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਹਾਂਅ ਬਈ, ਕੀ ਚਾਹੀਦੇ?"

"ਭਾਈ ਜਾਨ, ਅਸੀਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਭਾ.....", ਸਭਾ ਸ਼ਬਦ ਅਜੇ ਕਰਮਜੀਤ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਚ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਰਮਜੀਤ ਨੂੰ ਟੋਕ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਥੋਡੇ ਦਫਤਰ ਆ ਕੇ ਬਣ ਜੂੰ।"

ਉਹਨੂੰ ਸਾਫ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੀ ਇਸ ਬਰਾਂਚ ਕੋਲ ਦਫਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਸੀਂ ਦਸ ਸ਼ਲਿੰਗਾਂ ਫੀਸ ਵਜੋਂ ਲੈਂਦੇ ਸਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਇਸਤਿਹਾਰਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਮਸੀਂ ਚਲਦਾ ਸੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਆਮਦਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਫਿਰ ਦਫਤਰ ਦੇ ਕਿਰਾਏ ਲਈ ਅੱਠ ਦਸ

A Service For "You and Your family"

Metropolitan Life's new service called "You and Your Family" shows how you can combine your life insurance, government social insurance benefits and other assets to provide the funds your family will need to meet their day-to-day living expenses when you are not around. Call me today and find out all about it.

**CHITRANJAN
S. MANGAT**

950 Brentwood Mall
4567 Lougheed Hwy., Burnaby, B.C.
Telephone 291-6856 office;
594-2254 residence.

Metropolitan Life

Where the future is now

ਸੰਖੇਪ ਜੀਵਨ-ਬਿਓਰਾ

ਡਾਕਟਰ ਦਵਾਰਕਾ ਨਾਥ ਕੋਟਨਿਸ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਪੂਤ ਤੇ ਚੀਨੀ ਜਨਤਾ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਦੋਸਤ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ 1910 ਵਿਚ ਬੰਬਈ ਦੇ ਸ਼ਲਾਪੂਰ ਕਸਬੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ 1935 ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਬੰਬਈ ਦੇ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਵਿਚੋਂ ਡਾਕਟਰੀ ਪਾਸ ਕੀਤੀ। 1938 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਚੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜਾਪਾਨੀ ਹਮਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਯੁੱਧ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਖੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਭਾਰਤੀ ਡਾਕਟਰੀ ਨਾਥ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਜੰਮੇ ਲਾਏ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਚੀਨ ਪਹੁੰਚੇ।

ਇਹ ਜਥਾ ਡਾਕਟਰ ਮਦਨ ਲਾਲ ਅਟੱਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ, ਕਮਿਨਤੰਗ ਦੀਆਂ ਪਾਵੀਆਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦਾ, ਫਰਵਰੀ 1939 ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਯੋਨਾਨ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਚੀਨੀ ਜਨਤਾ ਤਾਈਂ ਆਪਣੇ ਡੂੰਘੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਚੀਨੀ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਜੋਂ, ਡਾਕਟਰੀ ਜਥੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਯੋਨਾਨ ਵਲ ਚਾਲੇ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਚੀਨੀ ਸ਼ਬਦ 'ਹੁਆ' ਜੋੜ ਲਿਆ ਸੀ। 'ਹੁਆ' ਦਾ ਅਰਥ ਚੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇੰਜ ਡਾ: ਕੋਟਨਿਸ ਦਾ ਚੀਨੀ ਨਾਂ 'ਖਤੀ-ਹੁਆ' ਹੋ ਗਿਆ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਯੋਨਾਨ ਚੀਨ ਦੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਖਾਰਤੀ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਪਰਧਾਨ ਮਾਓ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਚੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਜਪਾਨ-ਵਿਰੋਧੀ ਜੰਗ ਦਾ ਸਦਰ ਦਵਤਰ ਸੀ। ਯੋਨਾਨ ਦੇ ਵਖ ਵਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਪਰਧਾਨ ਮਾਓ ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ। ਇਸ ਇਕੱਠ ਮਗਰੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਡਾਕਟਰੀ ਜਥੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਫੇਰ ਡਾ: ਕੋਟਨਿਸ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਯੋਧੇ ਸਾਥੀ ਡਾ: ਅਟੱਲ, ਡਾ: ਵਿਜੈ ਕੁਮਾਰ ਬਾਸੂ ਜਪਾਨ-ਵਿਰੋਧੀ ਅਧਾਰ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਜਾਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਡਾਕਟਰੀ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਰੁੱਝ ਗਏ। ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਰਹੱਦੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਅਧਾਰ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਸਖਤ-ਜਾਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਉਣੀ ਗਿੱਝ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਚੀਨੀ ਬੋਲੀ ਵੀ ਸਿੱਖ ਲਈ। ਉਹ ਡਾਕਟਰੀ ਸੇਵਾਂ ਤੇ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੂਰੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਫਟੜਾਂ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਹ ਅਮ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਵੀ ਕਰਦੇ।

1939 ਵਿਚ ਡਾ: ਕੋਟਨਿਸ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮੌਰਚਿਆਂ ਦੇ ਅਗਲੇਰੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੌਰੇ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਕੋਈ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੰਧ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵਧ ਫਟੜ ਲਾਲ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ। 1940 ਵਿਚ ਇਕ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੌਰਚੇ ਉੱਤੇ ਮੁੱਢਲਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ। ਤੇਰਾਂ ਵਿਨਾ ਦੀ ਉਸ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜਥੇ ਨੇ

ਡਾਕਟਰ ਦਵਾਰਕਾ ਨਾਥ ਕੋਟਨਿਸ ਪਰੋਲੋਤਾਰੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਵਾਦ ਦਾ ਆਦਰਸ਼- ਚਿੰਨ੍ਹ

ਡਾਕਟਰ ਕੋਟਨਿਸ ਦਾ ਜੰਮਣ ਦਿਨ 1910 ਵਿਚ ਬੰਬਈ ਦੇ ਸ਼ਲਾਪੂਰ ਕਸਬੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ 1910 ਵਿਚ ਬੰਬਈ ਦੇ ਸ਼ਲਾਪੂਰ ਕਸਬੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ 1935 ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਬੰਬਈ ਦੇ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਵਿਚੋਂ ਡਾਕਟਰੀ ਪਾਸ ਕੀਤੀ। 1938 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਚੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜਾਪਾਨੀ ਹਮਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਯੁੱਧ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਖੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਭਾਰਤੀ ਡਾਕਟਰੀ ਨਾਥ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਜੰਮੇ ਲਾਏ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਚੀਨ ਪਹੁੰਚੇ।

ਕੁਲ ਅੱਠ ਸੌ ਫਟੜ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 7 815 ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਬਿਨਾਂ ਅਖ ਝਮਕਿਆਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕੰਮ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਰਹੇ। ਡਾ: ਕੋਟਨਿਸ ਉੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਆਦਰਸ਼ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਸਚਾਈ ਦੀ ਖੋਜ ਭਿਚ ਮਾਰਕਸ, ਏਂਗਲਜ਼, ਲੈਨਿਨ ਤੇ ਪਰਧਾਨ ਮਾਓ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਡਾ: ਕੋਟਨਿਸ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ 'ਅਠਵੀਂ ਮਾਰਗ ਫੌਜ' ਦੇ ਯੋਧੇ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਡੀ ਘਸਵਟੀ ਉੱਤੇ ਪਰਖਦੇ ਰਹੇ।

1940 ਦੇ ਸਿਆਲ ਵਿਚ ਡਾ: ਕੋਟਨਿਸ, ਕੋਨੋਡੀਅਨ ਡਾਕਟਰ ਨਾਰਮਨ ਬੈਬੀਉਨ ਦੇ 'ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਅਮਨ ਹਸਪਤਾਲ' ਦੇ ਪਰਧਨ ਥਾਪੇ ਗਏ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਉਹ ਕਾਮਰੇਡ ਬੈਬੀਉਨ ਦੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀਵਾਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਿਆਂ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਧਾਰ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਡਾਕਟਰੀ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਤੇ ਰਣ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹਸਪਤਾਲ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਵਡਾ ਹਿਸਾ ਪਾਇਆ।

9 ਦਸੰਬਰ, 1942 ਨੂੰ ਆਖਰਾਂ ਦੀ ਦਿਨੇ-ਰਾਤ ਦੀ ਜਾਨ ਤੋੜ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਬੀਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਡਾਕਟਰ ਕੋਟਨਿਸ ਚਲ ਵਧੇ।

ਡਾਕਟਰ ਕੋਟਨਿਸ ਦੀ ਅਮਰ ਯਾਦ ਵਿਚ ਪਰਧਾਨ ਮਾਓ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੇ ਸਨ "ਸਾਡੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਦੋਸਤ ਡਾਕਟਰ ਕੋਟਨਿਸ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਜਪਾਨੀ-ਹਮਲਾ ਵਿਰੋਧੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹਥ ਵਟਾਉਣ ਚੀਨ ਆਏ ਸਨ। ਇਹ ਯੋਨਾਨ ਤੇ ਉਤਰੀ ਚੀਨ ਵਿਚ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਬੀਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਇੰਜ ਸਾਡੀ ਸਮੁੱਚੀ ਫੌਜ ਇਕ ਸਹਾਇਕ ਤੌਰ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਇਕ ਦੋਸਤ ਤੌਰ ਵਾਂਝਿਆ ਗਿਆ। ਡਾਕਟਰ ਕੋਟਨਿਸ ਦੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀਵਾਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।"

ਕਾਮਰੇਡ ਚਾਓ ਐਨ-ਲਾਈ ਨੇ ਡਾ: ਕੋਟਨਿਸ ਦੇ ਟੱਕਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਸੁਨਹੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ: "ਡਾਕਟਰ ਕੋਟਨਿਸ ਚੀਨੀ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਦੋਸਤਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਦੋਸਤੀ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸਨ ਅਤੇ ਜਪਾਨੀ ਸੈਨਾਵਾਦ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਫ਼ਾਸਿਸਟਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬਰਾਬਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਹਿਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਜਨਤਾ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਂਅ ਦੋਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਵਿਚ ਸਦਾ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਹੇਗਾ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਅੰਤਲੇ ਸਵਾਸਾਂ ਤਕ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ।"

ਡਾਕਟਰ ਕੋਟਨਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੇ ਚੀਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਲਈ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਦਾ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ।

ਡਾਕਟਰ ਕੋਟਨਿਸ ਦੀ ਯਾਦ ਸੱਜਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗਰਹਿਣ ਕਰਨ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਚੀਨ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਚੀਨ ਦੇ ਹੁਪੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸੁ-ਚਾਂ-ਚਵਾਂਗ ਨਗਰ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਯਾਦਗਾਰੀ ਭਵਨ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਤਾ: ਕੋਟਿਕਸ

- ਰੋਈ ਕੋਲੀ

(ਰੋਈ ਕੋਲੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਵੀ ਅਤੇ ਲਿਖਾਰੀ ਹੈ।
 ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ 1897 ਵਿਚ ਨਿਉਜੀਕੈਂਟ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। 1927 ਤੋਂ ਉਹ
 ਚੀਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਪੰਜਾਹ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਚੀਨ ਦਾ ਇੰਨਕਲਾਬ
 ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਕ ਚੀਨ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਸੱਚ ਉਹਨੇ ਆਪਣੀ ਕੱਖੀ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਤਿਆਰ
 ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚੀ ਕਵਿਤਾ ਉਹਦੇ ਕਵੇ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'THE FRESHENING
 BREEZE' ਵਿੱਚੋਂ ਲਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀਆਂ ਆਰੀਆਂ ਨਜ਼ਮਾਂ
 1975 ਤੇ 1977 ਵਿਚਾਲੇ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ - ਕੰਪਿਓਰ)

ਸੁਹਾਵਰੀਆਂ, ਪੀਲੀ ਬਰੀਕ ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ
 ਚਾਰ ਦੁਹਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਯੋਗਨ, ਜਦੋਂ
 ਲਗਾਏ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ
 ਸਾਮਰਾਜਵਾਦ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਦੇ ਚੀਨੀ ਬਹਾਦਰਾਂ ਵੱਲ ਗਏ
 ਤਾਰਣਾਂ ਦੇ ਇਕ ਗਰੁੱਪ ਨਾਲ
 ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਰੋਧ ਉੱਤੇ
 ਠੀਕੀ ਤੇ ਉਦਾਸ ਆਮ
 ਚੀਨੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦਾ ਨਿੱਘਾ ਸਵਾਗਤ
 ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਆਉਣ ਦੇ c ਮਖੜ ਤੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਰੋਹੇ
 ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸਾਹਲੇ ਸੁਰਮਣ ਧਾ ਰੇ ਸਨ।

ਅੱਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨਾਲ
 ਵਾਸ਼ ਤੇ ਕੋਟਿਕਸ ਖੜੇ ਸਨ
 ਉਧਰ ਚੀਨੀ ਗਰੁੱਪ ਨਾਲ ਸਨ ਮਾ ਗਏ- ਤੇਹ;
 ਉਹ ਇਕ ਹੋਰ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਦਿਨ
 ਹੋਏ ਦੀ ਗਜ਼ਾਨੀ ਸ਼- ਬ- ਬਦਾਂਗ ਵਿਚ
 ਆਮ, ਫਿਰ ਨਵਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਰਿਤਵ ਰਿਹਾ ਹੈ
 ਅਗਵਾਈ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਉਮ ਪਹਿਲੇ ਗਰੁੱਪ ਦੀ
 ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਸੁਧਰਨ ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ
 ਚੀਨ ਆਇਆ ਹੈ।

ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਿੱਘਾ ਸਵਾਗਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।
 ਮੌਜੂਦਗੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰੀਲੇ ਆਖੀਆਂ ਵਲੋਂ
 ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾ ਗਏ- ਤੇਹ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਹਨ
 ਨੇ ਅੱਡਵੀ ਮਾਰਗ ਫੌਜ ਦੇ ਪੁਲਾੜੇ ਤਾਰਣ ਹਨ - ਫੌਜ
 ਜਿਹੜੀ ਵੈਰੀ ਦਾ ਸਫਾਇਆ ਕਰਦੀ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਖਿਲੋ ਗਈ ਸੀ।
 ਕੋਟਿਕਸ ਦੀ ਮਿਹਨ ਵਿਖੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਉਹ ਤਾਂ 'ਕੋਮਾਂਤਰੀ ਅਮਨ ਹਸਪਤਾਲ' ਦਾ ਦੂਜਾ ਤਾਇਰੰਦਰ ਸੀ
 ਜਿਹੜੇ ਏਕਿਊਨ ਦੇ ਸਾਰ ਤੇ ਰਲੀਦਿਆਂ
 ਚੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ
 ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ ਵਾਰ ਦਿੱਤੀ।

ਅੱਜ ਉੱਤੇ ਚੀਨ ਦੇ ਇਸ ਸੰਗਿਰ ਵਿਚ
 ਉਹਦੀ ਯਾਦ ਵਜੋਂ ਇਕ ਯਾਦਗਾਰੀ-ਤੁਣ ਨ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।
 ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਚੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ
 ਯਾਦਗਾਰੀ ਤੁਣ ਤਾਂਵੇਂ ਦੂਰ ਜਾਣ
 ਪਰ ਇਸ ਯੋਧੇ ਦੀ ਯਾਦ
 ਜਿਹੜਾ ਮਨਦੁਰਾਂ ਦੇ ਕੋਮਾਂਤਰੀਵਾਦ ਲਈ ਲੜਦਾ ਸੀ

ਇਸ ਗੱਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੱਕ ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਰੋਗੀ
 ਮੱਥ ਉਸ ਤਾਰੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ
 ਤੇ ਹੋਰ ਕਾਗਜ਼-ਪੱਤਰ
 ਸਰਧਾ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਗਏ ਹਨ
 ਸ਼- ਈ - ਚਵਾਂਗ ਦੁਆਲੇ ਸਿਮਰਨ-ਕਠਾ
 ਹਰਿਮਾਣਲ ਵੰਡਦੀ ਪਈ ਸੀ, ਨਵੀਆਂ ਚੋੜੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਤੇ
 ਉੱਠੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਉੱਠ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।
 ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਇਨਕਲਾਬੀ ਫਾਂਸ਼ ਫਾਂਸ਼ ਪਿੰਗ - ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ
 1939 ਵਿਚ ਤਾਰੀ ਗੱਠੁਪ ਨੂੰ ਉੱਠ ਸਿੰਗ ਵਿਚ ਸਿੱਲਿਆ ਸੀ
 ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਯੇਨਾਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਪਾਇਆ ਸੀ
 - ਸਵਾਗਤੀ ਤਾਸ਼ਨ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸੀ।
 ਤੇ ਆਸ਼ੂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਸੀ।

ਗੀਤ ਨੂੰ ਫੇਰ ਘੋਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਾਇਆ
 ਜਿੱਤ ਫੇਰ ਚੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਹੱਥ ਆਈ
 ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਜੁਗਮੀ- ਜੀਤਲੀ ਨੂੰ ਤਾਰਤ ਤੋਂ ਲਾਹਿਆ
 ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਅਜਾਈ ਗੀਤੀ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਆਈ ਹੈ।
 ਜਿਹਨੇ ਉੱਠੇ ਵਿਸ਼ਾਨ, ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੇ ਚੇਹਰਿਆਂ ਤੇ
 ਯੇਨਾਨ ਦੀਆਂ ਖੁੱਲੀਆਂ ਮੁਸਕਾਨਾਂ ਖਿਲਾਰੀਆਂ ਹਨ
 ਅਜਿਹੇ ਸੌਂਝੇ ਤਾਰੀ ਤੇ ਚੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵੈਸਤੀ ਆ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ
 ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਹੈ।

ਦੇਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਮਿਲਕੇ ਕੋਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੱਧੇ ਲੋਕ ਹਨ
 ਹੋਰ ਉੱਤੇ ਬੋਧਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੱਥਾਂ ਹਨ।
 ਈਠੇ ਸਵਾਗਤੀ ਨਾਚ ਵਿਚ ਸ਼ੁੱਕਦੇ,
 ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ 'ਚ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਧੁੜ
 ਉੱਠਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਯੇਨਾਨ ਦੀਆਂ ਸਰੋਈਆਂ ਵਿਚ ਉੱਠਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ।
 'ਕੋਮਾਂਤਰੀ ਅਮਲ ਹਮਪਤਾਲ' ਦੇ ਮੱਥ ਦੇ ਕਰੀਬ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ
 ਚੇਤੰਨ ਤੇ ਮੁਸਕਾਹਾਰ ਚੇਹਰਿਆਂ ਆ ਇਕ ਕਮੁੰਨ ਹਨ।
 ਅਤੇ ਇਹ ਅਸੀਂ ਯਾਦਗਾਰ - ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਗਏ
 ਤੇ ਕੋਟਿਕਸ ਦੀ ਮਈ ਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਰੱਖੇ
 ਅੱਟਲ ਤੇ ਬੈਂਸਿਊਨ ਦੀਆਂ ਮਈਆਂ ਤੇ ਵੀ
 ਅਤੇ ਇਸ ਸਾਂਤਮਈ ਤੇ ਹੁੰਪ ਜਗਾ ਇਕ ਮਜ਼ਾਹਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
 ਮਾਣ ਤੇ ਪਿਆਰ ਆ ਵਿਖਾਵਾ ਪਹਿਲਾਂ ਬਲੇ ਗਏ ਇਕ ਘੋਰੇ ਲਈ।

ਵਿੰਨਾ ਸੁਹਣਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਅੱਖਾਂ ਆ ਤਾਣਾ ਉਨਕ ਲਈ
 ਵਿੰਨਾ, ਜਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਧੀਆ ਤਾਣਾ ਉਨਕ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ
 ਚੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੈਰਾਨਕੀਨ ਘੋਲ।
 ਜਿਹਨੇ ਆਉਂਦੇ ਵਾਲੇ ਕੋਲ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਹਨ
 ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਆਸ਼ੂ, ਕੋਟਿਕਸ ਤੇ ਅੱਟਲ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ
 ਅਤੇ ਆ - ਹਾਏ - ਤੇ ਤੇ ਮਿਲਕੇ ਸੌਂਝੇ ਇਸ ਗੱਲੀ ਆਣਾ ਉਨਕ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ
 ਸਦਾ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ 'ਚ ਰੱਖਿਆ।
 ਹਾਂ ਤੇ ਇਹਾਂ ਹੀ ਹੋਣ ਵਿਠਿ।
 ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਖਤਰੇ ਚੜ੍ਹਤ ਹਨ
 ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬ ਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ।

(ਸ਼- ਈ - ਚਵਾਂਗ, ਹੋਯੇ 9 ਦਸੰਬਰ 1976)
 (ਅਨੁਵਾਦਕ-ਸਾਧੂ)

ਉਤੀਰ / ਇਹ ਆਖੀ ਕਵਿਤਾ

ਸਮਾਰ ਸੱਤਾ

(ਦਮਾਸਕਸ ਦੀ ਜੰਮਪਲ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣਾ ਨਤੇ ਸੀਰੀਆ ਦੀਆਂ
ਪੱਤਰਕਾਵਾਂ ਵਿਚ ਛਪਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਮਾਰ 1965 ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ
ਉਥੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆਈ ਅਤੇ ਸੱਜ ਥੱਲ ਅਲਜੇਰੀਆ ਵਿਚ
ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੈ। ਸਮਾਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਗਰੀਬ
ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦੇ ਆਰੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ, ਸਹੁ ਤਿੱਜੀ ਦਾਸ-
ਤਾਨ ਛਪੀ ਹੋਈ ਹੈ।)

ਅਖੀ ਤਾਂ ਗੰਮ-ਸੰਮ, ਸਾਹਿਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਤੇ ਖੜੇ ਰਹੇ
ਅਖੀ ਇਹ ਵੇਰ ਦਸਤਰ ਦਿੱਤੀ
ਅਖੀ ਇਹ ਵਾਰ ਉਹ ਠਕੇਰਿਆਂ।
ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹੀ ਏਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤੂੰ ਇਥੇ ਹੀ ਰੋਵੇਂਗਾ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਤੇ ਵੰਧਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਕਿਤੇ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ।
ਪਰ ਗਤ ਪਸਰਦੀ ਗਈ, ਕਿਸੇ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਾਂਗ
ਅਤੇ ਉਥੇ, ਅਖੀ ਬੀਆਬਾਨ ਵਿਚ ਖੜੇ
ਬੰਦੇ ਅਤੇ ਹਾਰੇ ਹੋਏ
ਅਜੇ ਵੀ ਮੁੜ ਮੁੜ ਦਸਤਰ ਦੇ ਰਹੇ ਸਾਂ।
ਆਹ, ਜੇਰਰ ਕਿਤੇ ਉਹ ਉਹੇ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣ।

ਫੈਜੀ ਆਏ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੱਠਾ ਦਿੱਤਾ
ਸਾਡੀਆਂ ਪਿੱਠਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਛਮਕਾਂ ਆਰ ਆਰ ਲਾਲ ਰਾ ਸੁੱਟੀਆਂ
ਪਰ ਅਖੀ ਫੇਰ ਵੀ ਖੜੇ ਰਹੇ
ਕਿਉਂਕਿ ਤੇ ਆਰਦਾ ਸੀ ਤੂੰ ਆਇਰ ਕਿਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਤੇ ਹੀ ਜਾਣੇ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਵੰਧਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ।
ਕੋਈ ਵੀ ਆਖੀ ਸਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕੋਈ ਆਖੀ ਨੁੱਕਰ ਨਹੀਂ ਸੀ
ਜਿਥੇ ਅਖੀ ਤੇਰਾ ਉੱਚਾ ਨਾਮ
ਨਾ ਖੋਇਆ ਹੋਵੇ।

ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਖੀ ਦੀਵਾਨਾਂ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਆਰੀ
ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਉਦਲ ਗਏ ਸਨ
ਅਖੀ ਲੜੇ, ਅਖੀ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਖੋਰ ਪਾਇਆ
ਜਦੋਂ ਕਿ ਫੈਜੀ ਖੜੇ ਹੱਥ ਦੇ ਰਹੇ।
ਅਖੀ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਸੁਣ ਆਰਦੇ
ਇਥੋਂ ਤੌਰ ਕਿ ਆਪਣੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਵੀ।
ਸਾਨੂੰ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਖਦਾ
ਇਥੋਂ ਤੌਰ ਕਿ ਆਪਣੇ ਚਿਹਰੇ ਵੀ।
ਓ, ਸਾਡੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ.....

ਗਰੀਬ, ਸਿੱਧੜ, ਮੁਰਖ ਅਖੀ
ਤੇਰੇ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸਾਹਿਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਮੂਠੇ ਖੜੇ
ਅਖੀ ਕਦੇ ਨਾ ਕੁੱਕਣ ਵਾਲੀ ਦਸਤਰ ਦੇ ਰਹੇ ਸਾਂ।
ਕੀ ਤੂੰ ਕਦੀ ਕੋਠਾਂ ਦੀ ਤਰੀ ਵੱਡੀ ਟੋਰੀ ਲੈ ਕੇ
ਦਮਾਸਕਸ ਤੋਂ ਆਵੇਂਗਾ
ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਤੁੱਖ ਨਾਲ ਆ ਰਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ
ਕਣਕ ਦੀ ਇਹ ਮੁੱਠੀ, ਇਹ ਦੁੱਧ ਦਾ ਕੱਪ ਦੇਵੇਂਗਾ?

ਮਾਡੇ ਬਾਗਾਂ 'ਚੋਂ ਫਲਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾੜ੍ਹ ਦੁਬਿਯਾਂ ਨੇ ਆਂਤ ਲਏ
 ਅਖੀਂ ਆਰਤੀਗੀਨ ਅਤੇ ਮਿੱਧਰਿਅਾਂ ਨੇ
 ਖੰਤਰੇ ਅਤੇ ਨਿੰਬ ਉਗਾਏ
 ਪਰ ਜੇ ਅਖੀਂ ਖੁੰਦ ਆਪ ਨ ਕਰੇ ਨਿਚੋੜੇ ਤੇ ਨ ਹੀ ਆ ਸਕੇ
 ਬੇਗਾਨੇ ਵਿਸ਼ਵੀਆਂ ਵਿਚ ਆਏ
 ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਤੀਆਂ ਖੇਤੀਆਂ ਦੀ ਪੱਤ ਲਾਹੀ ਤੇ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਿਆ।
 ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਅਖੀਂ ਚੇਰਾਂ ਦਾ ਕੁਰਾਬਲਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ
 ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਮਿਠ ਰੰਧਾਂ ਨਾਲ ਆਏ
 ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਚਿਹਰੇ ਲਹਿੰਦਰ ਖੁੰਦੇ

ਅਖੀਂ ਖੋਚਿਆ ਆ, ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਜ਼ਰੂਰ ਆਏਗਾ
 ਤੂੰ ਕਿਸੀ ਟੋਕਰੀ 'ਚੋਂ ਹੀ ਮਿਠ ਪਵੇਗਾ ਜਾਂ
 ਕਿਸੇ ਉੱਲ੍ਹੇ 'ਚੋਂ ਹੀ ਉਠ ਆਏਗਾ।
 ਪਰ ਤੂੰ ਕਈ ਨਾ ਬੁਠੀਆਂ।
 ਆਤੀਆਂ ਤਾਂ ਖਿੜਕੀਆਂ ਇਨੇਂ ਗਤ ਖੁੱਲੀਆਂ ਰਹੀਆਂ
 ਆਰ - ਉੱਤ ਆਈ ਤੇ ਫੇਰ ਬਖੀਤ
 ਆਰਮੀਆਂ ਆਈਆਂ ਤੇ ਫੇਰ ਪਤਝੜ
 ਪਰ ਤੂੰ ਕਈ ਵੀ ਨਾ ਆਇਆ।

ਅਖੀਂ ਕੋਈ ਕੁਛੇ ਹੋਏ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਹਾਂ
 ਅਗੋਂ ਮਿੱਧੜ ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਮੁਰਖ
 ਓ ਅਖੀਂ ਆਤ ਮੁਖੀਬੀਆਂ ਦੇ ਆਰ....
 ਅਖੀਂ ਅਜੇ ਵੀ ਇਥੇ ਹੀ ਆਏ ਹਾਂ।
 ਆਇਏ ਤੂੰ ਕਈ
 ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਹੀ ਜਾਵੇਂ।

ਅਨੁਵਾਦਕ:
 (ਸ਼ੀਖੰਦਰ ਟਾਂਡੇ)

ਵਧੀਆ ਸੇਵਾ ਤੇ ਕੁਆਲਿਟੀ ਲਈ.....
 ਸਤ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸਫਾਈ ਦਾ ਸਮਾਨ

- * ਤੋਲੀਏ, ਬਾਸਰੂਮ ਦੇ ਪੱਪਰ, ਤੇ ਨੈਪਕਿਕਲ
- * ਆਬਣ ਦਾਨੀਆਂ, ਤੋਲੀਏ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕੈਬਨੇਟਸ,
- * ਕੂੜਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਢੇਲ ਤੇ ਥੈਲ
- * ਤਰਲ ਆਬਣ
- * ਹਵਾ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਤੇ ਸਾਫ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ
- * ਜਰਮ ਆਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ
- * ਸਫਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਬਣ
- * ਫਰਸ਼ ਚਮਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵੈਰਸ
- * ਫਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਤਾਲ ਵਾਯੋ ਤੇ ਹਰ ਵਿਸ਼ਮ ਦਾ ਸਮਾਨ
- * ਵੈਕੂਇਮ ਕਲੀਨਰਜ਼
- * ਫਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਮਿੱਠਣ ਵਾਲੇ ਤੱਪੜ (ਪਾਇਲਾਨ)

ਆਪਿੰਗ ਦਾ ਹਰ ਵਿਸ਼ਮ ਦਾ ਸਮਾਨ
 ਜੀ ਆੰਬ ਵੁਤ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਿਟਿਡ
 8051 ਆੰਨਟਰਪਰਾਈਜ਼ ਸਟਰੀਟ
 ਬੁਰਨਬੀ, ਬੀ. ਸੀ.
 ਟੈਲ ਨੰਬਰ 294-4966

ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਮਠਿਆਈ ਦੀ ਦੁਕਾਨ Raja

RESTAURANT Ltd.
 (Licensed premises)

CATERING FOR
 WEDDINGS & SMALL HOME PARTIES

For pick up
 Phone 325-5014

ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਵਧੀਆ ਤੇ ਸੁਆਦੀ ਖਾਣੇ ਅਤੇ ਮਠਿਆਈਆਂ
 ਵਾਜਬੀ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਰਾਜਾ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।
 ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਬਲਵੰਤ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰੋ।

SPECIAL Lunch \$1.75
 ਸ਼ੁੱਧ ਮੁੱਲ ਤੰਦਰੋਂ ਮੁਰਗਾਂ

7271 MAIN STREET (at 57th) VANCOUVER, B.C.

ਪਰਥੇ ਦਾ ਇਕ ਇਕ ਅੱਖਰ ਇਕਕਲਾਈ ਹੋਣ 'ਚ ਹੀਗਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਖਲਾਵੁਣ ਯੋਗ ਹੈ। ਮੈਂ
ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਬਹੁਮੁਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਪਰਥੇ ਨੂੰ ਆਤੇ ਇਸ ਕੈਲੀਟੋਰੀਆਂ ਦੇ
ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵੀ ਵੱਡੇ ਕੋਰਤ ਤੇ ਆਣ ਮਿਲੇ

ਤਲੇਤਨ ਜਗਪਾਲ
ਯੁਯਾਮਿਣੀ, ਅਮਰੀਕਾ

ਪਰਥਾ ਤੇਜ਼ ਲਈ ਧੀਨਵਾਦ ਅਤੇ ਕਮੁੰਦੇ ਪਾਰ ਬੈਰਿਆਂ ਦੀ ਘਾਲਣਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਕੋਲੀ ਸਤਿਆਗਾਹ,
ਆਰਿਤ ਅਤੇ ਲੋਕ ਹਿਤਾਂ ਦਾ ਕੇਵਲ ਅੱਗੇ ਆਣ ਨਾਲ ਸਿਰ ਉੱਚ ਉੱਚਾ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮ ਅਧਾਰ
ਵਧੂ ਸਰਕਲ ਦੂਰ ਬੈਠਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਾਜ ਪੂਰੀ ਵਧਾਵਾਰ ਹੈ।

ਅਤਰਜੀਤ, ਰੂੜੇ ਕਲਾਂ
ਬਿੰਦੀਤਾ

ਪਰਥਾ ਲਗਾਤਾਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਕੋਲੀ ਤੇ ਸਤਿਆਗਾਹ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਗੰਠਣ ਵੱਡੀ
ਗੱਲ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਵੀ ਆਤਮ ਹੀ ਕੰਮ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਪਰਥੇ ਦਾ ਪੱਧਰ
ਖਟਕਦਾ ਹੈ।

ਸੁਖਚੈਨ ਮਿਸਤਰੀ
ਕੋਮਾ

ਕੈਨੇਡੀਅਨ - ਕਾਣੀ ਅੰਕ ਦੀ ਇੰਤਜਾਰ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ - ਆਸ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੰਗਲੈਂਡ -
ਕਾਣੀ ਅੰਕ ਵੀ ਛਾਪਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਜਿਥੇ ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ
ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ-ਆਰਿਤ ਵਾਰੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ
ਮਿਲੇਗੀ ਉਥੇ ਆਨੰਦ ਦੇਸ਼ ਬੈਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਰੇ ਗੰਠ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਆਰਿਤ ਦੀ ਕੁਝ
ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਦੇਣ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਰੇਗਾ। ਇਸ ਮਿਹਨਤ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਵਧਾਈ ਦੇ
ਹੋਵਦਾ ਹੈ।

ਸੁਰਿੰਦਰ ਰਾਮਪੁਰੀ
ਰਾਮਪੁਰ

'ਵਤਨੇ ਦੂਰ' ਦੇ ਮਈ 77 ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਆਠੇ ਹੀ ਪਰਥੇ ਕਮੇ ਸਿਰ ਮਿਲਦੇ ਹੀ ਰੇ ਤੇ ਕੜੀ ਹੀ
ਕੀੜ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ। ਹੱਥਲਾ ਅੰਕ (ਮਾਰਚ 78) ਦੂਰ ਦੂਰ 'ਚ ਉਤਰਦਾ ਗਿਆ... ਪੜ੍ਹਿਆ
ਦੀ ਇੰਕੇ ਆਠੇ। 'ਕਸ਼ਾਈ ਕਾਲਮ' ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਤਾਮ ਵਧੀਆ ਰਿਹਾ ਪਰ ਕੇਖ ਤੇ ਕਾਣੀਆਂ
ਤਾਂ ਇਸ ਵਾਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਹੈ।

ਦੀਵਾਰ ਸ਼ੇਤਰਾ
ਕੋਲਕਾਤਾ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

'ਵਤਨੇ ਦੂਰ' ਦਾ ਪਾਠਕ ਹਾਂ। ਆਗੀ ਆਤਮ ਗੁਆ ਦਾ ਨਿਕਰ ਤੁਹਾਡੇ ਨਿਰੇ ਸੁਹਿਰਦ ਸਜਲਾਂ
ਦੇ ਉਪਯੋਗੇ ਨਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਆਤੇ ਲਈ ਆਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ
ਹੈ। ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਤੁਸੀਂ ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹੋ।

ਮੋਹਨ ਸਰਮਾ
ਕੁੰਠਰੇੜੀ, ਕੰਗੜਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਟਰੇਰੀ ਅਸੋਸੀਏਸ਼ਨ

ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਟਰੇਰੀ ਅਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵੈਲਵੇਵਰ ਈ.ਐ. ਦੇ ਆਠੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਲਾਇੰਗੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਕਿ ਆਤਮ ਦੇ ਅਹੁੱਦੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਕਲਾਤਮ ਹੋਣ 28 ਮਈ 1978 ਮੰਤਵਾਂ ਨੂੰ 6470 ਵਿਕਟੋਰੀਆ
ਕਾਣੀਵ (CAT 4974) ਵਿਖੇ ਹੋਵੇਗੀ। ਆਤਮ ਦੇ ਆਠੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਅਤੇ ਹੋਣ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ
ਲੈਣ ਦਾ ਅੱਠਾ ਇੰਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵੇਲੇ, ਪ੍ਰਧਾਨ / ਜਰਨੈਲ ਚੰਦੀ

ਮਿੱਠੀ ਸਚਾਈ ਕਾਲਮ

- ਰਾਮਗੀਰ ਮਾਂਡ

ਏ ਵਜੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰਾਤ ਦੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਤੱਕ ਲੈਕਚਰਬਾਜ਼ੀ ਚੱਲੀ ਰਹੀ। ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਲੇਕਾਂ ਆਰਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ।

"ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਲੇਕਾਂ ਨਾਲ ਉੱਚੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਸਾਨੂੰ ਘੋਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

"ਤਰਾਵੇ ਤੇ ਭੁੱਖੇ ਆਠਿ ਇੱਕ ਨਾ ਜਵਾਬ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਦੇਈਏ। ਆਪਾਂ ਵਿੱਥਾ ਚਿਰ ਸਿਰ ਖੁਦਾ ਕੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਲਕੜੀ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਚੀਵਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਲੁਕੇ ਰਹਾਂਗੇ।"

"ਕੋਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕੋ-ਆਠਿ ਕੋਰੇ ਨਾਲ ਕੋਰੇ ਜੇੜ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਕੰਗ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਨਾ ਆਰਮਣਾ ਕਰੀਏ।"

ਅਜੇ ਲੈਕਚਰ ਖਤਮ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਬਾਹਰ ਰੋਲਾ ਪੈ ਗਿਆ।

"ਕੀ ਗੱਲ ਨਾ ਠਈ ਬਾਹਰ, ਕੜਾ ਰੋਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਨਾ?" ਇਕ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਗੱਲ ਕੀ ਹੋਈ ਨਾ, ਏ ਤਾਈ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੁੱਤੀ ਬਤਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੱਲ ਨਾ ਪਤਾ ਕਰੀ ਲੱਗਾ ਕੀ ਨਾ। ਕੀਹੋਏ ਪੂਰਾ ਘੰਟਾ ਹੋ ਗਿਆ ਲੜਾਇਆ ਨੂੰ।"

"ਉਏ ਛੜਾ ਦੇਣਾ ਕੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ" ਇਕ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ।

"ਕੜਕੇ ਮਰ ਲੈਣੇ ਇਠਿ, ਇਹਨਾਂ ਸਾਇਆਂ ਨੂੰ। ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਆਸੀ ਕੀ ਲੈਣਾ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ।" ਉਹਨਾਂ ਲੈਕਚਰ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਜੇਹੇ ਤੁਹਾਡਾ ਪਤਾ ਬਦਲੇ

ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ:

- i) ਨਵਾਂ ਪਤਾ
  - ii) ਚਿੱਠ ਨੰਬਰ
  - iii) ਪੋਸਟਲ ਕੋਡ ਨੰਬਰ
  - iv) ਟੈਲੀਫੋਨ ਨੰਬਰ
- ਸਾਡੇ ਭੇਜੋ!

ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ

P. O. BOX 67681 STN. "O"

VANCOUVER, B.C. V5W 3V2

ਸ਼੍ਰੀ ਮਲ ਜੀ.

- ਮੈਂ ਕੁੱਝ ਤਾਲਰ ਤੋੜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਹੱਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੇ ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਜਾਣੀ ਕਰ ਦਿਓ:
- ਮੈਂ ਦੋਸ਼ ਤਾਲਰ ਤੋੜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਮੇਰੇ ਸਨੇਹੀ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਜਾਣੀ ਕਰ ਦਿਓ:
- ਅਸੀਂ ਬਾਰਾਂ ਤਾਲਰ ਤੋੜ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਕੋਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕੋ ਇੱਕਾਂ ਦੇ ਪਤਿਆਂ ਤੇ ਇਕ ਇਕ ਸਾਲ ਲਈ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ ਜਾਣੀ ਕਰ ਦਿਓ: (ਤਾਵ 'ਤੇ ਕੋਰੇ ਵਿਕੱਠੇ ਤੱਕ ਤੇ ਦੋ ਤਾਲਰ ਸਿਆਇਤ!)

.....

.....

.....

.....

ਤੁੱਲ ਦੀ ਕੋਧ: ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚਲੇ 'ਇੰਤੁ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ' ਕਾਲਮ ਦੇ ਲੇਖਕ ਕਰਮਜੀਤ ਘੁਮਾਣ ਕਨ।

ਪੈਂਡ ਕਿੱਥੋਂ ਆਉਂਦੇ? ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ ਵਾਰੰਵਾਰੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਕਰਮਜੀਤ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, "ਜਦ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਦੋਸਤ ਸਾਨੂੰ ਦਫਤਰ ਦਾ ਖਰਚ ਚੁੱਕਣ ਜੋਗ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦਫਤਰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲਵਾਂਗੇ। ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ, ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕਿਸੇ ਸਨੋਹੀ ਨੂੰ ਪਾਸਪੋਰਟ ਬਣਵਾਉਣ ਬਾਰੇ ਜਾਂ ਫੋਟੂਆਂ ਸਹੀ ਕਰਵਾਉਣ ਆਦਿ ਸਾਡੇ ਗੋਚਰਾ ਕੰਮ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਮੁਫਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪਰਧਾਨ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਦਫਤਰ ਸਮਝ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਆ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਸਾਡੇ ਪਰਧਾਨ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਏ।"

"ਜਦ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਆ ਜੀ", ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਉਸ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਿਆ। ਤੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਘਰ ਲਈ ਤੁਰ ਪਏ। ਸੂਰਜ ਕਿਰਨਾਂ ਬੱਦਲਾਂ 'ਚ ਸੰਧੂਰ ਘੋਲਦੀਆਂ ਘੋਲਦੀਆਂ ਤਿਰਸ਼ੀਆਂ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਵਾਂਗ ਗੁਫ਼ੂ-ਮੁਫ਼ੂ।

ਗੜ੍ਹੇ ਫਿਰ ਪੈਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਵਰ੍ਹੇ ਗੜ੍ਹਿਆਂ ਤੇ ਸੂਕਦੀ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ ਹਵਾ ਨਾਲ ਝੂਮਦੀਆਂ ਚੀਕਦੀਆਂ ਰੁੱਖ ਟਾਹਣੀਆਂ ਵਾਰੰਵਾਰਨ 'ਚ ਕੀਲ ਦੇਣਾ ਸੰਗੀਤ ਘੋਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਹਦੇ ਪਰਭਾਵ ਨਾਲ ਬਦਬਦੀ ਕੀਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਉਸ ਪਰਭਾਵ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਬਥੇਰੇ ਪੈਰ ਪਟਕਦੇ, ਹੱਥ ਮਲਦੇ ਤੇ ਓਵਰਕੋਟਾਂ ਦੇ ਕਾਲਰਾਂ ਨੂੰ ਗਰਦਨਾਂ ਵਲ ਖਿੱਚਦੇ, ਪਰ ਸਭ ਬੇਅਰਥ।

ਪੱਥ ਖੁਲ੍ਹਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੱਥਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ ਕਰਕੇ, ਕੁਝ ਸਾਡੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀਲਾਂ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਹਥਲੀ ਸੜਕ ਨਬੋੜ ਕੇ ਕੰਮ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਪੱਕੀ ਧਾਰ ਲਈ ਸੀ। ਉਸ ਸੜਕ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਹੀ ਘਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਗਰੀਬੜੇ ਜਿਹੇ ਪਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਉਥੋਂ ਕੋਈ ਆਸ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਮੀਦ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਤਾਂ ਅਤਿ ਨਿਰਾਸ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਜਦ ਉਹਨੂੰ ਡੋਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਤਾਂ ਉਹ "ਛੱਡੋ ਪਰ੍ਹੇ ਇਥੋਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਪੈ ਚਲੀਆਂ ਨੇ", ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਪਹੁੰ ਹਟ ਗਿਆ। ਉਹਨੂੰ ਇੰਨਾ ਨਿਰਾਸਿਆ ਵੇਖ ਕੇ, ਕੇਹਰ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਬੁਹਾ ਜਾ ਖੜਕਾਇਆ। ਪਲਕ ਮਗਰੋਂ ਇਕ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਚਿਹਰਾ ਸਾਡੇ ਅੱਗੇ ਆ ਮਹਿਕਿਆ। ਜਦ ਕਰਮਜੀਤ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਆਉਣ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਦਸਿਆ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, 'ਆਓ, ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ। ਰਤਾ ਨਿੱਘੇ ਤਾਂ ਹੋਵੇ। ਠੰਢ ਨਾਲ ਤਾਂ ਬੋਝਾ ਦੇਦੋਕੜਾ ਵਜ ਰਿਹੈ', ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਉਸ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਚਾਹ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ।

ਜਦ ਅਸੀਂ ਚਾਹ ਪੀ ਕੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾ ਕੇ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ, ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਸਵੇਰ ਵਰਗੇ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, "ਚਲੋ, ਪੈਂਦੀ ਹੱਥੀ ਨਾਲ ਦੀ ਗਲੀ ਵੀ ਨਬੋੜ ਲਈਏ।"

SHAKTI GIFT

6576 MAIN STREET,
VANCOUVER, B.C.

Where you can get
all types of
Real and
Artificial
Jewellery and
all types of
oriental designs
can be made!

SALE AND
REPAIRS
OF
WATCHES

SPECIALIST IN

EAST INDIAN JEWELLERY
GIFTWARE & REPAIRS

Bus. 321-6214
Res. 327-8259

GOLDEN OPPORTUNITY TO HAVE BUILDING PROPERTY IN INDIA

One building measuring 2000 sq. yards consisting of two big halls, one store room, two office rooms, one porcelain furnace along with 65 ft high chimney, and sufficient open space, phone, electric and water connections existing and inclusive of complete set of machinery to manufacture Electric Porcelain and Plaster of Paris, situated on G.T. Road, at Phagwara Distt. Kapurthala, Punjab (India) available for sale:-

Interested parties please write c/o T. D. Chawla, Railway Road, Phagwara, Pb. India

ਝੁੱਖੜ

- ੨੬੩੭

ਬੂਟਾਂ ਨੂੰ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਖੁਰੀਆਂ, ਮੇਖਾਂ, ਪਾਲਸ਼ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਡੱਬੀਆਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਕਾਲੇ ਤੇ ਲਾਲ ਬੁਰਸ਼ਾਂ ਵਾਲੀ ਪੇਟੀ ਸੋਦਿਓਂ ਲਾਹ ਸਾਧੂ ਨੇ ਪਿੱਪਲ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਲਾਗੇ ਬਣੇ ਇਕ ਉੱਚੇ ਜਿਹੇ ਥੜੇ ਤੇ ਰੱਖ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਆਪ ਪਿੱਪਲ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ 'ਚ ਬਣੀ ਇਕ ਗਚਰ ਜਿਹੀ 'ਚ ਟੁਟਿਆ ਜਿਹਾ ਝਾੜੂ ਚੁੱਕ ਉਸ ਥੜੇ ਤੇ ਖਿਲਰੇ ਪਏ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਨਵੇਂ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਚਮੜੇ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਟੁਕੜੇ, ਮੱਚ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਿਗਰਟਾਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਅਤੇ ਬੁਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਤੀਲੀਆਂ ਸਣੇ ਇਕ ਦੋ ਥਾਵੇਂ ਡਿੱਗੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਿਗਰਟਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਡੱਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਠੀਆਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ। ਬੜਾ ਸੰਭਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨੇ ਵਿੰਗੀ ਹੋ ਗਈ ਦੂਹੀ ਨੂੰ ਸਿਧਿਆਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਨਜ਼ਰ ਦੁੜਾਅ ਕੇ ਦੇਖਿਆ। ਅੱਡੇ 'ਚ ਟਾਵੇਂ ਟਾਵੇਂ ਲੱਕਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਵਾਹਵਾ ਹੀ ਚਹਿਲ ਪਹਿਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਹਮਣੇ ਨੜੂ ਦੇ ਹੋਟਲ ਤੇ ਖੜਕਦੇ ਪਿਆਲੀਆਂ ਗਲਾਸਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਚਾਹ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਭੱਠੀ ਤੇ ਧਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਡੱਬੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਹਦੇ ਹੋਟਲ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਚਾਰ ਪੰਜ ਖੰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਐਧਰ ਉਧਰ ਖਿੰਡਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ।

ਕੁਝ ਪਲ ਉਧਰ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਪਿੱਪਲ ਦੀ ਇਕ ਦੁਾਂਗੜ ਨਾਲ ਟੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਡਾਲਡੇ ਦਾ ਮੈਲਾ ਜਿਹਾ ਡੱਬਾ ਲਾਹਿਆ ਅਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਲਕੇ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਡੱਬੇ ਭਰ ਭਰ ਥੜੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਫਿੜਕਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਪਾਣੀ ਫਿੜਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਪੇਟੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਪਈ ਇਕ ਪਾਣੀ ਜਿਹੀ ਦਰੀ ਚੁੱਕੀ ਜਿਹੜੀ ਲਾਲ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਫੁਲ੍ਹ ਫੁਲ੍ਹ ਕੇ ਡੱਬ-ਖੜੱਬੀ ਜਿਹੀ ਬਣੀ ਪਈ ਸੀ। ਦਰੀ ਵਿਛਾ ਉਸ ਨੇ ਪੇਟੀ 'ਚੋਂ ਚਾਰ ਪੰਜ ਲਾਲ ਅਤੇ ਕਾਲੀ ਪਾਲਸ਼ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਡੱਬੀਆਂ ਕੱਢ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਾਇਨ ਜਿਹੀ ਲਾ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੋ ਤਿੰਨ ਰੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸੀਸੀਆਂ ਵੀ ਐਧਰ ਉਧਰ ਸਜਾ ਦਿਤੀਆਂ। ਪਿੱਪਲ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ 'ਚ ਟੀਨ ਦੇ ਇਕ ਟੁਟੇ ਜਿਹੇ ਟਰੰਕ 'ਚੋਂ ਟੁੱਟੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਜੁੱਤੀਆਂ ਲਿਆ ਲਿਆ ਆਪਣੇ ਲਾਗੇ ਰੱਖ ਲਈਆਂ। ਫੇਰ ਉਸ ਨੇ ਪੇਟੀ 'ਚ ਪਈ ਪੂਫ ਵਾਲੀ ਡੱਬੀ 'ਚੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਪੂਫ ਕੱਢ ਬੱਤੀ ਜਿਹੀ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਲਗਾਅ ਕੇ ਪੇਟੀ ਦੀ ਇਕ ਨੁੱਕਰ ਤੇ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਪੂਫ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋਅ ਨਾਲ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ 'ਚ ਸੁਗੰਧ ਜਿਹੀ ਖਿੰਡਣ ਲਗ ਪਈ।

ਆਪ ਉਹ ਮਨ 'ਚ ਕੋਈ ਅਰਦਾਸ ਜਿਹੀ ਕਰਦਾ ਲਾਗੇ ਹੀ ਪਿਆ ਇਕ ਪੁਰਾਣੇ ਜਿਹੇ ਬੂਟਾਂ ਦਾ ਜੋੜਾ ਗੰਦਣ ਲਗ ਪਿਆ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਤਲਿਆਂ 'ਚ ਇਕ ਦੋ ਥਾਈਂ ਮੋਰੀਆਂ ਵੀ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਜਿਹੀ ਜੁੱਤੀ ਨਾਲੋਂ ਲਾਹੇ ਚਮੜੇ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਉਸ ਨੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਪਏ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੁੰਡੇ 'ਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਿਉਂ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਥਰੀ ਤੇ ਰੱਖ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਵਾਰ ਰੰਬੀ ਨਾਲ ਪੱਧਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਦੋ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਛਿੱਲ ਕੇ ਪਤਲਾ ਜਿਹਾ ਕਰ ਬੂਟਾਂ ਨੂੰ ਟਾਕੀਆਂ ਲਾਉਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਇਹ ਜੋੜਾ ਉਸ ਨੇ ਹਰ ਹਾਲਤ 'ਚ ਨੌਂ ਵਜਦੇ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਦੇਣਾ ਸੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਡਾਕਖਾਨੇ ਦੇ ਉਸ ਮਾੜਚੂ ਜਿਹੇ ਬਾਬੂ ਨੇ ਉਦੀਂ ਉਹਦੇ ਗਲ ਪਏ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਹਿਣਾ। ਅੱਗੇ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਸਾਧੂ ਨਾਲ ਝਗੜ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਕਲ੍ਹ ਡਾਕਖਾਨੇ 'ਚ ਘਰ ਨੂੰ ਮੁੜਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਫੜਾ ਗਿਆ ਸੀ।

"ਬਲਾਈ ਅਤਬ ਆ", ਉਹਨੇ ਬੂਟ ਨੂੰ ਤਲਾ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਮਨ 'ਚ ਕਿਹਾ।

ਦੋ ਰੁਪੈ ਦੇਣੇ ਵੀ ਉਹ ਬੜੀ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਮੰਨਿਆ ਸੀ। ਜੀਹਦੇ 'ਚ ਦੋਹਾਂ ਬੂਟਾਂ ਦੇ ਤਲੇ ਵੀ ਲਾਉਣੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਪਰ ਵੀ ਇਕ ਦੋ ਥਾਈਂ ਟਾਕੀਆਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਾਲਸ਼ ਵੀ ਕਰਨੀ ਸੀ।

"ਚੱਲੋ ਨਾ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਈ ਏ। ਮਸਾਂ ਤਾਂ ਦਿਨ 'ਚ ਪੰਜ ਸੱਤ ਗਾਹਕ ਆਉਂਦੇ ਨੇ।" ਏਹ ਸੋਚ ਉਹ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਆਪਣੇ ਕੰਮ 'ਚ ਰੁਝ ਗਿਆ।

ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਵਿਚ ਵਿਚ ਦੀ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਗੜਾਅ ਕੇ ਅੱਡੇ ਵਿਚ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਰੋਣਕ ਵਲ ਵੀ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ।

ਸੜਕ ਦੇ ਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਟਾਹਲੀ ਹੇਠਾਂ ਸਾਇਕਲਾਂ ਨੂੰ ਪੈਂਚਰ ਲਾਉਣ ਦਾ ਸੰਦ-ਵਲੇਵਾ ਜਿਹਾ ਟਿਕਾਅ ਰਾਮਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅੱਡੇ ਤੇ ਆ ਬਰਾਜਿਆ ਸੀ।

ਸਾਧੂ ਦਾ ਬਾਪੂ ਅਤੇ ਉਹਦਾ ਦਾਦਾ-ਪੜਦਾਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਕੰਮ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹਨੇ ਵੀ ਇਹੋ ਹੀ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਸੀ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬੀੜੀ ਦੇ ਸੂਟੇ ਖਿੱਚਦਾ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਗਾਹਕ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਿਓ-ਦਾਦੇ ਦੀਆਂ ਰਾਮ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਛੇੜ ਬਹਿੰਦਾ। ਉਹਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ—ਬਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਹਦਾ ਜਿਉਣਾ ਸੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਬੋਲਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਡਰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਘੱਤੀ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਉਮਰਾਂ ਹੀ ਡਰ 'ਚ ਘਿਰਿਆਂ ਬੀਤ ਗਈਆਂ। ਫੇਰ ਉਹ ਬੜੇ ਹੀ ਨਿਰਾਲੇ ਜਿਹੇ ਅੰਦਾਜ਼ 'ਚ ਦਿਹਰੇ ਤੇ ਚਮਕ ਲਿਆਉਂਦਾ ਕਹਿੰਦਾ—'ਅਸੀਂ, ਅਸੀਂ' ਤਾਂ ਹੁਣ ਅਜ਼ਾਦ ਆਂ। ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਨਾ ਭਉ। ਜਿਵੇਂ ਮਰਜ਼ੀ ਆ ਕਰੀਏ, ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਕਰੀਏ।"

ਉਹ ਅਜੇ ਪਹਿਲੇ ਬੂਟ ਨੂੰ ਮਸਾਂ ਹੀ ਇਕ ਟਾਕੀ ਲਾ ਕੇ ਹਟਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਕਣਕ-ਵੇਨੇ ਜਿਹੇ ਰੰਗ ਦਾ ਆਦਮੀ ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਕੱਟੀਆਂ ਭੂਰੀਆਂ ਮੁਛਾਂ ਨੂੰ ਵੱਟ ਚਾੜ੍ਹਦਾ ਥੜੇ ਤੇ ਆ ਚੜ੍ਹਿਆ।

"ਲੋ ਬਈ ਚਮਕਾ ਦੇ ਕੇਰਾ।" ਉਸ ਨੇ ਚਾਦਰੇ ਦਾ ਲੜ ਉਪਰ ਨੂੰ ਚੁਕਦਿਆਂ ਕਾਲੀ ਗੁਰਗਾਬੀ ਦੇ ਦੱਵੇ ਪੈਰ ਉਹਦੇ ਅੱਗੇ ਲਾਹ ਕੇ ਧਰ ਦਿਤੇ।

ਸਾਧੂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਲ ਸਰਸਰੀ ਜਿਹੇ ਝਾਕਦਿਆਂ ਜੁੱਤੀ ਚੁੱਕੀ ਆਪਣੇ ਕੰਮ 'ਚ ਕੁਝ ਗਿਆ। ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਸਾਧੂ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਤੇਜ਼ ਚਲ ਰਹੇ ਹੱਥਾਂ ਵਲ ਦੇਖਦਾ ਕੁਝ ਪਲ ਖੜਾ ਰਿਹਾ। ਫੇਰ ਉਹਨੇ ਸਿਰ ਤੇ ਲਪੇਟਿਆ ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਡੱਬੀ ਦਾ ਪਰਨਾ ਲਾਹ ਮੋਢੇ ਤੇ ਧਰ ਲਿਆ। ਜਿੰਨੇ ਤੇਜ਼ ਸਾਧੂ ਦੇ ਹੱਥ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹੀਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਦੇ ਦਿਮਾਗ 'ਚ ਖਿਆਲ ਆ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।

"ਚਲੋ ਬੋਹਣੀ ਤਾਂ ਹੋਉ।" ਸਾਧੂ ਨੇ ਮਨ 'ਚ ਸੋਚਿਆ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਬਈ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਆਏ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਤੋਝ ਦਏ ਤਾਂ ਕਿ ਡਾਕਖਾਨੇ ਦੇ ਬਾਬੂ ਦੇ ਬੂਟ ਉਹਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਲਏ ਤਾਂ ਜੋ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਠੰਢਾ ਕਰਕੇ ਤੋਰ ਦਏ। ਜੁੱਤੀ ਦਾ ਇਕ ਪੈਰ ਚਮਕਾ ਕੇ ਉਹਦੇ ਅੱਗੇ ਧਰਦਿਆਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਸਾਧੂ ਨੇ ਉਹਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਝਾਕਣਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲਾਲ ਲਾਲ ਡੋਰਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਲ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਧੂ ਨੇ ਬੁੱਟ ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਲਈ। ਉਸ ਨੇ ਖੜੇ ਖੜੇ ਨੇ ਇਕ ਦੋ ਪੈਰ ਐਧਰ ਉਧਰ ਪੱਟੇ ਪਰ ਫੇਰ ਇਕ ਲੱਤ ਦੇ ਭਾਰ ਹੋ ਉਥੇ ਹੀ ਪਿੱਪਲ ਨਾਲ ਵੱਥ ਲਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹ ਗਿਆ।

ਉਸ ਨੇ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਦੂਸਰਾ ਪੈਰ ਵੀ ਪਾਲਸ ਕਰਕੇ ਉਹਦੇ ਅੱਗੇ ਧਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਪਾਲਸ ਵਾਲੀ ਡੱਬੀ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਪੇਟੀ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਖਾਨੇ 'ਚ ਰੱਖ ਵਿਚਾਲੇ ਰੱਖੇ ਬੂਟਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਚੁੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਾਕੀ ਲਾਉਣ ਲਗ ਪਿਆ।

"ਕਿੰਨੇ ਪੈਸੇ?" ਉਸ ਨੇ ਜੁੱਤੀ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਜੇਬ 'ਚ ਹੱਥ ਪਾ ਕਿਆ।

"ਤੀਹ ਪੈਸੇ।" ਸਾਧੂ ਨੇ ਟਾਕੀ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਬਿਨਾਂ ਉਹਦੇ ਵਲ ਦੇਖਿਆਂ ਜੁਆਬ ਦਿਤਾ।

"ਤੀਹ ਕਾਹਦੇ ਉਏ?" ਉਹਨੇ ਲੱਕ ਤੇ ਦੱਵੇ ਹੱਥ ਧਰਦਿਆਂ ਰੋਅਬ ਜਿਹੇ ਨਾਲ ਪੁਛਿਆ।

"ਪਾਲਸ ਦੇ ਜੀ, ਹੋਰ ਆਪਾਂ ਕਾਹਦੇ ਲੈਣੇ ਨੇ।" ਸਾਧੂ ਨੇ ਗਰੀਬਤੀ ਜਿਹੀ ਅਵਾਜ਼ 'ਚ ਕਿਹਾ।

"ਵੀਹ ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਲੈਂਦੇ ਆ, ਤੇਰੀ ਪਾਲਸ ਕੋਈ ਬਾਹਲੀ ਵਧੀਆ।"

'ਏਹ ਤਾਂ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪੇ ਦੇਖ ਲੋ ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਆ ਬੱਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ।'

"ਏਥੋਂ ਟਿੱਡ-ਫੂਹੜੀ ਚਕਾਉਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਤਾਂ ਨੀ ਤੇਰੀ।"

"ਸਾਰਾਜ, ਅੱਜ ਦੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ 'ਚ ਤੀਹ ਪੈਸੇ ਕੀ ਬਹੁਤੇ ਨੇ।" ਸਾਧੂ ਨੇ ਤਰਲਾ ਜਿਹਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਨੌਬਤ ਤੂੰ ਤੂੰ—ਮੈਂ ਮੈਂ ਤਕ ਆ ਪਹੁੰਚੀ। ਤੇ ਏਸੇ ਤੂੰ ਤੂੰ—ਮੈਂ 'ਚ ਹੀ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਸਾਧੂ ਦੇ ਚਪੇੜ ਕੱਢ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਦਿਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਉਹ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦਾ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਾਧੂ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਬੰਦਿਆਂ 'ਚ ਘਿਰਿਆ

ਡਰਨੇ ਵਾਂਗ ਖੜਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁੱਝ ਰਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਕਰੇ। ਉਹਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਜਿਉਂਦਾ ਹੀ ਮਰ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਭ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸਿਰ ਫੜ ਕੇ ਭੁੱਜੇ ਬੈਠ ਗਿਆ।

ਬਾਅਦ 'ਚ ਰਾਮ ਨੇ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਦਮੀ ਪੁਲਸ 'ਚ ਏ ਅਤੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਕਿਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਆਇਆ। ਤਾਹੀਓਂ ਤਾਂ ਐਨਾ ਰੋਅਬ ਝਾੜਦਾ ਸੀ।

ਸਾਧੂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹੁਣ ਉੱਕਾ ਹੀ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ। ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਘਰੋਂ ਸੋਚ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਸਭ ਕੁਝ ਉਹਦੀ ਸੋਚ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਉਸ ਦੇ ਮਨ 'ਚ ਇਹ ਵੀ ਡਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ ਕਿ ਡਾਕਖਾਨੇ ਵਾਲਾ ਬਾਬੂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹੇਗਾ ਜੇ ਉਹਦੇ ਬੂਟ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਨਾ ਦਿਤੇ ਗਏ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਬੂਟ ਚੁੱਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੰਮ 'ਚ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿਖਾਉਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ ਪਰ ਹੱਥ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਉਹਦੇ ਜੁਆਬ ਹੀ ਦੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ।

ਉਹਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਮੌਕਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਡੇ 'ਚ ਸ਼ਰੇਆਮ ਬੇਇੱਜ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਉਹਦੇ ਮਨ 'ਚ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਏ ਪਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਕੇ ਅੱਜ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ 'ਚ ਉਹਦੇ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਪੁੱਛਦਾ ਏ, ਸੋਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸਭ ਕੁਝ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੰਦਾ। ਕਦੇ ਉਹਦੇ ਮਨ 'ਚ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਜ਼ਿਉਣ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਉਥੀਂ ਮਰ ਜਾਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਏ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਵਾਹੁ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦੀ।

ਉਹਨੇ ਗਰਮੀ ਆ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਗਰਦਨੇ ਨਾਲ ਦਿਪਕ ਫੇਰ ਕੁਝ ਤੇ ਏ ਬਟਨ ਖੋਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਗਲਮੇ ਤੋਂ ਫੜ ਉਸ ਨੂੰ ਵੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਉਪਰ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਗਰਮੀ ਸੁਕ ਜਾਏ। ਫੇਰ ਉਪਰ ਪਿੱਪਲ ਵਲ ਨੂੰ ਇਕ ਸਰਸਰੀ ਜਿਹੀ ਨਿਗਾਹ ਸੁੱਟੀ। ਇਕ ਵੀ ਪੁੱਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹਿੱਲ ਰਿਹਾ। ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਹੀ ਝੱਖ ਜਿਹੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਲਾਗੇ ਦੀ ਟੰਘਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਨਾਲ ਉਡ ਉਡ ਪੈਂਦੀ ਪੂੜ ਉਹਦੇ ਮੁੜ੍ਹਕਾ ਆਏ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਤਹਿ-ਦਰ-ਤਹਿ ਜੰਮਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ।

ਸੂਰਜ ਵਾਹਵਾ ਹੀ ਗਰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੱਡੇ 'ਚ ਰੋਣਕ ਵੀ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫੀ ਵਧ ਗਈ ਪਰ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਅੱਜ ਉਹ ਕਿਸੇ ਉਜੜ-ਬੀਆਬਾਨ 'ਚ ਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਡੇ 'ਚ ਫਿਰਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਹੀ। ਬੂਟਾਂ ਨੂੰ ਟਾਕੀਆਂ ਲਾਉਂਦੇ ਲਾਉਂਦੇ ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਆਰ ਉਹਦੀ ਉਂਗਲੀ 'ਚ ਹੀ ਆ ਖੁੱਭੀ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਉਂਗਲ 'ਚੋਂ ਕਾਲੇ ਜਿਹੇ ਲਹੂ ਦੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਤੁਪਕੇ ਨਿਕਲੇ ਸਨ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਰ ਲੱਗਣ ਦਾ ਜਮਾਂ ਹੀ ਦਰਦ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਡਾਕਖਾਨੇ ਵਾਲੇ ਬਾਬੂ ਦੇ ਬੂਟ ਵੀ ਉਹ ਮਜਾਂ ਹੀ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਦੇ ਸਕਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਡਾਕਖਾਨੇ ਵਾਲੇ ਬਾਬੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਐਨੀ ਕੁ ਦੇਰ ਹੋ ਜਾਣ ਲਈ ਵੀ ਇਕ ਦੋ ਵਧਵੀਆਂ ਘਟਵੀਆਂ ਕਹੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਅੱਜ ਉਹ ਆਪਣੀ ਆਦਤ

ਦੇ ਉਲਟ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੋਲਿਆ। ਉਹਨੇ ਬਾਬੂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਜੁਆਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਤਾ। ਡਾਕ-ਖਾਨੇ ਵਾਲਾ ਬਾਬੂ ਖੁਦ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜੁਆਬ ਨਾ ਦਿੰਦਾ ਦੇਖ ਹੈਰਾਨ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਸੋਚੀਂ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ।

"ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੋਈ ਹੋਣੀ ਏ?" ਉਸ ਨੇ ਖੜੇ ਖੜੇ ਨੇ ਮਨ 'ਚ ਸੋਚਿਆ ਸੀ।

ਪਰ ਉਹ ਪੁਛਣ ਪੁਛਣ ਕਰਦਾ ਵੀ ਸਾਧੂ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੁਛ ਸਕਿਆ।

ਦੁਪਹਰੇ ਉਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਕੁੜੀ ਜੀਤੋ ਰੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਰੋਟੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਟੀ ਤੇ ਰੱਖ ਲਈ।

"ਤੂੰ ਜਾ ਮੈਂ ਆਪੇ ਖਾ ਲੂੰ।" ਉਹਨੇ ਕੁੜੀ ਵਲ ਬਿਨਾਂ ਦੇਖਿਆਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ।

"ਭਾਂਡੇ?" ਕੁੜੀ ਨੇ ਝਿਜਕਦੀ ਜਿਹੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਸੀ।

"ਮੈਂ ਆਪੇ ਲੈ ਆਉਂ ਆਉਂਦਾ ਹੋਇਆ।"

ਕੁੜੀ ਸੋਚੀਂ ਡੁੱਬੀ ਘਰ ਪਰਤ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਸਾਧੂ ਨੇ ਪਰ-ਛਾਵਿਆਂ ਦੇ ਮੁੜ ਜਾਣ ਤੱਕ ਵੀ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖਾਧੀ।

"ਅੱਜ ਤਾਂ ਉਦੀਂ ਅੱਗ ਲਗੀ ਪਈ ਆ।" ਉਹਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਖੜੀਆਂ ਸਵਾਰੀਆਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ।

"ਸਵੇਰ ਦੀ ਹੀ ਗਹਿਰ ਜਿਹੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਆ, ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਓਂ ਬੱਦਲ ਆਉ।" ਇਹ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਜੁਆਬ ਸੀ।

ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਵਲ ਦੇਖਣ ਲਗ ਪਿਆ।

"ਮੀਂਹ ਕਾਹਨੂੰ ਪੈਂਦਾ।" ਉਹਨੇ ਮਨ 'ਚ ਸੋਚਿਆ।

ਉਸ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਚੁਲ੍ਹੇ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਇਆ ਇਕ ਕਾਲਾ ਕੁੱਤਾ ਗਿੱਠ ਲੰਮੀ ਜੀਭ ਕੱਢੀ ਬੈਠਾ ਹੌਂਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਥੜੇ ਤੋਂ ਥੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਪਰ੍ਹਾਂ ਲੰਗੇ ਨੰਜਣ ਦਾ ਤਾਂਗਾ ਖੜਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਉਹਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈਆਂ ਦਾ ਇਕੋ ਹੀ ਗੋੜਾ ਲਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਤਾਂਗੇ ਅੱਗੇ ਜੁੜੀ ਖੜ੍ਹੀ ਘੜੀ ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਸਾਹ ਭਰਦੀ ਹੌਂਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਥੜੇ ਤੋਂ ਥੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਪਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਚਿੜੀਆਂ ਮਿੱਟੀ 'ਚ ਨਹਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਤੀਜੇ ਪਹਿਰ ਠਰੀ ਹੋਈ ਹਵਾ ਦਾ ਇਕ ਬੁਲ੍ਹਾ ਪਹੜ ਵਲੋਂ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁਏ ਲਾਗਲੀਆਂ ਟਾਹ-ਲੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਮੱਰਾਂ ਦੇ ਬੋਲਣ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਵੀ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਹਿੱਲਣ ਲਗ ਪਏ ਜਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਜਾਨ ਪੈ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਫੇਰ ਤਾਂ ਠੰਢੀ ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਦੇ ਬੁਲ੍ਹੇ ਤੇਜ਼ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ।

ਸਾਧੂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਅਜ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਨਿੱਕੜ-ਸੁਕੜ ਸਾਂਭ ਲਏ। ਮੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਕਣੀਆਂ ਡਿੱਗਣ ਲਗ ਪਈਆਂ। ਕਣੀਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਛੜਾਕਾ ਡਿੱਗਦਿਆਂ ਹੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਤਪਦੀ ਹਿੱਕ 'ਚੋਂ ਗਦਮ ਗਤਮ ਹਵਾੜ ਜਿਹੀ ਨਿਕਲੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ 'ਚ ਘੁੱਲ ਗਈ।

ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਹੀ ਭਿੱਜ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੱਪੜੇ ਮੀਂਹ ਨਾਲ ਗੜ੍ਹਚ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਮਾਰੂਥਲ ਤਪ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਹੀਲੇ ਵੀ ਠੰਢਾ ਹੁੰਦਾ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸੇਕ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰ ਹੀ

ਲੂਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਉਹ ਪਿੱਪਲ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਲਾਗੇ ਦੋਅ ਲਾ ਕੇ ਖੜਾ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਬੋਹੜ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ 'ਚੋਂ ਵੀ ਪਾਣੀ ਡਿੱਗਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਉਸ ਨੇ ਉਥੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਰੁਕਣਾ ਠੀਕ ਨਾ ਸਮਝਿਆ।

ਵਰ੍ਹਦੇ ਮੀਂਹ 'ਚ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਲ ਨੂੰ ਹੋ ਤੁਰਿਆ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਛੱਜੇ ਹੋਠਾਂ ਵੀ ਖੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹਦਾ ਮਨ ਤਾਂ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਈ ਭਜ਼ੂ ਭਜ਼ੂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਮੰਜੇ ਤੇ ਜਾ ਡਿੱਗੇ। ਗਲੀਆਂ 'ਚ ਚਿੱਕੜ ਹੀ ਚਿੱਕੜ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਕਈ ਥਾਈਂ ਬੱਚੇ ਨੰਗ-ਧੜੰਗੇ ਹੀ ਮੀਂਹ 'ਚ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਨਸ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਭੋਰਾ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗ ਰਿਹਾ। ਇਕ ਦੋ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਤਾਂ ਉਹ ਤਿਲਕਦਾ ਤਿਲਕਦਾ ਮਸਾਂ ਹੀ ਬਚਿਆ।

ਘਰ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਮੰਜੇ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਅਜ ਉਹ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨਾਂ ਵਾਂਗ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੋਲਿਆ। ਬੱਸ ਬਾਰੀ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਬਾਹਰ ਵਰ੍ਹਦੇ ਮੀਂਹ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ। ਘਰ ਦੇ ਸਰੇ ਜੀਅ ਵਾਰੋ ਵਾਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੁਪ ਚਾਪ ਆ ਕੇ ਪੈ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁਛ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁਆਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅਜ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਰਾਤ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵੀ ਉਸ ਤੋਂ ਖਾਧੀ ਨਾ ਗਈ। ਮਸਾਂ ਹੀ ਇਕ ਦੋ ਬੁਰਕੀਆਂ ਖਾਧੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਨੇ ਕਿ ਰੋਟੀ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਚ ਫੁਲਣ ਲਗ ਪਈ। ਬੱਸ ਦੋ ਗਲਾਸ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹੀ ਪੀਤੇ ਸਨ। ਟਿਸ ਤੋਂ ਵਧ ਕੁਝ ਨਾ ਖਾਧਾ ਪੀਤਾ ਗਿਆ।

ਉਹ ਪਿਆ ਪਿਆ ਹੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਬਾਰੀ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਬਾਹਰ ਵਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਝੱਖੜ ਬਾਹਰ ਝੁਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਬਾਹਰ ਹਨੇਰਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦਾ। ਸਿਰਫ਼ ਵਗੇ ਰਹੇ ਠੱਕੇ ਦੇ ਖੜਾਕ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਅਤੇ ਵਰ੍ਹ ਰਹੇ ਮੀਂਹ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਵਾਛੜ ਦੀ ਬੁੱਧਿਆਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਕੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੀ ਸੁਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਪਰ ਕਦੇ ਕਦੇ ਜਦੋਂ ਵਿਚ ਵਿਚ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸਕਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਬਾਹਰ ਦੂਰ ਤੁਕ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪਸਰ ਜਾਂਦਾ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਪਾਣੀ ਹੀ ਪਾਣੀ ਚਮਕਦਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਹੜੇ 'ਚ ਖੜੇ ਤੂਤ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ 'ਚੋਂ ਝੜ ਰਿਹਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਜਾਂਦਾ। ਢਲਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਰਾਤ 'ਚ ਟਰ ਟਰ ਕਰਦੇ ਡੱਡੂਆਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸੰਘ ਬਹਾ ਲਏ ਸਨ। ਪਏ ਪਏ ਦਾ ਹੱਥ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਖੱਬੀ ਗਲ੍ਹ ਤੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸੇ ਪਲ ਉਹਦਾ ਮਾਸ ਜਲ੍ਹ ਜਲ੍ਹ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਮੁੱਠੀਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਮਿਚ ਗਈਆਂ। ਮੁੱਠੀਆਂ ਦੇ ਮਿਚਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਬਾਰੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਉਸ ਨੂੰ ਘੂਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। "ਕਦੇ ਕੁ ਤੱਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਦਾ ਰਹੇਗਾ?" ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ 'ਚ ਸੋਚਿਆ। ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਤਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਹੋਵੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਉ

ਦਾਦੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸਹਿੰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਵੀ ਸਹਿਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪਏ ਪਏ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਾਦੇ ਦੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਉਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਯਾਦ ਆਈਆਂ ਜੋ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿੱਕਿਆਂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਕਿਵੇਂ ਉਹ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਪਲੂਸੀਆਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਆਪ ਸਾਹਬਾਂ ਦੇ ਬੰਗਲਿਆਂ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪੈਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਮੰਗੇ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਉਹ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਬੱਸ ਉਨੇ ਹੀ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਜੇਬ 'ਚ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਫੇਰ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਪੂ ਨਾਲ ਹੱਥੀ ਉਹ ਘਟਨਾ ਵੀ ਯਾਦ ਆਈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਾਲਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਤੋਂ ਭੁਲ-ਭੁਲੇਖੇ ਪੈਸੇ ਮੰਗ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਪਤਾ ਫੇਰ ਕੀ ਹੋਇਆ—ਪੈਸਿਆਂ ਬਦਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਠੱਡੇ ਮਿਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਦਿਨ ਉਹ ਮੰਜੇ ਤੇ ਪਿਆ ਆਪਣੀਆਂ ਬੱਖੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਕ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਤੋਂ ਪਾਲਸ਼ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰਾਈ ਦੇ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਮੰਗੇ। ਜੇ ਦੇਣੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪੇ ਹੀ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਸਾਧੂ ਐਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਅੱਗ ਜਿਹੀ ਲਗ ਜਾਂਦੀ।

“ਉਹ ਵੀ ਬੰਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ, ਫੇਰ ਉਹ ਇਉਂ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਨੇ?” ਕਦੇ ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਉਹਦੇ ਮਨ 'ਚ ਇਹ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤਕ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗ ਸਕਿਆ।

ਭਾਵੇਂ ਰਾਤ ਅੱਧ ਨੂੰ ਢੁੱਕਣ ਲਗੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਨੀਂਦ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਅ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਮੰਜਿਆਂ ਤੇ ਪਏ ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਤੋਂ ਬੇ-ਖਬਰ ਘੁਰਾੜੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹਦੇ

ਨਾਲ ਵਾਪਰੀ ਅਜ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਨੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਨੀਂਦ ਹੀ ਹਰਾਮ ਕਰਕੇ ਰਖ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਫੇਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਆਪਣੇ ਪਿਓ-ਦਾਦਿਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਦੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਭੋਰਾ ਵੀ ਫਰਕ ਨਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿਤਾ।

“ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਦਲਿਆ ਅਜੇ ਤੱਕ ਤਾਂ, ਸਿਰਫ਼ ਬੰਦੇ ਹੀ ਬਦਲ ਗਏ ਨੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ।” ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ 'ਚ ਸੋਚਿਆ।

ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਪਏ ਪਏ ਨੂੰ ਅੱਚਵੀਂ ਜਿਹੀ ਲਗ ਗਈ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਮੰਜੇ ਤੇ ਪਿਆ ਹੀ ਐਧਰ ਉਧਰ ਪਾਸੇ ਮਾਰਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਅੰਤ ਉਠ ਕੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਬਾਰੀ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਬਾਹਰ ਢਲ ਚਲੀ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਘੂਰ ਘੂਰ ਦੇਖ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਵਿਚ ਵਿਚ ਦੀ ਜਦੋਂ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਦੂਰ ਤਕ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਜਾਂਦਾ ਦਰੱਖਤ ਚਲ ਰਹੀ ਹਵਾ ਨਾਲ ਝੁਲ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਗਏ ਪਾਣੀ 'ਚ ਡਿਗਦੀਆਂ ਕਣੀਆਂ ਨਾਲ ਪਾਣੀ 'ਚ ਬਣਦੇ ਬੁਲਬੁਲੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਝਲਕ ਦਿਖਾਉਣੋਂ ਨਾ ਟਲਦੇ।

ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਆਪਣਾ ਸਾਹ ਘੁੰਟਦਾ ਜਿਹਾ ਜਾਪਿਆ। ਉਹ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਖੜਕ ਕੀਤਿਆਂ ਬੂਹੇ ਲਾਗੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਸ਼ਾਇਦ ਹੁਣ ਤਕ ਤਾਂ ਮੀਂਹ ਮੱਠਾ ਹੋ ਹੀ ਚੁਕਿਆ ਹੋਣਾ ਏ ਪਰ ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਵਰ ਰਹੇ ਮੀਂਹ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਵਾਫ਼ੜ ਨੇ ਉਹਦਾ ਮੂੰਹ ਭੰਨ ਸੁਟਿਆ ਅਤੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਲੇ ਛੜਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭਿੱਜ ਗਏ। ਬਾਹਰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਝੱਖੜ ਝੁਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਵੀ ਮੱਠਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਝੁਟ ਬੂਹਾ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫੇਰ ਨਿਦਾਲ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਮੰਜੇ ਤੇ ਆ ਲੰਮਾ ਪੈ ਗਿਆ।

0

**THINKING OF TRAVEL?
WE CAN SAVE YOU MONEY, TIME AND TROUBLE**

**GROUPS - CHARTER - EXCURSION
PAY LATER**

SPECIAL IMMIGRANT FARES AVAILABLE

GOYAL TRAVEL

**4180 FRASER STREET, VANCOUVER 10, B.C.
PHONE: 872-7658**

ASSOCIATE OFFICES:

Opposite Nehru Garden, Jullundur City
Near Courts Moga (India) — Phone 2798
Near Courts Jagraon (India) — Phone 252
Bhagat Singh Chowk, Sadar Bazaar Barnala, (India).
Phone 555

**FOR ANY KIND OF
PHOTOGRAPHY
REMEMBER**

**SANDEEP
STUDIO**

CALL

HARCHARAN SINGH JHUTEE

435-3634

ਜੋਤਿਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣਾ

ਭਵਿੱਖ ਜਾਣੋ

ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਤੋਂ ਕਾਬੂ ਪਾਵੋ ਅੱਜ ਹੀ ਸਲਾਹ ਲਵੋ

ਮਿਸਿਜ਼ ਮੁੰਡੇਲਾ 251-3697

Mrs. Madella - Spiritual reader and adviser. Palm and tarot card reading. She will help you with your problems in business, health, love affairs, sickness, where others have failed. Special reading by mail with free monthly horoscope. Send \$10.00, date of birth and year to - Mrs. Madella. P.O. Box 69784, Station 'K', Vancouver, B.C. V5K 4Y7.

TELEPHONE: 251-3697

U-DAY APPLIANCE REPAIRS

ਕੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਥਿੰਗ-ਮਸ਼ੀਨ:

- * ਫਰਿਜ
- * ਸਟੋਵ
- * ਡਾਇਰ
- * ਟੈਸਟ

ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਨ-ਖੁਸ਼ ਹੋ? ਮੁਅੱਤਲ ਕਈ ਫੰਡ ਕਰੋ:

ਉਦੈ ਕੋਰੋਟਨਾ

FRIDGES, FREEZES, RANGES, WASHERS & DRYERS

- MOST RELIABLE SERVICE •
- at
- REASONABLE RATES •

Ask for UDAY KOROTANA

810 - 20th St.

Bus. 521-5517

New Westminster

If you are looking for

- * Quality
- * Price
- * After Sale Service when buying your car contact

ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰ ਖਰੀਦਣ ਜਾਂ ਟਰੇਡ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੁਲਦੀਪ ਜੰਡ ਤੋਂ ਕਾਰ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਰਾਰ ਮਿਲੇ ਜਾਂ ਫੁਨ ਕਰੋ।

Kuldip Singh Jhand
Res. 524-4137

OFFICE **521-7731**

**WESTMINSTER
CHEVROLET-OLDSMOBILE
12 Street & Queens Ave.
New Westminster**

ਫਾਰਮ ਫਾਰ ਸੇਲ

- * 20 ਏਕੜ ਦਾ ਫਾਰਮ ਜੋ ਕਿ ਦੋ ਟੋਪਾਂ 'ਚ 'ਸਬਰਵਾਈਰ' ਹੋਇਆ ਹੈ (ਦੋ ਟਾਈਟਲ)
- * ਉਸ ਵਿੱਚ 1344 ਸੁਕੇਅਰ ਫੁਟ ਘਰ 7 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ।
- * ਦੋ ਵਾਸ਼ਰਮ ਤੇ ਫਾਰਮ-ਪਲੇਸ ਉੱਤੇ, ਦੋ ਰੂਮ ਤੇ ਇਕ ਵਾਸ਼ਰਮ ਬੇਜ਼ਮੀਨ 'ਚ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
- * ਬੇਰੀ ਜਾਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਵਧੀਆ ਜ਼ਮੀਨ।
- * 52x80 ਦਾ ਇਕ ਬਾਏ ਹੈ।

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਫੁਨ ਕਰੋ

ਹੈਰੀ ਗਿੱਲ ਨੂੰ: Bus: 826-1254
Res.: 826-9750

ਫਲੋਇਡ ਮੇਨੇਰੀ ਨੂੰ: Bus: 826-1254
Res.: 826-7673

HOMESTEAD REALTY L.T.D.
33058 - Main St.
MISSION - B.C.

ਕਬਾਬ ਦੀ ਹੱਡੀ/—ਜਗਦੀਸ਼ ਕਸ਼ਪ

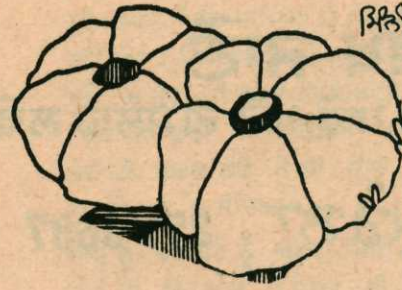
ਪੱਤਰਕਾਰ ਉਹਨਾਂ ਸਨਮਾਨਤ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਖੜੀ, ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਜ਼ਖੀਰੋਬਾਜ਼, ਵਪਾਰੀ ਤੇ ਸਭਾ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਧਮਕੀ ਦਿਤੀ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰ-ਪ੍ਰੇਰਕ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਦੇਵੇ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਧੱਕੇ ਖਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹੇ। ਉਹਨਾਂ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਵੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬੇ-ਬੁਨਿਆਦ ਪਰਦਾ ਫ਼ਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਖਬਾਰ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਕਈ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਇਸੇ ਅਖਬਾਰ ਕਾਰਨ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦਿਤੇ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਕੁ ਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਵਤਾਂ ਤੇ ਟੈਂਡਰਾਂ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਹੋਰਾਫੇਰੀ ਦੇ ਸਬੂਤ 'ਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਡਰ ਪਤਰਕਾਰੀ ਕਾਰਨ ਅਖਬਾਰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਹੋਣ ਲਗਿਆ।

ਇਕ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਓਪਾਰੀਆਂ, ਜ਼ਖੀਰੋਬਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਝੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ, ਮੁਖੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨਿਡਰ ਪਤਰਕਾਰ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਭਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਤਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਉੱਚ-ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ। ਇਕ ਵਪਾਰੀ ਨੇ ਸੁਝਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਤਾੜੀਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ।

ਜਨਤਾ ਨੇ ਹਮਰਨ ਪਿਆਰੇ ਪਤਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਚੁਣਿਆ। ਵਿਰੋਧੀ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮਾਨਤਾਂ ਜ਼ਬਤ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਇਕ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪਾਰਟੀ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੁਨਾਫ਼ੇਖੋਰ ਤੇ ਜ਼ਖੀਰੋਬਾਜ਼ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸੁਨਹਿਰੀ, ਕੱਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਸ਼ੇ 'ਚ ਝੁੰਮਦਾ ਹੋਇਆ ਕੋ-ਆਪਰੇਟਿਵ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦਾ ਸੈਕਟਰੀ ਬੋਲਿਆ, "ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਹਰਾਮੀ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਬਣ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਪੱਲ ਕੌਣ ਖੋਲ੍ਹੇਗਾ।"

ਦੂਜਾ ਬੋਲਿਆ, "ਤੈਂ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ, ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਸਾਡਾ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਅਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜਣੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ, ਏਸੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਇਕ ਤੀਰ ਨਾਲ ਦੋ ਸ਼ਿਕਾਰ।"

ਇਸ ਤੇ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਠੱਠਿਆਂ ਭਰੀ ਹਾਸੀ ਨਾਲ ਗੂੰਜ ਉਠਿਆ।

ਮਿੱਠੀ ਕਹਾਣੀਆਂ:

ਕੀਮਤ — ਐਮ.ਐਸ. ਬਸੀ

'ਸਰਕਾਰ ਬਦਲ ਗਈ ਹੈ ਮਾਂ, ਤੂੰ ਹੁਣ ਨਾ ਐਵੇਂ ਦਿਲ ਛੱਡਿਆ ਕਰ। ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਪੁਤਰ ਦੀ ਐਮ ਏ ਦੀ ਕੀਮਤ ਪੈ ਹੀ ਜਾਏਗੀ। ਬੱਸ! ਇੰਟਰਵਿਊ ਕਾਰਡ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਹੁਣ ਜਲਦੀ ਹੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ..' ਜਤਿੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦੇਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। ਪਰ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਲੱਗਾ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਇੰਟਰਵਿਊ ਤੋਂ ਇਕ ਮੁਰਝਾਏ ਵੱਲ ਵਰਗਾ ਚਿਹਰਾ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਆਇਆ। ਪਰ ਆਜ਼ਾ ਦਾ ਸੂਰਜ ਅਜੇ ਮਨ ਨੂੰ ਤਾਪ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪੰਸਟ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਪਰ ਉਥੇ ਉਸਦੀ ਫਸਟ ਕਲਾਸ ਅਤੇ ਦਿਲ ਟੁੰਬਵੀਂ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕਿੱਥੇ? ਉੱਥੇ ਤਾਂ...।

ਵਾਪਸ ਆਇਆ, ਚੁੱਪ! ਦਿਲ ਜਾਨੀ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਹੰਝੂਆਂ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਲ ਵੇਖਕੇ ਚੰਗਿਆੜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਚਿਆ। 'ਮਾਂ ਮੈਂ ਹੱਲ ਢੂੰਡ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ, ਡਿਗਰੀ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਇਵਜ਼ਾਨੇ ਦਾ ਮੁੱਲ ਜਲਦੀ ਹੀ...। ਮਾਂ ਇਹ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਖਾਸ ਕਦੇ ਵੀ ਵੇਟਾਂ ਨਾਲ...। ਕੀਮਤ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਏਕੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।' ਹੁਣ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਹੰਝੂ ਕਿੱਸੇ ਖਾਸ ਆਜ਼ਾ ਭਰੀ ਲਿਸ਼ਕ ਵਿਚ ਬਦਲ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। 00

ਭਾਰਤੀ ਆਰਟ ਸਿਊਲਰਜ਼

ORIENTAL SILVER AND GOLD JEWELRY REPAIRING

New Store
9:00 a.m. to 6:30 p.m.

BHARTI ART JEWELLERS

Specialist in East Indian Jewelry Craftware

RASIK PAREKH
Res.: 879-5610
Store: 874-9448

865 Kingsway nr. Fraser
Vancouver B.C., Canada

We Also Take Orders For
Marriage Party Photos and Group Photos
Contact Raj

ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਦੇਣ

ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਹਿੰਸਰਾ

ਸ. ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਸਾਡੇ ਜੁਗ ਦੀ ਮੰਨੀ ਪਰਮੰਨੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਸਤੀ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਜੁਗ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਉਹ ਸਮਾਂ ਹੈ ਜੋ ਸਰਮਾਇਆਦਾਰ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਤੇ ਫਿਊਡਲ ਜੁਗ ਦੀ ਸਮਾਜੀ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਜੁਲੀ ਪਾੜਨ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਮਰਾਜ ਨਾਲ ਸੰਗਰਾਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੰਘਿਆ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਜਨਤਾ ਦੀ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਫਿਊਡਲ ਰਹਿਤ ਦੇ ਪਿਛਾਖੜ ਨੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ, ਜ਼ਾਤਪਾਤ ਦੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਤੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਤੇ ਕਰਮ ਕਾਡਾਂ, ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ, ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਤੇ ਮੜ੍ਹੀ ਮਸਾਣਾਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਸਮਾਜੀ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਅੰਦਰ ਜਾਦੂ ਟੂਣਿਆਂ ਤੇ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦੇ ਪਾਖੰਡਾਂ ਵਿਚ ਗਰਸਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਮਰਾਜ ਆਪਣੇ ਹਿਤਾਂ ਲਈ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਕ, ਸਮਾਜੀ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਉਨਤੀ ਤੇ ਪਸਾਰ ਨੂੰ

ਰੋਕੀ ਖੜਾ ਸੀ।

ਫਿਊਡਲਚਾਰੇ ਦੀ ਇਹ ਪਿਛਾਖੜ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਬੜੇ ਕੰਮ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਏਸ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਤੇ ਠੇਸੀ ਰਖਕੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਜਮਹੂਰੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਮਰਾਜ ਤੇ ਫਿਊਡਲ ਪਿਛਾਖੜ ਤੋਂ ਫੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਬੁਰਜ਼ੁਆ ਜਮਹੂਰੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਦੌਰ ਸੀ, ਫਿਊਡਲਿਜ਼ਮ ਤੋਂ ਸਰਮਾਇਦਾਰੀ ਵਲ ਵਧਣ ਦਾ ਸਮਾਂ। ਭਾਵ ਪਿਛਾਖੜ ਤੋਂ ਅਗੇਤਰ ਵਲ ਬਦਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ।

ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਬਦਲੀਆਂ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਨਕਲਾਬ ਜਾਂ ਰੁਮਕ (ਐਵੋਲਿਊਸ਼ਨ) ਨਾਲ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਬਦਲੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਜਾਗ੍ਰਤ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਤੇ ਜਬਰ ਨਾਲ ਛੱਪਾ ਮਾਰ ਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰੁਮਕ ਵਾਲੀ ਬਦਲੀ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਪੈਦਾਵਾਰੀ ਹਾਲਤਾਂ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾਵਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਜਨਤਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਕਰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਠੀ ਮਠੀ ਚਾਲੇ ਅਗਾਂਹ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਲੋਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਆਖ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਚਾਰਾ ਤਾਂ ਪੌਲੀਟੀਕਲ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਰੁਮਕਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਡਾ ਸੁਧਾਰ ਸਮਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵਿਰੁਧ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਤੇ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਇਸ ਸੁਧਾਰ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਸਨ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਧਾਰਮਿਕ ਮਨਾਉਤਾਂ ਤੇ ਕਰਮਕਾਡਾਂ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਦੀਆਂ ਮੀਰੀ ਤਾਂ ਸਨ ਪਰ ਸਮਾਜੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪਿਛਾਖੜ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਕੰਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਆਏ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਤੁਰਨਾ ਸੀ। ਪਰ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੂਝਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਰੁਧ ਰੋਹ ਜਾਗਣ ਲਗ ਪਿਆ ਜੋ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਜਨਤਕ ਲਹਿਰਾਂ ਤੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਫੁਟ ਤੁਰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਪਹਿਲੀ ਵਡੀ ਜੰਗ ਮੁਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੌਮੀ ਲਹਿਰ ਅੰਦਰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਉਭਾਰ ਆਉਣ ਲਗ ਪਏ। 1921 ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਲਹਿਰ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਠ ਤੁਰੀ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਨਾਲ ਲਾਏ ਮੋਰਚੇ ਨੇ ਜਨਤਾ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਰੂਹ ਫੂਕ ਦਿਤੀ। ਉਧਰੋਂ ਰੂਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀਆਂ ਸੋਆਂ ਦੀ ਲਾਗ ਨਾਲ ਕਿਰਤੀ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੀ ਲਾਈਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਫੈਲਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਕਿਰਤੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਬਣ ਗਈਆਂ, ਜੀਹਨਾਂ ਨੇ 1930 ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਸਿਵਲ-ਨਾ-ਫਰਮਾਨੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਹਵਾ ਵਗ ਤੁਰੀ। ਸਾਡੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੇ ਇਸ ਹਵਾ ਨੂੰ ਬਣਨ ਤੇ ਵਗਾਉਣ ਲਈ ਬੜਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਜਿਥੇ ਕੌਮੀ ਏਕਾ ਉਸਾਰਨ, ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਮੁਤਾਲਬੇ ਕਰਨ ਲਗ ਪਈਆਂ ਸਨ, ਉਥੇ ਫਿਊਡਲ ਪਿਛਾਖੜ ਨੂੰ ਵੀ ਨੌਲਣ ਕਰਨ ਲਗ ਪਈਆਂ

ਸਨ, ਇਹ ਬੁਰਜ਼ੁਆ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੀ ਹਵਾ ਸੀ, ਜੋ ਦੇਸ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਰਾਹ ਦੀਆਂ ਸਭ ਪਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਚੈਲੰਜ ਕਰਦੀ ਸੀ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਤੇ ਹੋਰ ਖਬੇ ਪਖ ਦੇ ਅੰਸ਼ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਦਰਿੜ੍ਹ ਸਾਂ, ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਜਬਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਕਢਣ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਬੁਰਜ਼ੁਆ ਜਮਹੂਰੀ ਇਨਕਲਾਬ ਤੁਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਲੋਂ ਨਹੀਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਬੁਰਜ਼ੁਆਜ਼ੀ ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਦੇ ਅਸਮਰਥ ਸਮਝਦੇ ਸਾਂ। ਅਸੀਂ ਸਮਾਜਕ ਰੁਮਕ (ਐਵੋਲਿ-ਉਸ਼ਨ) ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਸਮਝਦੇ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਕੁਰਾਹ ਦਸਦੇ ਸਾਂ।

ਇਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸ. ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਕਲਮ ਦਵਾਤ ਲੈ ਕੇ ਸਾਹਿਤਕ ਪਿੜ ਵਿਚ ਆ ਨਿਤਰੇ। ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਸਨ, ਜਿਥੇ ਬੁਰਜ਼ੁਆ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸੀ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜੀ, ਸਿਆਸੀ, ਆਰਥਕ ਤੇ ਸ਼ਖ਼ਸੀ ਬੰਦਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਰਹੂਰੀਤ ਦਾ ਸੰਗ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕੋਈ ਬਰਾਦਰੀ ਭਾਈਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਹਿਣ ਤੇ ਸਹਿਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਸੀ। ਪਰਾਏ ਇਸਤਰੀ ਮਰਦ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨਾ, ਮਿਲਣਾ ਮਿਲਾਉਣਾ ਜਾਂ ਫਿਰਨਾ ਤੁਰਨਾ ਕੋਈ ਪਾਪ ਜਾਂ ਐਬ ਰਹੀਂ ਸੀ। ਕੁੜੀ ਮੁੰਡਾ ਆਪਣੀ ਰਲੀ ਮਰੜੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਨਾ ਨਿਭੇ ਤਾਂ ਤੋੜ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਉਥੇ ਉਹਨਾਂ ਸਮਾਜੀ ਬਸਤੀਆਂ ਵੀ ਵੇਖੀਆਂ, ਜਿਥੇ ਸੈਂਕੜੇ ਟੱਬਰ ਰਲ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਇਕੋ ਥਾਂ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਤੇ ਗੱਪ ਗਪੜ ਕਰਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਬਸਤੀਆਂ ਦੇ ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਵਿਚ ਇਕ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਪਿਆਰ ਭਾਵਨਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਇਸ ਸਮਾਜੀ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਨੂੰ ਚਲਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਾਡੀ ਪਿਛਾਖੜ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲਾਹੇਵੰਦਾ ਸਮਝਿਆ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਤੇ ਸਥਾਪਣਾ ਲਈ ਆਪਣਾ ਤਨ, ਮਨ ਤੇ ਧਨ ਲਾ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਆ ਕੇ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਆਪਣੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਨੁਸ਼ਹਿਰਿਓਂ ਤੇ ਫੇਰ ਲਾਹੌਰੋਂ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਨਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਸਕ ਪਤਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਨਵੀਂ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵੇਖੀ ਤੇ ਸਿਖੀ ਨਵੀਂ ਜਮਹੂਰੀ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਧਾਰਮਿਕ ਵਹਿਮਾਂ, ਭਰਮਾਂ ਤੇ ਕੁਰੀਤੀਆਂ, ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਦੇ ਪਾਖੰਡਾਂ, ਜਾਤ ਪਾਤ ਤੇ ਉਚ ਨੀਚ ਦੀਆਂ ਵੰਡਾਂ, ਮੜੀ ਮਸਾਣਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ, ਜਾਦੂ ਟੂਣਿਆਂ ਤੇ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਅੰਨ੍ਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਕੜ ਤੋੜੇ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੋਂ ਨਾਬਰਤਾ ਦਰਸਾਈ, ਸ਼ਖ਼ਸੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਨ ਕਰਾਨ ਦਾ ਹੱਕ ਪੂਰਿਆ। ਵਿਆਹ ਨੂੰ 'ਖਸਮ ਦਾ ਗਲਬਾ ਨਹੀਂ', ਦੰਪਤੀ ਦੀ ਮਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਨਿਰਭਾਰ' ਦਸਿਆ।

ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ, ਪੰਜਾਬੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਕ ਹਲਚਲ ਮਚ ਗਈ। ਨੌਜਵਾਨ ਬੁਧੀਜੀਵੀਆਂ ਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਲਿਖਿਆਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਜਾਗ ਲਗ ਤੁਰੀ। ਪਿਛਾਖੜ ਵਿਰੁਧ ਬਗ਼ਾਵਤ ਹੋ ਉਠੀ, ਭਾਈਆਂ

ਗਰੰਥੀਆਂ, ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ, ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ, ਮੁਲਾਂ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਪਖੰਡੀ ਬਹੁਰੂਪ ਨੰਗੇ ਹੋਣ ਲਗ ਪਏ। ਸਾਹਿਤਕਾਰ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਪਰੰਪਰਾਵਾਦੀ ਆਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਹੀ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਹਨਾਂ ਨਵੇਂ ਆਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖ ਤੁਰੇ। ਉਹਨਾਂ ਨਿਰਾ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਲਪ ਨੂੰ ਵੀ ਧਰਮੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਕਰਕੇ ਪਿਛਾਖੜੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਕਰ ਲਿਆ। ਕਵਿਤਾ, ਕਹਾਣੀ, ਨਾਵਲ, ਨਾਟਕ ਤੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਮਰਿਯਾਦਾ ਵਿਚੋਂ ਕਢਕੇ ਨਰੋਲ ਸਮਾਜੀ ਜਾਂ ਸਿਆਸੀ ਆਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਲੀਹੇ ਪਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਦੇ ਨਿਰੇ ਸਨੇਹੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਪਾਸ਼ਕ ਬਣ ਗਏ। 'ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ' ਦੀ ਚੜ੍ਹ ਮੱਚ ਗਈ। 'ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ' ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਆਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹੋਰ ਮਾਸਕ ਪੱਤਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਧਰਮ ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈ।

ਪਰ ਧਾਰਮਿਕ ਜਗਤ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੋਇਆ। ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵਲੋਂ ਹਾਲ ਪਾਹਿਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਅਨਹੰਦਸ਼ ਪਰੰਪਰਾ ਤੇ ਧਰਮ ਮਰਿਯਾਦਾ ਦੇ ਨਾਮਧਰੀਕ ਰਾਖੇ ਬਹੁਤ ਲੋਹੇ ਲਾਖੇ ਹੋਏ। ਦੀਵਾਨਾਂ ਤੇ ਜੋੜ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ 'ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ' ਦੇ ਬਾਈਕਾਟ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਵਿਰੁਧ ਘਿਰਨਾ ਪਰਗਟਾਉਣ ਦੇ ਮਤੇ ਹੋਏ। ਗੱਲ ਕੀ ਸਾਰਾ ਪਿਛਾਖੜੀ ਲਾਣਾ ਪਿੱਟ ਉਠਿਆ। ਪਰ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਕੱਖ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਡਰ ਡੁਕਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੇ ਡਟੇ ਰਹੇ। ਤੇ 'ਲੇਖਕ ਦਲੇਰ' ਹੋ ਤੁਰੇ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ, ਕਿ 'ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ' ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਹੋਰ ਵਧ ਗਈ ਤੇ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਸਿਰਕੱਢ ਪਰਚਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸ. ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸਾਕਾਰ ਨਮੂਨਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ 'ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ' ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਬਸਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰੀਤ ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਇਕ ਬਸਤੀ ਵਸਾਉਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾਇਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ 'ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ' ਰਖਿਆ। ਕਲਮ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਇਸ ਬਸਤੀ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜੋ ਪ੍ਰੀਤ ਮੰਡਲ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪਰਿਸਿਧ ਹੋਏ। ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਲੋਪਕੇ ਲਾਗੇ ਦੋ ਕੁ ਪੱਕੀਆਂ ਹਵੇਲੀਆਂ ਤੇ ਇਕ ਤਲਾਬ ਵਾਲੀ ਕਈ ਏਕੜ ਬੇਆਬਾਦ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਲਈ। ਪ੍ਰੀਤ ਉਪਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਿਸਿਆਂ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਇਹ ਬਸਤੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ। ਸਾਰੀ ਬਸਤੀ ਦੇ ਜੀਆਂ ਦਾ ਖਾਣਾ ਇਕੋ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਪਕਾਇਆ ਤੇ ਖਾਧਾ ਜਾਂਦਾ। ਸਾਰੇ ਟੱਬਰਾਂ ਦੇ ਇਸਤਰੀ ਮਰਦ ਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਮੁੰਡੇ ਬਿਨਾਂ ਸੰਗ ਸਰਫੇ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਬਹਿਣ ਖਲੋਣ ਤੇ ਬੋਲਣ ਲਗ ਪਏ। ਨਰ ਨਾਰੀ ਵਾਲਾ ਪਿਛਾਖੜੀ ਲੋਕ ਲੱਜ ਤੇ ਝਕ ਝਕ ਅ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਕੁੜੀਆਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਰਲਵਾਂ ਸਕੂਲ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕਿੱਤਾ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤ ਫਲਸਫੇ ਦੀ ਇਹ ਨਗਰ ਤੇ ਸਕੂਲ ਸਾਕਾਰ ਮੂਰਤ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨਾਲ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇ 'ਦਾਰ ਜੀ' ਬਣ ਗਏ।

ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਦੀ ਸਥਾਪਣਾ ਤੋਂ ਨਿਰਾ ਪਿਛਾਖੜ ਹੀ ਔਖਾ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਅਸਾਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕੰਨ ਚੁਕ ਲਏ। ਅਸਾਂ ਇਸ

ਨੂੰ ਜਮਹੂਰੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਆਪਣੇ ਘੱਲ ਦੇ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਕੁਰੱਸਤੇ ਪਾਉਣਾ ਸਮਝਿਆ। ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ ਵੇਲੇ ਓਵਨ ਰਾਬਰਟ ਤੇ ਕਾਬਤ ਨੇ ਨਵੀਂ ਆਬਾਦ ਹੋ ਰਹੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਜਾ ਜਾ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਬਸਤੀਆਂ ਬਣਾ ਬਣਾ ਵਸਣ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੋਰਪ ਵਿਚ ਮਚੀ ਹੋਈ ਜਮਾਤੀ ਜੰਗ ਦੀ ਘੋਂਸ ਘੋਂਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਸਮਾਜਵਾਦ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣ ਦਾ ਰਾਹ ਦਸਿਆ ਸੀ। ਮਾਰਕਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ 'ਸੰਕਲਪਤ ਸਮਾਜਵਾਦ' ਆਖ ਕੇ ਨਿੰਦਿਆ ਸੀ। ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਅਮੀਰਕਾ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਚਲਦੀਆਂ ਵੇਖਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਮਾਰਕਸ ਨੇ ਤਾਂ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਸਥਾਪਣਾ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੁਰਜ਼ੁਆ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਨਕਲਾਬ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਲਿਆਇਆ ਜਾਣਾ ਸੱਚ ਮੰਨਦੇ ਸਾਂ ਤੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਲਈ ਰੁਮਕੀ (ਐਵੋਲੂਸ਼ਨਰੀ) ਰਾਹ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਸਾਂ। ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਦੀ ਸਥਾਪਣਾ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਲਈ ਰੁਮਕੀ ਚਾਰਾ ਸੀ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਭਾਣੇ ਇਨਕਲਾਬ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਸਾਡੇ ਤੇ ਪਿਛਾਖੜ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਚਾਲੂ ਰਿਹਾ।

ਚਿਰਾਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਅਸੀਂ ਇਨਕਲਾਬ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਤੇ ਰੁਮਕ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰੀ ਗਈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਰੁਮਕ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕੋ ਰੋਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ, ਅਸੀਂ ਮਠੇ ਪੈ ਗਏ।

ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਚਾਲੂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲੈ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਏ, ਉਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੋਕ ਰਹਿਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਛਾਖੜੀ ਸੀ, ਜੋ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦਿਨ ਪਰ ਦਿਨ ਵਧਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਰਮਾਇਆਦਾਰ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਲੋਕਚਾਰੇ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲੋੜ ਪੂਰਨ ਲਈ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਨਵੇਂ ਲੋਕਚਾਰ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਕਾਰ ਨਮੂਨਾ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਵਿਚ ਸਾਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਹ ਬਸਤੀ 1947 ਦੀ ਵੰਡ ਤਕ ਚਲੀ, ਜੋ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਇਮ ਨਾ ਰਹੀ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਤੇ ਚਲਾਏ ਲੋਕਚਾਰੇ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਸਾਡੇ ਅਜ ਪਰਚਲਤ ਹੋ ਤੁਰੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਕਾਲਬ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸ. ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਚਾਰੇ, ਸਾਹਿਤਕਾਰੀ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਕਈ ਪਰਿਥਮਤਾਵਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ।

1. ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਕਥਾ ਰੂਪ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਮਿਥਿਹਾਸ ਵਾਲੀ ਲਫਾਫੇਬਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਕੇ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

2. ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਆਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਧਰਮ ਗਰੰਥਾਂ ਤੋਂ ਮਿਥਿਹਾਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇਣ ਵਾਲੀ 'ਗੁਣੀ

ਗਿਆਨੀਆਂ' ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਛਡਕੇ ਨਰੋਲ ਸਾਇੰਸੀ ਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਦਲੀਲਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅੰਦਰ ਦਲੀਲਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਰਵਾਜ ਪਾਇਆ।

3. ਧਰਮ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਸਤੇ ਅੰਨ੍ਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਥਾਂ, ਸਾਇੰਸੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਅਪਨਾਇਆ। ਗੁਰੂਆਂ, ਗਰੰਥਾਂ ਤੇ ਪੀਰਾਂ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਕੇਵਲ ਸ਼ਰਧਾ ਪਖੋਂ ਹੀ ਪੂਜੀ ਤੇ ਮੰਨੀ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਸਲਾਹਿਆ।

4. ਇਸ਼ਕ ਮੁਹੱਬਤ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਪਿਰਤ ਤੇ ਫਿਊਡਲ ਸੰਗ-ਸੰਕੋਚ ਦੀ ਥਾਂ ਇਸਤਰੀ ਮਰਦ ਵਿਚ ਕਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਖ ਖੁਲ੍ਹੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਰਵਾਜ ਤੋਰਿਆ। ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਨਰੜ ਜਾਨਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਦੋਹਾਂ ਜੀਆਂ ਦਾ ਬਰਾ-ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਮਿਤਰਾਨਾ ਸੰਬੰਧ ਦਸਿਆ।

5. ਇਸਤਰੀਆਂ ਲਈ ਸਮਾਜੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਰਦਾਰ ਹੋਏ।

6. ਵਿਰੋਧੀ ਤੇ ਹਮਾਇਤੀ ਖਿਆਲਾਂ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਆਂ ਦੀ ਪਰਸਪਰ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪਰਚਾਰਿਆ।

7. ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਧਰਮੀ ਭਰਮਾਂ, ਸਮਾਜੀ ਵਹਿਮਾਂ, ਰੋਗੀ ਸੁਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦਮਾਗੀ ਤੇ ਸਰੀਰੀ ਉਲਝੋਵਿਆਂ ਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਲਾਹਵਾਂ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ।

ਗੱਲ ਕੀ ਉਹ ਅਜੋਕੇ ਸਾਹਿਤ, ਅਜੋਕੀ ਸ਼ੈਲੀ ਤੇ ਅਜੋਕੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਤਾਮਾਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੈਗੋਰ ਬੰਗਾਲੀ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ।

ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਫਿਊਡਲ ਪਿਛਾਖੜ ਵਿਚੋਂ ਉਭਰ ਆਈ ਤੇ ਰਹੀ ਬੁਰਜ਼ੁਆ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਵੇਲੇ ਆਏ ਤੇ ਹੁਣ ਬੁਰਜ਼ੁਆ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਵਿਚੋਂ ਉਭਰ ਰਹੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਦੌਰ ਦੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਆ ਕੇ ਸਾਥੋਂ ਵਿਛੜ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਇਕ ਪੂਰਾ ਜੁਗ ਹੰਦਾ ਲਿਆ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਿਤ, ਲੋਕਚਾਰ ਤੇ ਸਮਾਜੀ ਸੰਝੀ ਨੂੰ ਪਿਛਾਖੜ ਵਿਚੋਂ ਕਢਕੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਬੂਹੇ ਤਕ ਲੈ ਆਉਣ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਉਹ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਤੌਰ ਦੇ ਅਗੇ ਹੀ ਅਗੇ ਰਹੇ ਤੇ ਜਦ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਤੇ ਪਰਧਾਨਤਾ ਪਰਵਾਨਤ ਹੋ ਤੁਰੀ ਤਾਂ ਆਪ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਖ ਪੂਰਨ ਲਗ ਪਏ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਰੋਲ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਬੇਸ਼ਕ ਇਨਕਲਾਬੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਪਰ ਤੁਰਦੇ ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਇਨਕਲਾਬ ਨੇ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਧਾਰਕ ਤੌਰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਆਸ਼ੇ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਮਰਥਕ ਰਹੀ।

○

'ਵਤਨੋਂ ਵੁਰ' ਦਾ ਕੋਲੋਕਸ਼ਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ
ਅੰਕ ਜਿੰਨ੍ਹਾ ਵਿ ਜਨਵਰੀ 1978 ਵਿਚ
ਨਿਕਲਣਾ ਸੀ, ਕੁੱਝ ਅੰਦਰੂਨੀ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ
ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਕਲ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਇਹ
ਅੰਕ ਜੁਲਾਈ 1978 ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਭੇਟ
ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ

ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ

— ਜਗਜੀਤ

ਅਸੀਂ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਦੁੱਖੜ ਪਿੱਟਣ ਵੇਲੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀਆਂ। ਕੋਈ ਜਤਿਆਜੀਤ ਰੋਅ, ਮਰੀਨਲ ਸੇਨ, ਵੀ. ਜਾਂਤਾ ਰਾਮ, ਬੀ. ਵੀ. ਕਰਾਤ, ਤੇ ਹੋਰ ਕਿੰਨੇ ਵੱਡੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੇ। ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਤੋੜੜ ਮਹਿੰ ਦੇ ਦੁਪ ਵਾਂਗ ਕਿਉਂ ਸੁੱਕ ਰਿਹਾ ?

ਕਿੱਡਾ ਧਿਰਗ ਐ ਕਿ ਫਿਲਮ ਉਦਯੋਗ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਅਜ਼ਾਰੇ-ਦਾਰੀ ਐ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦਿਨ ਰਦਿਨ ਬੋਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਲਗ ਪਗ ਹਰ ਲੱਖ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਤੇ ਹੀ ਡਿਗਦਾ। ਉਹ ਵੱਡੇ ਬਹੁਤ ਬਸੂਰਵਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਉਤਨੇ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨਾ ਆਪਣਾ ਲਾਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਮੁਕਰਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਾਂਗ ਫਿਲਮ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਿਚ ਭੀ ਬਹੁਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹਨ। ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ 70% ਪੰਜਾਬੀ ਹਨ। ਸੰਜੀਵ, ਅਮਿਤਾਬ, ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਆਦਿ ਛੱਡਕੇ ਲਗ ਪਗ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਅਦਾਕਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਕਤਾਰ ਦੇ ਲੇਖਕ ਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਭੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬਬੇਰੇ ਨੇ। ਫੇਰ ਭੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ 30% ਵੀ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ। ਕਿਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਾਂ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਇਨਾਮ ਮਿਲਣਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਰਿਹਾ ਸਧਾਰਣ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਪਾਤਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੀ। ਲੋਕਾਂ

ਦਾ ਗਿਲਾ ਹੈ ਕਿ ਟਿਕੋਂ ਦੇ ਅਣਜਾਣ ਜਹੇ ਲੇਖਕਾਂ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਫਿਲਮਾਂ ਲਿਖਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਐਮਿਤਾ, ਗਾਰਗੀ ਜਾਂ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਉਂਦੇ ?

ਏਥੋਂ ਤਕ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਫਿਲਮੀ ਲੇਖਕ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਤਦੇਸੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਭਾੜੇ ਤੇ ਤਰਜਮਾ ਕਰਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਵਾਂ ਦਾ ਦੁਪ ਚੁੰਘਕੇ ਗਏ ਅਦਾਕਾਰ ਵੀ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਚਾਸ਼ਣੀ 'ਚ ਰਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਨਾ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦਿੱਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾਂ ਘਰਾਂ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਪਾ ਪੌਚੀ।

ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਦੂਜਿਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਣ ਲਈ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇਣ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਮਾਧਿਅਮ ਅਪਣਾਏ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਫਿਲਮ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਿੰਗਾ ਹੈ। ਤੇ ਇਹ ਇਕਲੇ ਦੁਕੱਲੇ ਦੇ ਵਸ ਦਾ ਰੋਗ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਲੇਖਕ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਇਕ ਫਿਲਮ ਰਾਹੀਂ, ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਸਿਨੇਮੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੇ ਲਈ, ਤਿੰਨ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਸਧਾਰਣ ਫਿਲਮ ਦਾ ਬਜਟ ਲੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮਾਧਿਅਮ ਵਪਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਖੋਡ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਪਾਰੀ ਦੀ ਰਚੀ ਆਪਣਾ ਪੈਸਾ, ਸਮੇਤ ਮੁਨਾਫੇ ਦੇ, ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਬਤ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਦਾ ਮੁਨਾਫਾ ਘੱਟ ਹੀ ਨਹੀਂ

ਸਗੋਂ ਨਾਂਹ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਤੇ ਅੱਜ ਦੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਸਟਾਰ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਜਕੜ ਹੋਰ ਪੀਡੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਸੌਦਾ ਘਾਟੇ ਵੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਫਿਲਾਕਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅੱਧੀ ਈਸਟ ਪੰਜਾਬ ਟੈਰੇਟਰੀ ਤੇ ਸਤਵਾਂ ਸਤਵਾਂ ਹਿਸਾ ਦਿਲੀ, ਯੂ.ਪੀ. ਤੇ ਹੋਰ ਟੁਕੜੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਜਿੰਨੇ ਪੈਸਿਆਂ ਵਿਚ ਬਣੀ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮ, ਓਸ ਤੋਂ ਦੁਗਣਾ ਵਧ ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ, ਵਿਤਰਕਾਂ ਤੇ ਫਾਈ-ਨੈਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਕਾਲੇ ਕੂੜੇ ਨੇ ਕਟਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ?

ਇਕ ਸਾਧਾਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਦੀ ਕੀਮਤ, ਜੇ ਉਸਦੇ ਅੱਜ ਪਰਿੰਟ ਕਢੇ ਜਾਣ, ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਲੱਖ ਤੋਂ ਉਪਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਵਾਪਸੀ, ਅਗਰ ਸਭ ਟੈਰਿਟਰੀਜ਼ ਵਿਚ ਜਾਣ, ਛੇ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਜਿਹੇ ਜਿਹਾ ਗੁੜ ਪਾਵੇਗੇ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਮਿੱਠਾ। ਸੋ ਲੈ ਦੇ ਕੇ ਅਗਰ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਪੂਰੇ ਸੰਜਮ ਤੇ ਸੂਮਪੁਣੇ ਨਾਲ, ਪੂਰਾ ਹੱਥ ਘੁਟ ਕੇ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ, ਘਟ ਟਾਈਮ ਵਿਚ ਘਟ ਸਿਫਟਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ ਨੂੰ 25 ਤੋਂ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਮੁਨਾਫਾ ਛੱਡਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗਰ ਚੱਕੀ ਦਾ ਗੋੜਾ ਪੁਠਾ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਲੱਖ ਤਕ ਘਾਟਾ ਵੀ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਫਿਲਮ ਹਿੱਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨਿਰਮਾਤਾ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ 40-50 ਹਜ਼ਾਰ ਹੋਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਵਧ ਹਿੱਟ ਹੋਣ ਨਾਲ ਵਧ ਵੀ। ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਡਿਸਟਰੀ-ਬਿਊਟਰ ਦੇ ਰਹਿਮ ਤੇ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਵੀ ਪੁਛ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਕਿਉਂ ਰਹੀਆਂ ? ਉਦੋਂ ਬਲੈਕ ਐਂਡ ਵਾਈਟ ਫਿਲਮਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਉਸਦਾ ਖਰਚਾ 40-50 ਹਜ਼ਾਰ ਅਜ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜ਼ਰਾ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਕੇ ਸੋਚੋ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਰੰਗ-ਦਾਰ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਪਸੰਦ ਵਧਦੀ ਗਈ, ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘਟਦੀ ਗਈ। 1966 ਵਿਚ ਜਦ ਕੁਲ ਫਿਲਮਾਂ 249 ਬਣੀਆਂ ਤਦ ਤਾਮਿਲ

ਵਿਚ 65 ਤੇਲਗੂ 'ਚ 61 ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ 5 ਬਣੀਆਂ (ਰਿਲੀਫ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ) 1969, ਵਿਚ 5 1970 ਵਿਚ ਦੋ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 500 ਸਾਲਾ ਜਨਮ ਦਿਵਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਗ ਪਗ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਬਣਨੀਆਂ ਹੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਵੇਂ ਭਾਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਨਾਂ ਚੋਂ ਪੈਸੇ ਬਣਨ ਦੀ ਥਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਸੀ। ਮਹੇਸ਼ਵਰੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ (ਜੋ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸਨ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇਣ ਲਈ ਹੀ ਫਿਲਮ ਬਣਾਈ ਸੀ 'ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਜਹਾਜ਼'। ਅਗਰ ਘਾਟਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸਹਿ ਭੀ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੀ ਇਹ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਸੀ ਨਵੇਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸਭ ਫਾਰਮੂਲੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਇਸ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਕੋਈ ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਟਰ ਉਠਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਜਦ ਦਰਸ਼ਕ ਨੇ ਰੁਪੈ ਦੇ ਰੁਪੈ ਵਿਚ 13-14 ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਦੇਖੋ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰ ਦੇਖੋ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਫਿਲਮਾਂ 'ਚ ਦੇਖਿਆਂ ਤਾਂ ਇਕ ਨਵਾਂ ਫਾਰਮੂਲਾ ਈਜਾਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਲਮ ਨੇ ਵਪਾਰਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਐਸੀ ਠੁਕ ਬੰਨੀ ਮੁੜ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਬਣਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਕਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਤੇ ਕਦੇ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਾਸ਼ਨ ਸੁਣਾਏ ਗਏ। ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰ ਮੁਆਫ਼ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਰੇੜੇ ਪਈਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਫੂਹੜ ਤੋਂ ਘਟੀਆਂ ਕਾਮੇਡੀ ਫੁੱਡ ਕੇ ਫਿਲਮਾਂ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੇ ਛਾਈਆਂ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਫਿਰ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਹੀ ਦੋਸ਼ੀ ਹੋਏ ਨਾ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੁਹਾਡੇ 'ਚੋਂ ਦਸੋ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹਨ ਜੋ ਇੰਨਾ ਪੈਸਾ ਲਾਕੇ ਜੁਆ ਖੇਡ ਸਕਦੇ ਹਨ ?

ਏਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਫਿਲਮ ਬਣੇਗੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਣੇਗੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਵਪਾਰਕ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਲੈਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਫਿਲਮ ਇਤਿਹਾਸ ਫਰੋਲ ਲਵੇ

(ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਮੁਲਕ ਫੁਡਕੇ) ਕਿ ਇਕ ਭੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੇ ਵਪਾਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੰਗੀ ਕਲਾ ਫਿਲਮ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇ। ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਪਹੀਆ ਸਿਧੇ ਗੇੜ ਹੀ ਘੁੰਮੇਗਾ। ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਬਾਂਦਰ ਨਹੀਂ ਬਾਂਦਰ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਬੰਗਾਲੀ, ਮਲਿਆਲਮ ਜਾਂ ਕੰਨੜ ਦੀਆਂ ਆਰਟ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਪਾਰਕ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਰੀਆਂ ਹੀ ਐਸੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਹਨ ਜਿੰਨਾਂ 'ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਜਹਾਜ਼' ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਦੁਰਾਣੇ ਪੈਸੇ ਕਮਾ ਕੇ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਹਰ ਜਣੀ ਖਣੀ ਫਿਲਮ ਦੇ 32 ਤੋਂ ਉਪਰ ਪਰਿੰਟ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਦੇ 10-2 ਤਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਤੁਹਾਡੇ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਹੱਡ ਮਾਸ ਦਾ ਬਣਿਆ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਦਾ ਨਿਰਮਾਤਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬੀਵੀ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਭੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਿਲਮੀ ਜੂਐ 'ਚ ਝੁੰਗਾ ਚੋੜ ਕਰਾਉਣ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੈਸਾ ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਜੇ ਨਵਜੁਗ ਦੇ ਭਾਧਾ ਜੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਜਾਣੇ ਪਛਾਣੇ ਲੇਖਕ ਦੀ ਥਾਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਕੁੱਕੜਾਂ ਪਿੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਛਾਪ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਸੇਵਾਦਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਾਦਰ ਪਿਛੇ ਕਿਉਂ ਪੈਂਦੇ ਹੋ ? ਸੋ ਜਦ ਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਟਿਕਟ ਖਿੜਕੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਰਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਤਦ ਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਚੰਗੇ ਕਦਮ ਪੁਟਣੋਂ ਇਜ਼ਾਜ਼ ਕਰੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਉਂਜ ਜਦ ਭੀ ਇੰਨਾ ਨੂੰ ਹਰੀ ਝੰਡੀ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਗੱਡੀ ਅਗਾਂਹ ਤੋਰੀ ਹੈ ਪਿਛਾਂ ਨਹੀਂ।

ਮੈਂ ਇਹ ਪੱਖ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਇਕ ਮੋਟੀ ਜਟਕੀ ਦਲੀਲ ਹੀ ਦਿਆਂਗਾ ਕੀ ਅੱਜ ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫਿਲਮ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ? ਉਥੇ ਅਸਲੀ ਘਰਾਂ ਤੇ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਇਥੇ ਗੱਤੇ ਦੇ ਬਣਾਕੇ, ਉਥੇ ਅਸਲੀ ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਟੈਂਕ ਤੋੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਥੇ ਟੇਬਲ ਸ਼ਾਟਸ ਹੀ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਹੋਰ ਮੋਹਣਾ ਆਪਾਂ ਮਾਰਦੇ

ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਹੌਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਠੀਕ ਹੈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਮੁਖ ਕਾਰਨ ਫਿਲਮ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਐਸੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਨਿਰਮਾਤਾ ਬੰਬਈ ਰਹਿਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਰਗਾ ਮਾਹੌਲ ਨਹੀਂ ਉਸਾਰ ਸਕਦਾ, ਉਸਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਮਸਿਆ ਨਗਦ ਨਰਾਇਣ ਦੀ ਹੈ। ਫਿਲਮ 'ਚਰਸ' ਵਿਚ ਕਲਾਈਮੈਕਸ ਦਾ ਸੀਨ—ਇਕ ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਦੀ ਵਗ ਰਹੀ ਹੈ ਸ਼ਾਇਦ ਪੋਟਿਸ ਦਾ ਸੀ ਇਥੇ ਸਟੂਡੀਓ ਵਿਚ ਲਗਾਇਆ ਸੀਨ ਹੈ। ਪਰ ਪੰਜਾ ਇੰਨਾ ਲਗ ਗਿਆ ਜਿੰਨੇ ਵਿਚ 'ਅੱਖੀਆਂ 'ਚ ਤੂੰ ਵਸਦਾ' ਅਧੀ ਬਣ ਜਾਣੀ ਸੀ।

ਅਗਰ ਪੰਜਾਬੀ ਨਿਰਮਾਤਾ ਸਟੂਡੀਓ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਹੌਲ ਉਸਾਰਨ ਲਗਣ ਤਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਫਿਲਮ ਜਿੰਨਾ ਪੈਸਾ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਗਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਇਸ਼ ਫਿਲਮਾਣ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਨੇ ਯੂਨਿਟ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੇ ਕਿਰਾਏ ਲਈ 50—60 ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਹੋਰ ਖਰਚਾ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੂਰਜ ਤੇ ਮੌਸਮ ਦੇ ਰਹਿਮ ਤੇ ਅਲਗ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਕੈਮਰੇ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਰਹਿਣ। ਅਗਰ ਕੈਮਰਾ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਜਾ ਅਵਾਜ਼—ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪੈ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਸੂਰਜ ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਬਦਲਾਂ ਸੰਗ ਅੱਖ ਮਚੋਲੀ ਕਰਕੇ ਫਿਲਮ ਦੀ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਕੁਝ ਦਿਨ ਰੋਕਣੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 6-7 ਹਜ਼ਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਹੋਰ ਜਮਾਂ ਕਰ ਲਵੇ। ਸੋ ਵਿਚਾਰਾ ਨਿਰਮਾਤਾ, ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਕੁੱਲੀਆਂ ਵਰਗੇ ਘਰਾਂ, ਪਹਾੜੀ ਤੇ ਨਾਰੀਅਲਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਮੂਰਤਾ ਜਹੇ ਬਲਦਾਂ ਗਾਈਆਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਹੌਲ ਉਸਾਰਨ ਦੇ ਬੰਬੇ ਜਹੇ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਸਾਡੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਲਾਹੌਰ ਸੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਅਜ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਹੌਲ ਰਖਦੀਆਂ ਸਨ। ਤੇ ਅੱਜੋਕੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਆ ਭੀ ਸਨ।

ਅੱਜ ਬੰਗਾਲੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਕਲਕੱਤਾ, ਦੱਖਣੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਮਦਰਾਸ, ਗੁਜਰਾਤੀ ਮਰਾਠੀ ਚੋ ਬੰਬਈ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਲਾਹੌਰ ਬੁਕਲ ਵਿਚ ਹਨ। ਬੌੜਾ ਸਟੂਡੀਓ 'ਚ ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਆਉਟ ਡੋਰ

ਕੀਤਾ। ਮਾਹੌਲ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਜਿਹੋ ਜਹੀ ਕਹਾਣੀ, ਨਾ ਹਿੰਗ ਲਗਦੀ ਹੈ ਨਾ ਫਟਕੜੀ, ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਖੁਦ ਭੀ ਰੋਕ ਲਗਾ ਰਖੀ ਹੈ। ਉਹ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਛੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਜਬੇਬੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ 'ਸਵਾ ਲਾਖ ਸੇ ਏਕ ਲੜਾਉ' ਗਿਆਨੀ ਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਗਗਨ ਦਮਾਮਾ ਬਾਜਿਓ' ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਫਿਲਮ 14-15 ਲਖ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਕਲਾਕਾਰ ਲੋਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਫਿਲਮਾਈ ਗਈ। ਕੀ ਉਸਦਾ ਮਾਹੌਲ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਸੀ? ਜਿਸ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸਿਖ ਜੰਗਲਾਂ 'ਚ ਲੁਕੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕੀ ਉਹ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਸੀ? ਕੁਝ ਨਹਿੰਗਾਂ ਦੀ ਨਾ ਪਸੰਦਗੀ ਤੇ ਹੀ ਫਿਲਮ ਕਿਤੇ ਲਗ ਨਹੀਂ ਸਕੀ— ਤੁਹਾਡੇ 'ਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ? ਜੇਕਰ ਉਸਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਵੀ ਸਹਿਮਤ ਸੋ ਤਾਂ ਵੀ ਕਲ ਤੁਹਾਡੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਫਿਲਮ ਨਾਲ ਭੀ ਇੰਜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਉਹ ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸੀ ਜੋ ਇੰਨੇ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸਹਿ ਗਿਆ ਵਰਨਾ 'ਮੈਂ ਪਾਪੀ ਤੂੰ ਬਖਸ਼ਣ ਹਾਰ' ਦਾ ਨਿ:ਸ਼ਮਾਤਾ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਸਮਰਾ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਜਦ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਫਿਲਮ ਤੇ ਰੋਕ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਬੰਬਈ ਪਹੁੰਚਦਾ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸਾਡੇ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਮਜ਼ਬੀ ਦਲ ਨੇ 'ਹਤਿਆਰਾ' ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਵਾ ਦਿਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਲਾਈਨ ਸੀ 'ਨਾ ਜਾਣੇ ਕਬ ਕੋਈ ਹਤਿਆਰਾ ਬਾਲਮੀਕ ਬਣ ਜਾਏ।' ਇਹ ਇਕ ਇਤਹਾਸਕ ਸੱਚ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਯੂ. ਪੀ. 'ਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪੁਛਿਆ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਸ ਦਲ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਤੇ ਚੋਟ ਲੱਗੀ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਇਸ ਟੰਗ ਅੜਾਉਣੇ ਕੰਮ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਾਂ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਭੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਸੋਧਣ ਨੂੰ ਫਿਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕਲ ਪਰਸੋਂ ਡਾ: ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ। ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਣੀ ਪਈ।

ਤੀਜੀ ਫੌਲ ਜੇਹੜੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਤੇ ਵਜਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ। ਇਹ ਕੱਲੇ ਸਾਡੇ ਹੀ

ਨਹੀਂ ਵਜਦੀ—ਰਾਜਸਥਾਨੀ, ਡੋਗਰੀ, ਮਾਰਵਾੜੀ, ਆਸਾਮੀ, ਸਿੰਧੀ, ਹਰਿਆਣਵੀ, ਭੋਜਪੁਰੀ ਦੇ ਵੀ ਵਜਦੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਠੇਡੇ ਨੂੜੇ ਖਾ ਕੇ ਖੜੇ ਰਹਿ ਗਏ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਲਗ ਪਗ ਭੋਗ ਹੀ ਪੈ ਗਿਆ, ਕਦੇ ਪੰਜ ਸਤ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਿਲਮ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੰਨਾ ਸਭ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਕ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਹਨ। (ਉਂਜ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਹਿੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹਨ) ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀ ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਕਈ ਪੱਖ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇੰਨਾ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਜੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤੇ ਹਿੱਟ ਗੀਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁੰਨਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਕ ਸਾਂਝਾ ਹੈ। ਜਦ ਉਹ ਸੰਜੀਵ, ਧਰਮਿੰਦਰ ਤੇ ਅਮਿਤਾਭ ਦੀ 'ਸ਼ੋਅਲੇ' ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਰਿੰਦਰ, ਹਰਿੰਦਰ ਜਾਂ ਦਵਿੰਦਰ ਆਦਿ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੀ ਫਿਲਮ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇਬ ਦੀ ਕਟੌਤੀ ਬਰਾਬਰ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ 'ਸ਼ੋਅਲੇ' ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ 'ਲੋਲਾ ਮਜਨੂੰ' ਦੇ ਲਖਾਂ ਰੁਪੈ ਲਗਾਕੇ ਲਾਏ ਸੈਟਸ—ਮਹੀ-ਰਾਸ਼ਟਰ 'ਚ ਫਿਲਮ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਨਾਲੋਂ ਜਿਆਦਾ ਸੋਹਣੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਸਧਾਰਣ ਤੋਂ ਸਧਾਰਣ ਪੇਂਡੂ ਅਨਪੜ ਕਲਕੱਤੇ ਡਰਾਇਵਰੀ ਕਰਦੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਕੰਨੇ ਬਿਹਾਰੀਆਂ ਨਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਕੂਲ ਵਲ ਕਦੇ ਤੀਆਂ ਵੇਖਣ ਵੀ ਨਾ ਗਈ ਹੋਵੇ ਪਰ ਗੈਰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਣ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਉਂਜ ਵੀ ਜਿਵੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਮਝ ਸੋਕਣ ਵਾਲਾ ਦਰਸ਼ਕ ਹਿੰਦੀ ਨਾਲੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਵੇਗਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦਰਸ਼ਕ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਸਮ-ਸਿਆਵਾਂ ਉਹਨਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਨਾਮ ਗਿਣ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਮਹੀ-ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਬਾਈਆਂ (ਬੁੜੀਆਂ) ਨੂੰ

ਜਿੰਨਾਂ ਨੂੰ 20-20 ਸਾਲ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ਗਏ, 20 ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਸੋ ਮਰਾਠੀ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਨਾਲ ਕੰਪੀਟੀਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ। ਸਗੋਂ ਵੀ.ਸ਼ਾਂਤਾ, ਰਾਮ ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਮਰਾਠੀ ਵਿਚ ਵਿਚ ਬਣਾਈ 'ਚਾਨੀ' ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਇਕੱਠੀ ਹੀ ਚਲ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਆਮ ਮਰਾਠੀ ਫਿਲਮ ਦਾ ਸਟੈਂਡਰਡ ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਵਰਗਾ ਹੀ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਉਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ—ਅੰਧਲਾ ਮਾਰਤੋ ਡੋਲਾ (ਅੰਨਾ ਮਾਰੇ ਅੱਖਾਂ)—ਪਾਂਡੋ ਹਵਾਲਦਾਰ (ਰੁਲਦੂ ਹੋਲਦਾਰ) ਤੁਮਚਾ ਅਮਚਾ ਜਾਮਲਾ (ਤੇਰੀ ਮੇਰੀ ਜੰਮ ਗਈ)।

ਗੁਜਰਾਤੀ ਫਿਲਮ ਤਾਂ ਅਜੇ ਰਾਜਿਆਂ ਤੇ ਪਰੀਆਂ ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੁਣ ਸਰਕਾਰੀ ਮਦਦ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਗੁਜਰਾਤੀ ਫਿਲਮਾਂ ਨੇ ਮਾੜੀਆਂ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਵਖਤ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਸੋ ਚੰਗੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਭੀ ਬਣਨਗੀਆਂ, ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਸਾਇਦ ਕੋਈ ਗੁਜ-ਰਾਤੀ ਫਿਲਮ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ 'ਚੋਧਰੀ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ' ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਭੀ ਰਖੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਦਖਣੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਉਦੀਂ ਗਲ ਛੱਡੋ—ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਦੱਖਣ ਵਿਚ 20-22 ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ ਜਿਥੇ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਪੰਧਾ ਕਰਦੀਆਂ ਉਹ ਭੀ ਉਥੇ ਜਿਥੇ ਉਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ ਕਾਫੀ ਮਤਰਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦਖਣੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮ ਤੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਜਿਆਦਾ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਕ ਬਿਲਕੁਲ ਅਲਗ ਹਨ। ਤਦੇ ਅੱਜ ਦੱਖਣ 'ਚ ਹਰ ਅਜ-ਮਾਈ ਹਿੱਟ ਫਿਲਮ ਹਿੰਦੀ 'ਚ ਬਣਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਹਿੱਟ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦਖਣੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਉਰਦੂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਸਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਲਖਨਊ ਦੇ ਨਵਾਬ ਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਦਾਕਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹਿੰਦੀ ਉਰਦੂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦਲੀਪ ਕੁਮਾਰ ਤੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਉਰਦੂ ਤਾਂ ਲਖਨਊ ਦੇ

ਨਵਾਬ ਜਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚੇ ਪਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਅਦਾਕਾਰ ਝਟ ਵੱਡਾ ਫੀਲਡ ਲੈਣ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਬੰਗਾਲੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਉਤਮ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਉਹਦੀ ਢਲਦੀ ਉਮਰ ਤਕ ਭੀ ਸੁਧ ਹਿੰਦੀ ਤਾਂ ਕੀ ਅਸੁਧ ਹਿੰਦੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣੀ ਆਉਂਦੀ। ਦਸ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਮੰਸਮੀ ਚੈਟਰਜੀ ਆਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਦੀ। ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਗਣੇਸ਼ਣ, ਐਮ. ਜੀ. ਰਾਮਚੰਦਰਨ, ਦਖਣੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਆਦਿ ਵਧੀਆ ਸਿਤਾਰੇ ਅਦਾਕਾਰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਆਏ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਆਏ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਛੱਡਕੇ ਗਏ।

ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਉਥੋਂ ਦੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਜੇ ਤਕ ਡਰਾਮੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਨੱਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਸਮਾਜਿਕ ਉਚਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਕਾਲਿਜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੁੜੀ ਡਰਾਮਾ ਖੇਲ ਲਏ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਕੁਤੀੜ ਵਾਧਾ ਉਸਦੇ ਪਿਛੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਦੱਖਣ ਦੀ ਕੁੜੀ ਜੇ ਨਾਚ ਨਿਰਤ ਤੇ ਹੋਰ ਸੂਖਮ ਕਾਲਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁਚੱਜੀ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੀ ਨਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਬੇਹਤਰ ਹੈ।

ਇਕ ਇਕ ਮਰਾਠੀ ਨਾਟਕ ਦੇ 250 ਤੋਂ 300 ਤਕ ਸ਼ੋਅ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਕੱਲੇ ਬੰਬਈ ਵਿਚ। 2500 ਤੋਂ 4000 ਤਕ ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਹਾਲ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਹਾਊਸ ਫੁੱਲ ਦਾ ਬੋਰਡ ਲਟਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਛੇ-ਛੇ ਸਤ ਸਤ ਮਰਾਠੀ ਡਰਾਮੇ ਖੇਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਇਕ ਕਲਾਕਾਰ 50 ਤੋਂ 500 ਤਕ ਸ਼ੋਅ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਦਰਸ਼ਕ ਪੰਜਾਬੀ ਡਰਾਮੇ ਲਈ ਪਾਸ ਦੇ ਕੇ ਭੀ ਧੂ ਧੂ ਲਿਆਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਹਿੰਦੀ ਰੰਗ ਮੰਚ ਅੱਜ ਬੰਗਾਲੀ ਤੇ ਮਰਾਠੀ ਮੰਚ ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਨਿਤ ਨਵੇਂ ਤਜਰਬਿਆਂ ਵਲ ਵੇਖ ਰਿਹਾ। ਅਸੀਂ ਪੰਜ ਛੇ ਵਰਿਆਂ ਤੋਂ ਕਲਾਂ ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਨਾਟਕ ਟੋਲੀ ਵਲੋਂ ਕਣਕ ਦੀ ਬੱਲੀ,

ਲੂਣਾ ਵਸੰਤ ਕਨੇਟਕਰ ਦਾ ਢਾਈ ਅੱਖਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਤੇ ਸੰਭੂ ਮਿਤਰਾ ਦਾ ਪਰਸੂ ਪਰਸਾ ਪਰਸ ਰਾਮ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਪੁਛਿਆ। ਪਰ ਅੰਤ ਲਚਰ ਤੇ ਅਸ਼ਲੀਲ ਦਿਲੀ ਰੰਗ ਮੰਚ ਚੋਲੇ ਚਾਟੜਿਆਂ ਦਾ 'ਦੇਸ਼ੀ ਬਾਂਦਰ ਵਲੈਤੀ ਚੀਕਾਂ' ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਦੋ ਸੌ ਹੋਣ ਤੇ 10-10 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਆਫਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਫਿਲਮ ਬਨਾਣ ਲਈ। ਚੜੀ ਜਵਾਨੀ ਬੁਢੇ ਨੂੰ, ਸਤ ਖੁਸਰੋ ਦਾ ਵਿਆਹ, ਲੁੱਚਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਾ, ਤੀਵੀਂ ਰਖ ਨੀਵੀਂ, ਵੇਹਲੀ ਰੰਨ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਜੋਗੀ ਤੇ ਹੋਰ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਨਾਟਕ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਖੇਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਲਮਾਂ ਘਟੋ ਘਟ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਚੰਗੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਤੇ ਜੇਹੜਾ ਗੰਦ ਪੰਜਾਬੀ ਰੀਕਾਰਡਾਂ ਨੇ ਪਾਇਆ ਉਹ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਉਲਥਾ ਕਰਕੇ ਭੇਜੇ ਖਾਂ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਜੇਹੜਾ ਐਵੇਂ ਮੂਤ 'ਚ ਮਧਾਣੀ ਪਾਈ ਫਿਰਦਾ। ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਤਾਬ ਦਾ ਟਾਈਟਲ ਪੜਿਆ 'ਨੂੰਹ ਸੋਹਰੇ ਦੀ ਸਾਲੀ'।

ਸਾਡੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਫਿਲਮ ਚਲਾਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਭੰਗੜਾ, ਵਣਜਾਰਾ, ਪੋਸਤੀ ਤੇ ਧੁਰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਗਤੀ ਵਗੇਰਾ ਫਿਲਮਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲੋਕ ਪ੍ਰਿਯ ਸੰਗੀਤ ਬਹੁਤ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਸੀ ਏਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਸੁਰਤ ਦੀ ਹੀ ਗਲ ਹੈ ਜਦ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਭੰਗੜਾ, ਦੋ ਲੱਛੀਆਂ, ਗੁੱਡੀ ਆਦਿ ਦੇ ਗੀਤ ਲਾਉਣ ਸਪੀਕਰਾਂ ਤੇ ਵਜਦੇ ਸੀ। ਗੀਤ ਸੰਗੀਤ ਪਾਪੂਲਰ ਹੋਣ ਤੇ ਫਿਲਮ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਰੀਕਾਰਡ ਮੁਫਤ ਵੰਡ ਕੇ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਬਾਨ ਤੇ ਚੜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਪੇਸੇ ਵੰਡ ਕੇ ਫਰਮਾਇਸ਼ੀ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਰੀਕਾਰਡ ਵਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਚਰ ਗੀਤਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਭਿਆਂ ਤੋਂ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਅਜਾਰੇਦਾਰੀ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਨੇ। ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰੋਧੀ ਨੀਤੀਵਾਨਾ ਨੇ। ਜਲੰਧਰ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੀ ਮਰਾਠੀ ਪਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ

ਕਰੋ। ਅਗਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਉਈਂ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝੀ ਜਾਣੀ।

ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਪਛੜੇਵੇਂ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਵਧੀਆ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਧੀਆ ਸਾਹਿਤਕ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮ ਦੀ ਗਲ ਕਰੋ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚਲੀ ਹੋਵੇ। ਗਰਮ ਹਵਾ, ਦਸਤਕ, ਅਨੁਭਵ, ਅਚਾਨਕ ਤੇ ਆਕੁੰਰ ਆਦਿ ਬਾਕੀ ਰਾਜਾਂ 'ਚ ਚਲਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਤਰਕਾਂ ਨੂੰ ਘਾਟੇ 'ਚ ਪਈਆਂ ਹਨ। 'ਰਜਨੀ-ਗੋਧਾਂ' ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸੁਪਰ ਹਿਟ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਚੱਲੀ।

ਹਰ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਿਲਮ ਵਿਤਰਕ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾ ਸਕਦੀ। ਕਲਾ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਪੈਸਾ ਉਨਾ ਨਹੀਂ ਕਮਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿੰਨਾ ਨਾਮ ਕਮਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਬਾਹਰਲੇ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਇਨਾਮ ਜਿਤੋਗੀ ਤਾਂ ਨਾਮ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ, ਕਲਾਕਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਤਕਨੀਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਤੇ ਬੜਾ ਬਹੁਤ ਨਿਰਮਾਤਾ ਦਾ ਬਣੇਗਾ—ਪਰ ਵਿਤਰਕਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਲਾਲਚ ਹੋਇਆ ਕਿ ਐਸੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਖਰੀਦਣ? ਸੋ ਗਜ਼ ਰੱਸਾ ਸਿਰੇ ਤੇ ਗੰਦ। ਪਾਠਕ ਤੇ ਲੇਖਕ ਜਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਸਨਅਤ ਜਦ ਤਕ ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਦ ਤਕ ਚੰਗੀ ਫਿਲਮ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ। ਸਿਰਫ ਡਬਿਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਰਖਣ ਲਈ ਫਿਲਮ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕੋਈ ਨਿਰਮਾਤਾ ਨਹੀਂ।

ਮੈਂ ਲੇਖ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਚੁਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਮਸ਼ਕਰੀਆਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਗਲ ਤੁਹਾਡੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿਲ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਹੀ ਚੰਗੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਬਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਮ੍ਰਿਗਤਿਸ਼ਨੀ ਝਾਂਸੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ। ਜਦ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬੰਬਈ ਦੇ 'ਰੂਪ' ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਗਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰੂਪ

ਨਗਰ ਬਣੇਗਾ। ਸਾਡੇ 70 ਫੀਸਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬੰਬਈ ਦੀ 'ਹੂਰ ਪਰੀ' ਨੂੰ ਲੈ ਆਉਣਗੇ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਹ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਿੱਲ ਮੰਤਰੀ ਸੰਡਲ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਆਇਆ (ਪਹਿਲਾਂ 17-18 ਮਹੀਨਿਆਂ 'ਚ ਉਹਨੂੰ ਇਲਮ ਨਹੀਂ ਸੀ) ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਹੋਜ ਜਿਤਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਬਾਰੇ ਭੀ ਭਾਸ਼ਨ ਦਿਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਯਾਦ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਸਰਕਾਰੀ ਫਾਈਲਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਕਿ ਹਰ ਸਿਨਮੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਾਲ ਵਿਚ ਆਂਠ ਹਫਤੇ ਚਲਾਉਣੀ ਪਵੇਗੀ, ਸਸਤੇ ਭਾਅ ਤੇ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਲਾਈਸੈਂਸ ਕੈਂਸਲ। ਸੁਣਿਐ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸੁੰਮੇਵਾਰ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਭਾਸ਼ਨ ਕਾਨੂੰਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਇਹਨਾਂ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੇ ਗਲ ਇਸ ਤਰਾਂ ਰਸਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਘਟੇ ਘਟ 'ਐਲਾਨਨਾਮੇ' ਘਟ ਕਰਦੇ ਤੇ ਕੰਮ ਜ਼ਿਆਦਾ।

ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਛੱਡ ਗਈ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਟੱਲੀ।

(1) ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਨੂੰ 1 ਲੱਖ ਸਬਸਕ੍ਰਿਪਟੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

(2) ਹਰ ਵਧੀਆ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਤੇ ਉਸਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ, ਲੇਖਕ, ਅਦਾਕਾਰ ਤੇ ਤਕਨੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਇਨਾਮ ਦਿਆ ਕਰੇਗੀ।

(3) ਵਧੀਆ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਮਮੂਲੀ ਵਿਆਜ ਤੇ ਕਰ-ਜ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਿਆ ਕਰੇਗੀ।

(4) ਫਿਲਮ ਫਾਈਨੈਂਸ ਕਾਰ-ਪੋਰੇਸ਼ਨ—200 ਸਿਨਮਾ ਘਰ ਉਸਾਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਮੌਕਲਾ ਕਰੇਗੀ।

(5) 16 ਐਮ. ਐਮ. ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚਲਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੰਨੇ ਕੰਨੇ ਨੂੰ ਮਨੋਰੰਜਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

6. ਬੇੜੀ ਦੇਰ ਤਕ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ

ਖੁਦ ਚੰਗੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਭੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇਗੀ।

7. ਹਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਗਈ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਮਨੋਰੰਜਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(8) ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਤਕ (1972) ਫਿਲਮ ਐਂਡ ਟੈਲੀ-ਵੀਜ਼ਨ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ ਖੋਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿਖਲਾਈ ਮਿਲੇ ਸਕੇ (ਚੰਡੀਗੜ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਗਾਹ ਲੈ ਲਈ ਹੈ...)।

(9) ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸਟੂਡੀਓ ਭੀ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਜਲਦੀ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਈਕੁਅਪਮੈਂਟ, (ਸਾਊਂਡ ਟਰੈਕ ਕੈਮਰਾ, ਨਾਗਰਾ ਆਦਿ) ਖਰੀਦ ਲਏਗੀ ਤਾਂ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਸਟੂਡਿਓ ਕਰਨ ਆਏ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤ ਰਹੇ।

(10) ਜਲਦੀ ਹੀ ਇਕ ਕਲਰ ਲੈਬਾਰਟਰੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵੀ ਯੋਜਨਾ ਹੈ।

ਵੀਰੋ ਮੇਰਿਓ! ਇਕ ਦਮ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੀ ਲਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਲਓ ਫਿਲਮ ਇੰਡਸਟਰੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਆਈ ਕਿ ਆਈ। ਇਸ ਦਾ ਬੰਬਈ ਤੇ ਇਹ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬੀ. ਆਰ. ਚੋਪੜਾ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਰਾਜੇਸ਼ ਖੰਨਾ, ਨੀਤੂ ਸਿੰਘ, ਮੌਹਨ ਸਹਿਕਲ, ਹੇਮਾ ਮਾਲਿਨੀ, ਐਫ. ਸੀ. ਮੋਹਰਾ, ਰਾਮਾ ਨੰਦ ਸਾਗਰ, ਸ਼ਕਤੀ ਸਾਖਿੰਤ ਸਭ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫਿਲਮਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ। ਪਰ ਬੇੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਜਦ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਾ ਨਾਲ ਅਕ-ਸਰ ਮਸ਼ਕਰੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਲਹਿਰ ਵੀ ਦਬ ਗਈ। ਪਰ 48 ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਲ 'ਚ ਫਸ ਗਏ। ਕੁਝ ਕੁ ਅਜੇ ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਫਿਲਮਾਂ ਰਿਲੀਜ਼ ਕਰ ਕੇ (ਟੈਕਸ ਮੁਆਫ ਕਰਵਾਕੇ) ਨਿਕਲ ਗਏ। ਪਰ ਬਾਕੀ ਰੋਂਦੇ ਹਨ ਜਣਦਿਆਂ ਨੂੰ। ਬਾਦਲ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਸਰਕਾਰ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਐਸੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤੇ ਹੋਣ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਹੁਣ ਆਉਂਦਿਆਂ ਜੋ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ

ਪਹਿਲਾ ਐਲਾਨਨਾਮਾ-ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਬੰਬਈ ਤੋਂ ਨਿਰਮਾਤਾ ਪੰਜੇ ਖਰਚ ਕੇ ਮਿਲਣ ਆਏ। ਤਾਂ ਸਿਧੇ ਮੂੰਹ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਜੋ ਕੁਝ ਸੁਣਿਐ ਹੈ ਉਹ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਤਕ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ ਤੇ ਖਜ਼ਾਨਾ ਖਾਲੀ ਹੈ। ਜਦ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਰੋਇਆ ਪਿਟਿਆ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਹਿੰਦੀ ਦੀਆਂ ਏਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਸਟਾਰ ਕਾਸਟ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਮੂਹਰੇ ਬਿਨਾਂ ਟੈਕਸ ਮੁਆਫ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਟਿਕ ਸਕਦੀਆਂ ਤਾਂ ਅਗੇ ਉਤਰ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਬਣਾਉ।

ਵਿਰਕ, ਸਾਹਿਬ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਹੋ ਕੋਈ ਸਲਾਹ ਦਿਉ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਫਿਲਮ ਬਣਾਉਣ ਲਈ 60 ਲਖ ਰੁਪਿਆ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ—ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਭੀ ਬਦਲਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਘਾਤਕ ਫੁਰਾ ਗੁਜਰਾਤੀ ਨਿਰ-ਮਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ। 1980 ਤਕ ਉਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਗੁਜਰਾਤ ਸਟੂਡੀਓ ਬੜੇਦਾ ਵਿਚ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਗਈ ਹਰ ਗੁਜਰਾਤੀ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਮਦਦ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੈਂਸਰ ਸੁਰਟੀਫਿਕੇਟ ਮਿਲਣ ਤੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, (ਨਿਰਮਾਤਾ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਮੁਆਫ ਕਰਾਣ ਲਈ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਝੋਂਕਣਾ ਪੈਂਦਾ) ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰ ਸੈਰਾਠੀ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਉਹ ਟੈਕਸ ਇਕਠਾ ਕਰਕੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਅੱਧ ਨਿਰ-ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਾਪਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸੈਰਾਠੀ ਸਿਨਮੇ ਨੂੰ ਬੇਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। (27 ਅਕਤੂਬਰ ਦੇ ਫਿਲਮ ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਿਚ) ਦੇ ਸਟੂਡੀਓ ਲਗ ਪਗ ਬਣ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਜਲਦੀ ਹੀ ਹੋਰ ਸਟੂਡੀਓ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੇ ਇਹ ਸਭ ਸੈਰਾਠੀ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪਰਦਾਨ ਕਰਨਗੇ। ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਵੀ. ਸਾਂਤਾਰਾਮ, ਬਾਸੂ ਭੱਟਾਚਾਰੀਆ, ਵਸੰਤ ਯੋਗਲੋਕਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਂਧਰਾ ਪਰਦੇਸ਼, ਕਰਨਾਟਕ ਤੇ ਕੇਰਲਾ 25000 ਤੋਂ ਡੋਚ ਲਖ ਤਕ ਸਬਸਕ੍ਰਿਪਟੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀ ਤੇ ਹੋਰ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਮਦਦ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਖੜੀਆਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀਆਂ ਟੈਕਸ ਮੁਆਫ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਿੰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈਆਂ

ਇਕ (ਸ਼ੇਰ ਪੁਤਰ) ਬਰੀ ਤਰਾਂ ਘਾਟਾ ਪਾ ਕੇ ਜਾਵੇਗੀ, ਦੂਜੀ (ਲੱਛੀ) ਲਖ ਡੇਢ ਲੱਖ ਦਾ ਤੇ ਤੀਜੀ (ਸਾਲ ਸੋਲਵਾਂ ਚੜਿਆ) ਰੋ ਪਿਟ ਕੇ ਪੰਜੇ ਪੂਰੇ ਕਰੇਗੀ। ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰੱਬ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਫਿਲਹਾਲ ਵਸੇ ਨਿਰ-ਮਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਣਗੀਆਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦਾ ਅਜਾਂਈ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜੂਆ ਬੇਡਾਂਗੋ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ।

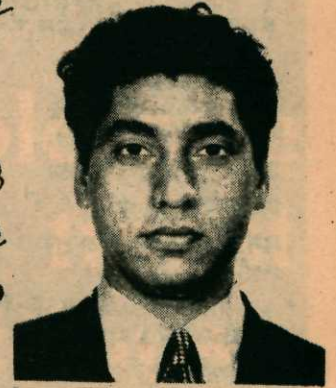
ਲੇਖ ਬੰਦ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਹੋਰ ਪੁਆਇੰਟ ਚੇਤੇ ਆ ਗਿਆ ਇਹ ਭੀ ਸੁਣ ਜਾਉ—ਉਹ ਹੈ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਤੇ ਸਿਨਮਿਆਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਹੈ। ਕਲੇ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਮਰਾਠੀ ਫਿਲਮ ਆਪਣੀ ਲਾਗਤ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬੰਗਾਲੀ ਫਿਲਮ ਦੇ ਇਕੱਲੇ ਕਲਕਤੇ ਵਿਚ 18 19 ਤਕ ਭੀ ਪਿੰਟ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਰਾਠੀ ਦੇ ਵੀ 17-18 ਤਕ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਲੇ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਭ ਸ਼ਹਿਰਾਂ 'ਚ ਮਿਲ ਕੇ 8 ਜਾਂ 6 ਪਿੰਟ ਹੀ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕੱਲੇ ਬੰਬਈ ਤੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਸਿਨਮੇ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ।

ਲਾਹੌਰ ਅੱਜ ਵੀ ਕਈ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਗੱਲਡਨ ਜੂਬਲੀ ਤਕ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਤੇ 6-6 ਪਿੰਟ ਕਲੇ ਲਾਹੌਰ 'ਚ ਲਗਦੇ ਹਨ। 'ਮੰਗਤੀ' ਨੇ ਕੱਲੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਸਾਲ ਚਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਕੀਮਤ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸਾ ਕਮਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅਜੇ ਸਰਵੱਖਣ ਅਨੁਸਾਰ 350 ਸਿਨਮਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਹੁਣ ਸ਼ਾਇਦ 150 ਹਨ। ਜਨ ਸੰਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ 500 ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ...। ਅਜੇ ਭੀ ਮਿਤਰੋ ਬਹੁਤ ਪੱਖ ਪਏ ਹਨ - ਕਦੇ ਵੇਰ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗੇ।

Super Saver Grocery Store 6236 Fraser St Vancouver

ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਗਰੋਸਰੀ ਖ਼ਰੀਦ
ਲਈ ਸਾਡੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਆਓ ਤੇ
ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਗਰੋਸਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੱਕਰੇ
ਦਾ ਤਾਜਾ ਮੀਟ, ਭਾਰੇ ਬੱਕਿਆ ਵਾਲੇ
ਪਤੀਲੇ ਤੇ ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਤੇ ਦੇਣ
ਲਈ ਇਟਾਲੀਅਨ ਗਿਫਟ-ਵੇਅਰ
ਵੀ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ।

PAL

Time: 9 a.m.-9 p.m.
Seven days a week.

Tel. Bus. 324-1838,
Res. 278-5802

PHONE ANY TIME FOR
NEW & USED CARS and HALF TON TRUCKS

**MAJER
SINGH
DHALIWAL**
CAR SALESMAN

ਲਈ ਜਾਂ ਪੁਰਾਣੀ ਕਾਰ, ਵੈਗਨ ਜਾਂ ਪਿਕਅੱਪ ਅਤੇ ਟਰੱਕ ਆਦਿਕ ਤੁਹਾਡੀ
ਬਜ਼ਸ ਸਸਤੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ
ਨੂੰ ਮਿਲੋ ਜੋ 641-LOUGHEED HWY. (NEAR LOUGHEED MALL)
COQUITLAM, ਵਿਚ ਕਾਰ ਸੇਲਜ਼ਮੈਨ ਹਨ। ਵਧੇਰੇ ਵਾਰਣੀ ਲਈ ਘਰ
594-2838 ਤੇ ਫੋਨ ਕਰੋ। ਗੈਰੰਟੀ ਵਿੱਚ ਖੁੱਜਕੇ ਮੌਜੂਦਾ ਨੂੰ ਕੋ
ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ।

Bus.
937-7711

Res.
594-2838

GARY PONTIAC-BUICK & GMC LTD

Plan

India Holidays

with
SAFEWAYS GROUPS
For Instant Booking
call collect:
604-873-5631
604-873-4011

We will arrange Canadian, Indian and Fijian passports.

SAFEWAYS
TRAVEL AGENCY LTD.
1391 Kingway Vancouver, B.C.
V5V 3E3

" NAME SAYS IT ALL "

LOW-COST

Appliances & Refrigeration Ltd
SALES & SERVICE

We specialize in repairs to all makes and models of:
WASHERS-DRYERS-STOVES-FREEZERS
REFRIGERATORS
ELECTRIC WATER TANKS-DISHWASHERS

- ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਘਰੇਲੂ ਬਿਜਲੀ ਮਸ਼ੀਨਾਂ - ਟਾਸਟ, ਡਰਾਇਰ, ਡੀਫਰ, ਟਰੀਫਰ ਸਟੋਵ ਤੇ ਰਿਸ਼ਟਰਾ ਆਦਿ ਦੀ ਸਮੱਤੀ ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਯੋਗ ਮੁਰੰਮਤ ਕਈ ਸਾਲ ਟਿਨ ਕਰੋ।
- ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਿੰਘ ਤੱਖਰ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਵੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਨਵੀਆਂ ਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ਕੀਤੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਦਰਜਨ ਦਿਉ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਿੰਘ ਤੱਖਰ

PARDHAN S. TAKHAR

Guaranteed Low Prices On:
ADMIRAL - DANBY - GENERAL FREEZER PRODUCTS
PHONE: 584-6372
9630 - 121st Street, Surrey, B.C. V3V 7A7

ਕੈਲਟਾ ਵਿੱਚ ਗੈਰੋਸਰੀ ਦੀ ਤਰੀਕ ਦੁਕਾਨ ਪੰਜਾਬ ਫੂਡ ਸਟੋਰ

੧੫੩੫ ਸਕਾਟ ਰੋਡ, ਕੈਲਟਾ ਫੋਨ: 588-4911
ਜਿਥੇ ਤੁਹਾਡੀ ਹਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਗੈਰੋਸਰੀ ਜਿਵੇਂ ਆਟਾ, ਦਾਲਾਂ, ਮਸਾਲੇ, ਤੇਲ, ਆਚਾਰ, ਥਰਮ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਸਸਤੇ ਤਾਅ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।
ਤਾੜੀਆਂ ਸਥੜੀਆਂ, ਦੁੱਧ, ਮੱਖਣ ਤੇ ਹੋਰ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਗੈਰੋਸਰੀ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
ਗਾਇਆਂ ਦੀਆਂ ੪-ਟਰੈਕ ਟੇਪਾਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।
ਫਾਰਮ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ?
ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ
ਦਫ਼ਤਰ ਤੱਕ ਕੰਮ
ਘਰੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਤੇ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਣ ਦਾ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਖਰਚਾ ਅਤੇ ਚੰਗੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ
ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ
ਦਸਤ ਦਿਓ ਜਾਂ ਫੋਨ ਕਰੋ!

588-4911

NOW—A LIFE INSURANCE POLICY THAT GUARANTEES EVERY CENT OF YOUR MONEY BACK

anytime you ask — after premiums have been paid
and the policy has been in force for two years.

SAVE MORE INCOME TAX THROUGH R.R.S.P.

**For further information please feel
free to call any one of us without
obligation:**

We also provide various other forms of insurance, such as:

- Investment plans
- Mortgage Insurance
- Children's Educational Plans
- Accident & Sickness policy
- Registered Retirement Savings plans
- Travel insurance
- Annuity Plans, etc., etc.

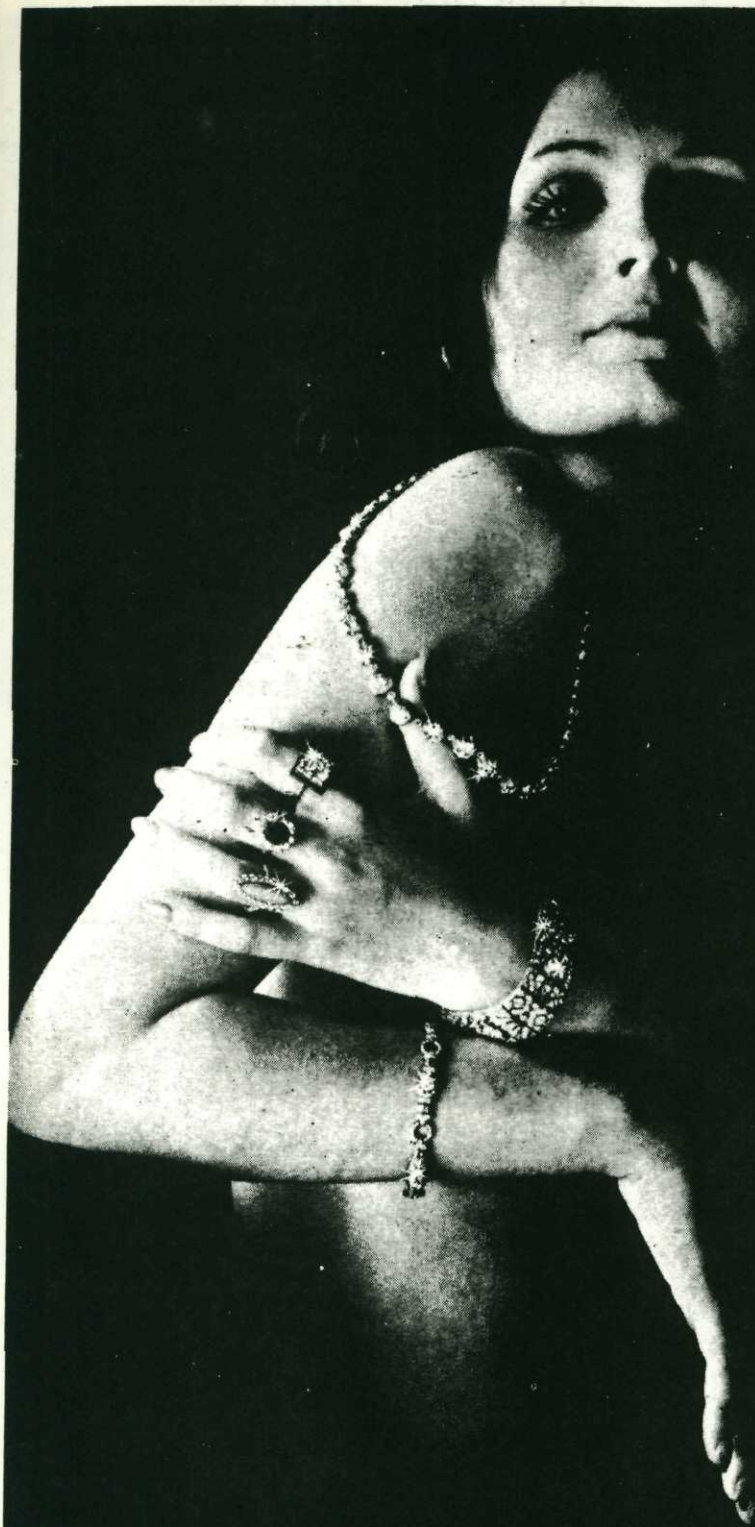
BAKSHISH S. DHILLON
B.A. B.T.
Sales Representative
Nos. 873-3194

RUPINDER AZAD M.A.
Unit Supervisor
Res. 430-1924
438-9146

SEABOARD LIFE INSURANCE COMPANY

202 - 4640 No. 3 rd. Richmond, B.C.
Office 273-2961

We hold one
of the finest
Collections
in the
country in
Gold

BHINDI (FIJI) LTD.
734 Granville St.,
Vancouver, B.C.,
(Opp. Eatons)
Phone: 684-8825

"IF YOU DON'T KNOW YOUR JEWELLERY, KNOW YOUR JEWELLER"

WATNO DUR

P.O. Box 67681 Stn "O"

Vancouver, B.C. V5W 3V2

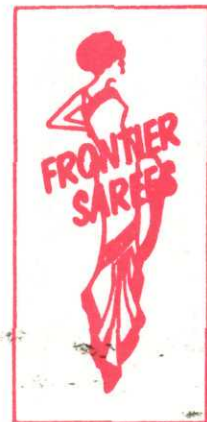
ਫਰੰਟੀਅਰ ਕਲਾਸ ਗਰੀਮ

**Imported Printed; Plain &
Embroidered Sarees**

SPECIALISTS IN:

**All kinds of
Quality Fabrics
Chuni, Lehngas
Suits, Silk Suits**

**Wedding Daj & Wari,
Kurtas, Men's Shirts,
Cardigans Latest Fashions
from Japan, India & U.K.**

HEAD OFFICE: NEW FRONTIER CLOTH HOUSE
PHAGWARA (PANJAB)
INDIA

Phone 2375

Manager Vancouver Branch:
SUSHIL BATRA

Phones: Bus. 325-4424
Res. 324-5156

FRONTIER CLOTH HOUSE LTD.
6672 MAIN STREET VANCOUVER, B.C.

WATNO DUR (Far from the Motherland) is a literary and cultural monthly of PANJABI language – the mother-tongue of East Panjab (India) and West Panjab (Pakistan) – published by WATNO DUR PUBLICATIONS (Reg'd). WATNO DUR has been serving Canadian readers since July, 1973. The contributors include well-known Panjabi writers from Canada, India, Pakistan and England.